

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Kristýna Vágnerová

**Názory odborné a laické veřejnosti na chov
různých skupin savců v podmínkách
zoologických zahrad**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Radek Trnka, Ph.D.

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Mladé Boleslavi dne 5. května 2016

Bc. Kristýna Vágnerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu své diplomové práce Ing. Radku Trnkovi, Ph.D. za jeho ochotu, vstřícný přístup a připomínky, které mi během konzultací poskytoval. Obzvláště pak za rady při hledání literatury k teoretické koncepci práce. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Ivanu Ryndovi za věcné připomínky, které mi udělil v počátcích psaní diplomové práce.

Velké dík patří ředitelce školy Obchodní akademie v Mladé Boleslavi a pedagožkám, které mi umožnily výzkum realizovat, a to především za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce.

Poděkovat bych chtěla Janu Kislingerovi za statistické vyhodnocení dat.

Děkuji také své rodině a svým přátelům za podporu a trpělivost.

Abstrakt

Diplomová práce si klade za cíl zodpovědět otázku, jak se liší postoje odborné a laické veřejnosti na vhodnost jednotlivých savců chovaných v zoologických zahradách. Teoretickým východiskem je teorie kulturních stereotypů, přičemž předpokládám hodnocení zabarvené na základě kulturních stereotypů u laické veřejnosti (n = 100) oproti expertnímu posouzení u absolventů oboru zoologie (n = 60). Jako hlavní nástroj sběru dat byl použit dotazník s výčtovou stupnicí týkající se hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v zoologických zahradách. Výsledky empirického šetření ukázaly, že odborníci hodnotili vhodnost savců pro chov v ZOO celkově pozitivněji než laici. Podle laické veřejnosti byli koňovití a hlodavci ohodnoceni jako relativně nevhodní pro chov v ZOO v porovnání s expertním posouzením absolventů zoologie. Jako relativně vhodní pro chov v zoo byli oproti expertnímu posouzení ohodnoceni: slon, orangutan, ptakopysk, tygr, medvěd a gepard. Možnou interpretací může být to, že právě tyto savci patří mezi nejoblíbenější, a právě proto s nimi respondenti chtějí zažívat osobní kontakt. Statistické testování neprokázalo genderové rozdíly v hodnocení.

Klíčová slova:

zoologické zahrady, názory laické veřejnosti, názory odborné veřejnosti, savci, kulturní stereotypy, antropomorfismus, oblíbenost savců

Abstract

The aim of the thesis is to answer the question how differ the attitudes of zoologists and general public on suitability of various mammals kept in zoos. The theory of cultural stereotypes is theoretical starting point where i assume that evaluation is influenced on the basis of cultural stereotypes among general public (n = 100) versus expert evaluation of graduates of zoology (n = 60). Questionnaire with a scale enumeration concerning the assessment of the suitability of selected groups of mammals for breeding in zoos was used as the main data collection instrument. Results of the survey showed that experts evaluated the suitability of mamals for breeding in zoo more positive than laymens in general. According general public were equines and rodents rated as relatively unsuitable for breeding in zoos in comparison with expert evaluation. Elephant, orangutan, platypus, tiger, bear and cheetah were rated as relatively suitable for breeding in zoos by general public against expert evaluation. The possible interpretation might be that these mammals belong to the most popular and therefore respondents want to experience personal contact with them. Statistical testing found no gender differences in the rating.

Key words:

zoos, public attitudes, zoologists' attitudes, mammals, cultural stereotypes, anthropomorphism, popularity of mammals

Obsah

ÚVOD.....	9
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Funkce zoologických zahrad v současné době.....	11
1.1.1 Funkce společenská a rekreační.....	11
1.1.2 Vzdělávání a osvěta veřejnosti.....	12
1.1.3 Vědecko-výzkumná funkce	13
1.1.4 Význam zoologických zahrad v záchraně živočišných druhů	14
1.2 Teoretická východiska práce (teorie kulturních stereotypů)	17
1.2.1 Kulturní stereotypy vůči zvířatům	19
1.2.2 Lidské atribuce vztahující se ke zvířatům.....	21
1.2.3 Antropomorfismus	22
1.2.3.1 Oblíbenost jednotlivých skupin zvířat.....	24
1.2.3.2 Antropomorfismus a přisuzování duševního stavu.....	30
1.2.3.3 Psychologická rozmanitost.....	31
1.2.4 Individuální lidské atributy mění přístup ke zvířatům.....	32
1.3 Další empirické studie	34
1.3.1 Emocionální rozměry sledování zvířat v ZOO – studie Myerse, Saunderse a Birjulina (2004)	34
1.3.2 Hodnocení welfaru zvířat v zoologických zahradách podle stylu výběhu a výrazu chování – studie Melfiho, McCormicka a Gibbse (2004).....	35
1.3.3 Sémantické profily zoologických zahrad a jejich zvířat – studie Sommera (2008)	36
1.3.4 Efekt prostředí zoo na postoje veřejnosti k ohrožené divoké přírodě – studie Rhoadse a Goldsworthyho (1979)	37
1.3.5 Postoj návštěvníků zoo k myšlence krmení zvířat v zoo živou kořistí – studie Ingse, Waranové a Younga (1997).....	38
2 METODOLOGIE.....	39
2.1 Hlavní výzkumné otázky	39
2.2 Dotazníkové šetření	39
2.2.1 Dotazník	39
2.2.2 Charakteristika výběrového vzorku.....	41
2.2.3 Postup	42
2.3 Hypotézy	44
3 EMPIRICKÁ ČÁST	45
3.1 Statistická analýza dat.....	45
3.1.1 Postup statistického testování	46

3.2 Posouzení vhodnosti umístění savců do zoologické zahrady	47
3.2.1 Testování H_{01} – odlišnost odborného a laického hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO – Fisherův test.....	48
3.2.1.1 Názory zoologů na chov vybraných skupin savců v zoologických zahradách	50
3.2.1.2 Názory laiků na chov vybraných skupin savců v zoologických zahradách	51
3.2.1.3 Nejrozpornější hodnocení.....	52
3.2.2 Testování H_{02} – oblíbenost savců a její vliv na hodnocení vhodnosti pro chov v zoologické zahradě – F test v analýze rozptylu (jednoduché třídění).....	53
3.2.3 Testování H_{03} – testování genderových rozdílů – Fisherův test	54
4 INTERPRETACE.....	56
4.1 Savci vhodní pro odbornou veřejnost, nevhodní pro laickou veřejnost.....	56
4.2 Savci vhodní pro laickou veřejnost, nevhodní pro odbornou veřejnost.....	59
4.3 Interpretace genderových rozdílů.....	65
5 SOUHRN HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ	66
DISKUSE.....	67
ZÁVĚR	71
KRITICKÉ ZHODNOCENÍ PRÁCE.....	73
BIBLIOGRAFIE	74
PŘÍLOHY.....	79

„All animals are equal but some animals are more equal than others.“

George Orwell – Animal Farm

ÚVOD

Vztah člověk – zvíře se stává stále více populárním ohniskem zájmu věd, jako je například sociologie. V dnešní době existuje mnoho lidských přístupů ke zvířatům. Síla rozsahu těchto přístupů je ovlivněna různými proměnnými: specifickými charakteristickými rysy zvířat, zkušenostmi lidí hodnotící zvířata, rozsahem kulturních faktorů atd.

Hlavním důvodem, proč jsem zvolila toto téma, je můj zájem o problematiku ochrany a práv zvířat. Nezbytnou podmínkou pro to, abychom se mohli tématu věnovat, je znalost přístupu laické veřejnosti a její hodnocení welfare zvířat. V budoucnosti bych se rovněž ráda podílela na ochraně zvířat nejen v zoologických zahradách.

Diskuse nad funkcí zoologických zahrad v současné době zahrnuje i otázku, jaké skupiny savců by měly být v zoologických zahradách chovány. Tato práce se zamýšlí nad tím, jaké skupiny savců chovaných v zoologických zahradách vnímá širší veřejnost jako vhodné či nevhodné pro chov v umělých podmínkách. Hlavním cílem je odkrýt stereotypy o welfare různých skupin savců chovaných v zoologických zahradách, které v současnosti panují. Výsledky povedou k odhalení stereotypů, které má veřejnost ohledně chovu jednotlivých skupin savců v porovnání s odborným názorem absolventů oboru zoologie na českých přírodovědeckých fakultách. Zjištění mé diplomové práce budou soustředěny na problematiku odlišnosti názorů obou skupin respondentů na jednotlivé druhy savců.

Práce se pokouší odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky:

Jaké jsou názory veřejnosti na vhodnost jednotlivých skupin savců chovaných v zoologických zahradách?

Jaké jsou názory absolventů oboru zoologie na vhodnost jednotlivých skupin savců chovaných v zoologických zahradách?

Zdaleka ne všem druhům (nejen) savců vyhovuje žít v zoologických zahradách. Chci interpretovat zjištění, podle čeho se veřejnost rozhoduje, zda určitý savec do zoologické zahrady patří či nepatří. Jsou zde dva možné teoretické pohledy. První pohled můžeme nalézt v kapitole s názvem Antropomorfismus. Druhý pohled může být obsažen v lidské racionalitě. Veřejnost by se totiž v otázce vhodnosti chovu savce v zoologické zahradě mohla rozhodovat na základě svého racionálního zdůvodnění. To se týká například velikosti savce – lidé mohou mít zkrátka dojem, že velký savec do zoologické zahrady logicky nepatří (pro svůj plnohodnotný život potřebuje žít v prostředí přirozeném), kdežto menší savec bude pro chov v zoologických podmínkách vhodnější.

V teoretické části práce vycházím z bádání Jamese Serpella (2004), který se zabývá lidským přístupem ke zvířatům a k jejich welfare. Dále pak z Desmonda Morrise (1967), jenž rozebírá klíčový koncept antropomorfismu.

V rešerši se nejprve zaměřím na funkce zoologických zahrad a jejich roli v ochraně přírody a biodiverzity. Poté bude následovat kapitola, kde přiblížím teorii kulturních stereotypů vůči zvířatům. Právě tyto stereotypy ovlivňují lidský přístup ke zvířatům. Zjistíme, že způsob, jakým vnímáme zvířata, je nám předáván už v raných letech, a to především v podobě pohádek. Naše vnímání zvířat je také podmíněno historicky, nábožensky, kulturně, a dokonce i jazyk používaný k popisu zvířat má sklon ovlivňovat toto vnímání zvířat.

Zvířata, která jsou fylogeneticky nebo psychicky podobná lidem, mají tendenci evokovat více pozitivní vztah než ta, která jsou nám nepodobná. V této souvislosti naváží na téma antropomorfismu. Antropomorfismus, jako přisuzování lidských charakteristik zvířatům, je nejen zábranou v poznávání zvířat. Proto, abychom mohli samotné zvíře charakterizovat, používáme jeho vnímanou podobnost lidem. Vztah lidí ke zvířatům, a stejně tak i obliba určitých druhů zvířat, se neřídí rozumem, ale spíše vrozenými vzorci chování, podle kterých člověk zvířata posuzuje. Existují však i individuální rozdíly v tom, jak nahlížíme na jednotlivé zvířecí druhy. I touto otázkou se zabývám v jedné z kapitol.

Předkládaná práce si klade za cíl ověřit, zda se odlišné hodnocení vhodnosti chovu savců v podmínkách zoologických zahrad u odborné a laické veřejnosti liší. Právě u těch skupin savců, kde se bude hodnocení obou skupin lišit, budu předpokládat předsudky lidí k savcům v podobě stereotypů. Empirické šetření se také bude zaměřovat na testování genderových rozdílů v souvislosti s hodnocení vhodnosti chovu savců v zoologických zahradách a na testování faktorů ovlivňujících toto hodnocení.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Funkce zoologických zahrad v současné době

Po celém světě patří zoologické zahrady¹ ke kulturním a výchovným institucím. „Jako první veřejná zoologická zahrada na světě byla otevřena v prosinci 1794 pařížská zoo. Do botanické zahrady v centru Paříže byla tehdy přesunuta zvířata pocházející ze zrušené královské sbírky ve Versailles. Historie zoologických zahrad ale sahá mnohem dále, i když předtím byla zvířata vystavovaná spíše jako kuriozita v královských sídlech a vědecká i etická stránka se začaly brát v potaz až později“ (toulamese.cz). Tento moderní přístup se stal vzorem při zakládání ostatních zoologických zahrad ve světě.

Návštěvnost zoologických zahrad ovlivňuje celá řada faktorů, jako je například promyšlenost expozic, ale i druhová skladba zvířat. Počty lidí, kteří navštěvují zoologické zahrady, stoupají, a proto se lze domnívat, že se instituce zoologické zahrady staly součástí života zejména obyvatel žijících ve městech. Představují pro ně totiž jakýsi únik do přírody. Nedostatek přírody si ale také můžeme vynahrazovat pořizováním si domácích mazlíčků. Po celém světě obývají lidé svá obydlí uprostřed betonových sídlišť společně s domácími mazlíčky. To svědčí o tom, že potřebujeme styk se zvířaty a chybí nám kontakt s přírodou.

Význam zoologických zahrad pro dnešní společnost je velmi rozmanitý. V této kapitole čerpám z diplomové práce Lenky Tempírové „Dvě tváře ZOO“ obhájené na katedře Sociální a kulturní ekologie v roce 2013. Na tuto práci také nepřímě navazují. Autorka uvádí, že můžeme vytyčit čtyři nejvýznamnější funkce zoologických zahrad.

1.1.1 Funkce společenská a rekreační

Tuto roli zoologické zahrady plnily již v počátcích své existence, kdy bylo jejich hlavním cílem vystavovat na obdiv exotická zvířata a nalákat co nejvíce návštěvníků

---

¹ Nejstarší česká Zoologická zahrada v Liberci byla založena roku 1919. Zoologická zahrada v Praze vznikla roku 1931. Na rozdíl od Slovenské republiky, na jejímž území jsou čtyři zoologické zahrady (ZOO Bojnice, ZOO Spišská Nová Ves, ZOO Košice, ZOO Bratislava), se může Česká republika pyšnit mnohem vyšším počtem. Následující výčet není vyčerpávající, ale má ilustrovat, že milovníci zoologických zahrad u nás mají z čeho vybírat: ZOO Děčín, ZOO Liberec, ZOO Ústí nad Labem, ZOO park Chomutov, ZOO Praha, ZOO Dvůr Králové, ZOO Plzeň, ZOO Jihlava, ZOO Ohrada, ZOO Olomouc, ZOO Ostrava, ZOO Park Vyškov, ZOO Zlín, ZOO Brno, ZOO Hodonín.

(Popp, 2006). Tento přístup se sice v průběhu času dosti pozměnil, avšak i dnes se předpokládá, že návštěva zoologické zahrady by měla být především zábava.

Zoologické zahrady jsou místem, kde tráví rodiny s dětmi svůj volný čas, a tak bývají i častým cílem rodinných výletů. Ačkoli se v dnešní době poukazuje zejména na funkci vzdělávací, ochranu ohrožených druhů či zachování genofondu, je to právě funkce zábavní, která zaručila zoologickým zahradám existenci až do dnešní doby (Tempírová, 2013).

1.1.2 Vzdělávání a osvěta veřejnosti

„Zoologické zahrady mají vzhledem k vysoké návštěvnosti nesmírný potenciál vést širokou veřejnost nenásilnou formou ke kladnému vztahu k živým zvířatům a přírodě jako takové“ (Tempírová, 2013: 22). Usilují nejen o vzdělávání a osvětu svých návštěvníků, ale také se snaží o formování jejich postojů ke zvířatům a obecně i k ochraně přírody (Tempírová, 2013).

Americký výzkumník primátů Roger Fouts (2000) píše o vzdělávací funkci zoologických zahrad „... na prvním místě jsou potřeby šimpanzů, kdežto vzdělávání lidí je až na místě druhém. Ta hrstka ředitelů zoologických zahrad, kteří se také řídí těmito zásadami – což je pravý opak dřívějšího postupu –, zjišťuje, že jim počet návštěvníků stoupá. Lidem se líbí humánní prostředí, kde mohou šimpanzi vést plnější a zajímavější společenský život, i když to znamená, že je někdy vůbec neuvidí“ (Fouts, 2000: 273).

„Zoologické zahrady oslovují velmi široké publikum a navštěvuje je značný počet lidí po celém světě. Mají proto možnost stát se významným zdrojem environmentálního uvědomění a s tím související změny chování a hodnot, včetně opatření pro dosažení trvale udržitelné budoucnosti. Současně si však musíme uvědomit, že důraz kladený na různorodé environmentální a ochranné problémy budou v různých částech světa ovlivňovat kulturní, hospodářské a politické faktory – záchranné programy tak budou téměř jistě odsouzené k nezdaru tam, kde se jim nebude dostávat pochopení a pomoci ze strany místních lidí“ (Tempírová, 2013: 23). Proto bychom se měli snažit o dosažení trvale udržitelného rozvoje.

Tato funkce by měla směřovat na „běžného“ návštěvníka, protože má často jen minimální přírodovědné znalosti, a také na co nejvíce návštěvníků, neboť mezi nimi mohou být lidé, kteří v každodenní praxi rozhodují o věcech, které se týkají problémů ochrany přírody. Zoologické zahrady také pořádají různé osvětové akce pro širokou veřejnost. Tyto aktivity mají úspěch díky živým zvířatům, která mají lidé možnost nejen

vidět, ale i slyšet a cítit. Pokud je totiž do poznávání zapojen dotek, sluch, zrak a někdy může být i chuť a čich, pozornost návštěvníků se zvyšuje a zvyšuje se i jejich zvědavost a zájem o dané zvíře (Koran et al., 1984).

Další neméně významnou stránkou vzdělávání a osvěty v zoologických zahradách je „sdílení a výměna dovedností a zkušeností s kolegy z jiných zoologických zahrad a akvárií a s lidmi, jako například personál národních parků a úřadů pro ochranu místní volné přírody, zainteresovanými do podobných aktivit“ (WAZA, 2005: 43). Takto vznikají instituce, které společně postupují ve snahách o formální i neformální osvětu veřejnosti (Kindlmann, 2011). Tato funkce zoologických zahrad je rozhodně tou ústřední, protože právě díky ní můžeme zabránit příčinám ohrožení přírody a předejít nesprávnému pochopení zvířat.

1.1.3 Vědecko-výzkumná funkce

Jak již bylo zmíněno, zoologické zahrady jsou bezpochyby významnými vědecko-výzkumnými pracovišti. „Dokonce i většinu českých zoo lze právem považovat za moderní evropské a světové instituce, které aktivně naplňují své poslání v oblasti odborného výzkumu a mezinárodní odborné spolupráce“ (Tempírová, 2013: 28).

„Odborná spolupráce probíhá ve větších zoo také na mezinárodní úrovni. Mnozí odborníci jednotlivých zoo pracují v mezinárodních chovných programech a podílejí se na práci nebo i na vedení odborných komisí. Završením těchto vědecko-výzkumných aktivit je odborná propagace výsledků zoologického výzkumu a ochrannářských aktivit zoologických zahrad, jež jsou uváděny ve světové databázi zoologických publikací ‚Zoological Records‘, a jsou tedy přístupné širokému spektru vědeckých pracovníků a dalších specialistů po celém světě. Téměř všechny zoologické zahrady rovněž vydávají výroční zprávy, kde poskytují nejruznější informace o svém fungování, úspěších i neúspěších ve svých chovech, programech a akcích pro veřejnost, a též o novinkách i plánech do dalších let“ (tamtéž).

„Skupina specialistů pro záchranné chovy, jež je součástí IUCN Komise pro záchranu druhů, společně s organizacemi, jako jsou WAZA či EAZA, poskytuje zoologickým zahradám potřebné informace o správné péči o ohrožené druhy i nové zprávy o statutu a chování zvířat ve volné přírodě. [...] Rozvíjí se i ústřední databáze chovných záznamů a plemenné knihy, aby se předešlo příbuzenskému křížení“ (Tempírová, 2013: 29). „Novou metodou v ochraně druhů je kryogenetika, tj. zamrazení vajíček, spermatu, embryí a tkáňových kultur u druhů, jež jsou na pokraji vyhynutí; ve skutečnosti vytvoření

jakési ‚zmražené zoologické zahrady‘. Tyto zmražené sbírky se vytvářejí proto, že věříme, že v budoucnosti půjde tyto druhy znovu stvořit pomocí nových technik, jako je buněčné klonování“ (Kindlmann, 2011).

1.1.4 Význam zoologických zahrad v záchraně živočišných druhů

Není nutné sáhodlouze rozebírat, k čemu všemu člověk svou přítomností na Zemi přispívá a co všechno způsobuje tím, jak se k přírodě chová. Je ovšem patrné, že vážně ohrožuje množství rostlinných a živočišných druhů. Tvrdit, že druhy pravidelně vymírají a jsou postupně nahrazovány úspěšnějšími druhy, je pravdivý výrok, avšak přirozeně tyto vývojové změny probíhají v milionech, nikoliv ve stovkách či dokonce desítkách let. „V současné době pozorujeme rychlou redukci biologického bohatství, která je přirovnávána k velkým vymíráním v geologické minulosti. V období antropocénu² je rychlost vymírání 1000krát a 10 000krát vyšší než v minulosti. Člověk již v minulosti způsobil nebo alespoň přispěl k vymření mnoha druhů živočichů, [...] avšak v současné době je antropogenní tlak mnohonásobně vyšší a účinky na biodiverzitu nesrovnatelně výraznější. Ohrožených a vymřelých druhů přibývá, v různém stupni je ohroženo 12-52% vyšších řádů rostlin a živočichů, z těch nejvíce obojživelníci a savci. Bezprostřední příčiny redukce biodiverzity jsou různé, především je to ztráta stanovišť, geochemické změny, invazivní druhy, ale i nešetrný sběr (včetně selektivního kácení stromů) a zejména lov“ (Moldan, 2009: 243). Pohnutky k vyhubení mohou být tedy nejrůznější, například kvůli zájmu o kožešiny a kůže, obchodu s rohy, kly či kostmi, kterým je připisován lékařský význam, dále kvůli lovu pro zábavu a s ním spojené získávání lovecké trofeje apod. K vyhubení však nejvýrazněji přispívá lidská expanze.

K ochraně vzácných a ohrožených zvířat je nutné spoléhat se na spolupráci národních parků či institucí zabývajících se chovem ohrožených nebo vyhubených druhů a zoologických zahrad. V současné době tak narůstá význam zařízení, která přispívají k ochraně, někdy až k záchraně ohrožených druhů. Zoologické zahrady však mohou zachránit jen zlomek druhového bohatství naší planety. Přesto to má smysl.

„Ochranářské aktivity zoologických zahrad se mohou odehrávat na dvou rozdílných úrovních“ (Tempírová, 2013: 35). Existuje tak ochrana *ex situ*, tedy ochrana mimo přirozená místa výskytu daného druhu. Nejčastěji se projevuje formou chovu zvířete

---

² Nový termín „antropocén“ vznikl v roce 2000. Jde o období, ve kterém člověk svou činností výrazně ovlivňuje stav zemského povrchu, hydrosféry i atmosféry. Počátek tohoto období je datován na konec 18. století, kdy začala tzv. "průmyslová revoluce" (Moldan, 2009).

v lidské péči. Druhá forma ochrany je ochrana *in situ*, tedy ochrana přírodního prostředí a jeho složek v místě přirozeného výskytu druhu. Mezi oběma přístupy jsou důležitým spojovacím článkem programy reintrodukce neboli návratu určitého druhu do původního nebo náhradního prostředí, případně posílení volně žijící populace (Dobry a kol., 2006). Ochrana *ex situ* a *in situ* tak představuje dvě navzájem se doplňující strategie (Tempírová, 2013).

Ochrana *ex situ* je zakotvena v mezinárodním dokumentu – Úmluvě o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity), jež byla přijata na první Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro roku 1992. Byla důležitým krokem nejen v ochraně přírody, ale také v pojetí zoologických zahrad, které byly oficiálně začleněny mezi instituce ochrany přírody. „V článku 9 jsou smluvní strany vyzývány, aby přijaly opatření k ochraně *ex situ* a zřídily zařízení tohoto typu, umožňující ochranu a výzkum rostlin, zvířat i mikroorganismů, jakož i záchranu a rehabilitaci ohrožených druhů a jejich následnou reintrodukcí na jejich přirozená stanoviště. Zároveň jsou smluvní strany vyzývány k šetrnému postupu neohrožujícímu přirozené ekosystémy a k mezinárodní spolupráci v daném směru“ (Tempírová, 2013: 36).

Ochrana prostředí přirozeného – *in situ*, je nejlepší strategií ochrany biodiverzity tam, kde jí lze dosáhnout. Ačkoliv je to ochrana náročná, nemůžeme od ní upouštět. I přes to ochranou přirozených prostředí nedokážeme zachránit všechna zvířata. Některá přirozená prostředí nelze zachovat vůbec a ta, která lze zachovat, musí často ustoupit tomu, s čím téměř nic nezmůžeme (válka, růst populace atd.). Chov v zajetí ale může zachránit některá zvířata, která bychom ve volné přírodě nezachránili. Počty populací, které se v přírodě udržují z posledních sil, jsou sice nad hranicí životaschopnosti, avšak mohou nebezpečně poklesnout, pokud by byly zasaženy nejrůznějšími pohromami, jako například požárem lesa či epidemií. „Populace žijící v zajetí takto mohou udržovat zvířata v nadbytku a posílit domácí populace v případě jejich oslabení. U některých zvířat je však chov v zajetí i přes všechny snahy velice náročný. [...] Mnoho druhů začíná ztrácet svoji genetickou variabilitu. To je způsobeno nejen ničením stále větší části jejich přirozeného prostředí, a tedy snižováním biodiverzity, ale také tím, že se vlivem rozpínání člověka neustále snižuje jejich možnost migrovat mezi jiné populace, a získávat tak pro potomstvo nové geny. Proto do popředí stále více vystupuje význam zoologických zahrad jako genových bank“ (Tempírová, 2013: 34).

V současné době zoologické zahrady odchovávají tolik zvířat, že musí přistupovat k regulaci chovu. Zoologické zahrady by se měly snažit o zachování genetické čistoty druhu. Na řadu pak přichází tolik kontroverzní řešení, kterým je usmrcování zvířat.

Výše zmíněná reintrodukce má jen omezený úspěch. Stále větší území přirozeného výskytu jsou ničena či obsazována a návrat zvířat se tak stává neuskutečnitelným, pokud zároveň nedojde k systematické ochraně biotopů. Dále, u některých zvířat není reintrodukce možná vůbec nebo jsou některé druhy chovány jen v zajetí a jejich genofond klesl na tak nízkou hladinu, že reintrodukce není možná (Tempírová, 2013).

Otázkou zůstává, zda nechovat v zajetí pouze opravdu ohrožené živočišné druhy, kterým hrozí vymizení. Nelze se ani jednoznačně vymezit proti zoologickým zahradám ve smyslu, zda jsou pozitivní či negativní. Názornou ukázkou je záchrana zubrů, kterých „před 1. světovou válkou žilo v Bělověži přes 700 jedinců, po jejím skončení už ani jediný. V roce 1923 bylo rozhodnuto započít se záchranným chovem. Poslední žijící zubři se nacházeli v zoologických zahradách a šlechtických oborách. [...] Záchrana zubra byla úspěšná, a tak v současnosti žije ve světě několik tisíc zubrů“ (schez.cz/historie_zubra.html). Díky tomu, že v zoologických zahradách žilo ještě několik zubrů, podařilo se druh zachránit a znovu vysadit do rezervací. Abychom mohli posuzovat, zda je ochrana ex situ pozitivní či negativní, je nezbytné znát konkrétní situaci, záleží také na konkrétním druhu a příčině zajetí zvířete.

„Snahy o zachování biodiverzity by však byly neúplné, kdyby nebyly doprovázeny snahami o udržitelný způsob života. Na ‚Summitu o Zemi‘ (Earth Summit) v Riu de Janeiro bylo vytyčeno 27 zásad udržitelného rozvoje včetně Agendy 21 a následně vytvořené normy ISO. Tyto zásady se týkají řízení vlivu na životní prostředí a zamezení jeho znečišťování. Osm hlavních zásad z této skupiny může zoologickým zahradám pomoci při vytváření cílů a činností v oblasti udržitelnosti: 1) používání ekologicky šetrného odpadového hospodářství, 2) efektivní využití energií, 3) ekologicky odpovědné využívání přírodních zdrojů, 4) kdo znečišťuje, ten platí, 5) nejprve spotřebovávat místní zdroje, 6) přispívat k vyrovnanému rozvoji, 7) řídit se zásadou prevence, 8) zvyšovat povědomí a účast veřejnosti“ (WAZA, 2005: 59). „Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů; aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich sociálně-politické instituce a procesy“ (Rynda, 2000: 3).

1.2 Teoretická východiska práce (teorie kulturních stereotypů)

V teoretické části diplomové práce budu vycházet z autora Jamese Serpella (2004), protože ve svém článku vyhodnocuje literaturu zabývající se lidským přístupem ke zvířatům. Síla rozsahů těchto klíčových přístupů je ovlivněna různými vyvíjejícími se proměnnými včetně specifických charakteristických rysů zvířat, individuálních charakteristik a zkušeností lidí hodnotících zvířata, a v neposlední řadě také včetně rozsahu kulturních faktorů.

Dále budu čerpat z anglického zoologa Desmonda Morrise (1967), který vhodně rozebírá téma antropomorfismu, které je pro mou práci důležité z hlediska přisuzování lidských psychologických charakteristik zvířatům. Zároveň provedl výzkum, který je pro mou práci velmi přínosný – ukáže mi totiž, které savce lidé preferují, a naopak, která nenávidí a na základě čeho se při této volbě rozhodují.

V neposlední řadě budu vycházet z koncepce Daniela Povinelliho (1997), který ukazuje, že mít přístup ke konceptu antropomorfismu nám poskytuje mocný nástroj pro přehodnocení psychologie jiných žijících organismů.

Ve společnosti existují kulturní stereotypy, které si tvoříme jak o lidech (otázka menšin, náboženství atd.), tak o zvířatech. Jedním z nich je úvaha nad otázkou, které zvíře trpí v zoologické zahradě. Tyto stereotypy k nám přichází nejen prostřednictvím médií, například v podobě pohádek, dokumentů, reklamy atd., ale i skrze mýty či rodiče, a také díky výchově.

U přírodních národů představují vyprávění o zvířatech naprostou většinu tradovaných příběhů a jejich výčet se neomezuje pouze na chundelaté tvory. Kdežto v naší společnosti a v našich pohádkách došlo „... k degeneraci obrazu zvířete“ (Koucká, 2005). Koucká upozorňuje, že je to dobře vidět i na zastoupení zvířecích druhů, ty se totiž postupem času snižují. Ale také v bajkách a v pohádkách se zvířata vymezují stále méně rodově. Můžeme se tak setkat s hadem (místo se zmijí, užovkou atd.), s rybou (místo kaprem, sumcem atd.). Co se týče přirozeného chování zvířat v pohádkách, také zde můžeme vidět zdegenerovaný obraz zvířete. „Zvíře v pohádce či bajce často vystupuje jako symbol lidské vlastnosti“ (Koucká, 2005). Těto symboliky ale využíváme i mimo pohádky, ve svých každodenních životech, a to k vyjádření lidských ctností i nectností. Můžeme o někom říci, že je pilný jako včela, líný jako prase, statečný jako lev apod. V negativním smyslu tak můžeme člověka přirovnat například k hyeně. Koucká tvrdí, že vyzdvížená může být buď jen jedna vlastnost zvířete, nebo se může jednat o přirovnání bez racionálního základu. Tvrdí, že zvířata nám v tomto ohledu velmi dobře slouží, protože

nemluví a mají jinou, zpravidla omezenější, mimiku. Zvíře jako symbol vlastnosti nemusí v pohádce vystupovat celé: stačí i znak charakteristický pro jeho bytost. Můžeme se tak setkat s oslíma ušima, medvědí hlavou atd. Koucká ještě navíc informuje, že podle příběhů v pohádkách by si lidé nepřáli proměnit se ve zvíře. „Tento odpor však není zdaleka u všech zvířat stejný: existují jak obecné zákonitosti (proměnit se ve švába připadá skoro každému odpudivější než změna v opici), tak individuální rozdíly (ve lva by se chtěli proměnit zpravidla lidé toužící po moci, v zajíčka naopak lidé submisivnější)“ (Koucká, 2005). Autorka dále dodává, že pokud zvířata vystupují skutečně jako zástupci svého druhu, jejich role pak bývá trojí: mohou představovat pomocníky, nepřátele (často zvíře neexistující, mýtické: drak, stvůra, nebo zvíře pro nás představující skutečnou hrozbu, jako je například vlk). Třetí role zvířat symbolizuje sociální příslušnost majitele (princ má koně, ježibaba kočku) (Koucká, 2005).

Lidé se v průběhu dějin domnívají, že zvíře je nějaké, má určitou vlastnost.³ K těmto charakteristikám zvířat můžeme dospět buď rozumově, nebo zcela iracionálně. A právě na základě těchto přirovnání si tvoříme úsudky o zvířatech. Nyní bych ráda uvedla další příklady antropomorfismů, které se objevují v českém jazyce: chytrý jako liška, lstivý jako liška, pyšný jako páv, špinavý jako prase, drzý jako lázeňská veverka, drzý jako opice, moudrý jako sova, dřít jako kůň, věrný jako pes, lev rytířský, orel hrdý, oplzlý pavián, pracovitý jako mravenec, mít hlavu jako beran, hloupý jako osel, krást jako straka, pomalý jako šnek, spát jako medvěd apod. Rakouský zoolog a etolog Konrad Lorenz píše, že například velbloud se musel přizpůsobit neustále se vířícímu písku v poušti vysunutím nozder. Toto postavení nosu nahoru tak v mnoha lidech budí dojem velbloudí nadutosti. Podobně u orla charakterizuje jeho kostěné lišty nad očima a protažené koutky úst mnoho lidí jako symbol statečnosti a odhodlanosti, a proto se orel stal heraldickým ptákem (Lorenz, 1974, In: Veselovský, 2005).

Připodobňování lidských vlastností ke zvířeti značí, že nemůžeme nalézt lepší přirovnání, které by vystihovalo právě tyto lidské vlastnosti. „Ezop, tvůrce bajek, napsal: ‚Jak zvláštní, že lidé mluví o lví odvaze‘, říká lev. Liška k tomu dodává: ‚Lidé mluví o psí věrnosti, včelí pili, beránčí trpělivosti a hadí chytrosti, protože sami nemohou u sebe nalézt žádné jiné vhodnější podobenství a vzory pro jejich nejvyšší ideály‘ “ (Veselovský, 2000: 171).

Veselovský (2000) dal svým vnoučatům test, který vytvořila německá psychologka Brem-Gräserová. Měla za úkol nakreslit svou rodinu v podobě zvířat, děti jsou totiž vynikající pozorovatelé a poznají, kdo v rodině je nadřizený a kdo je podřizený.

---

³ Viz. kapitola 4.1 a 4.2.

V klasickém modelu rodiny vystupoval tatínek jako lev či tygr a maminka jako malý králíček či ptáček. Už méně je maminka je zobrazována jako silná lvice, někde jí může být i babička apod. Chlapci se nejčastěji vyobrazují jako hadi a své sestry kreslí jako myšky. Je to důkaz dětské představy o naší vzájemnosti se zvířaty, avšak na druhou stranu prozrazuje i jejich již lidsky zkreslený názor na vlastnosti kreslených zvířat.

Ve vztahu člověk a zvíře hraje roli také citová stránka. V prvotních představách malých dětí existuje upřímný přátelský vztah ke zvířatům. Jako malé děti zažíváme vzrušení nejen při přímém kontaktu se zvířetem, ale i při vyprávění o zvířatech či sledování obrázků. Později, s nastupujícími zkušenostmi, začnou lidé mezi sebou a zvířaty budovat propast.

Cílem této kapitoly je tak předat poselství, že „u člověka se na základní biologické vzorce jednání navrstvila vysoká a složitá nástavba chování vytvořeného sociálním a kulturním vývojem. [...] Kulturou a výchovou podmíněné chování vzniklé dlouhým vývojem je pak v životě jednotlivce i společnosti stejně silným faktorem jako vrozené mechanismy“ (Veselovský, 2005: 148).

1.2.1 Kulturní stereotypy vůči zvířatům

Na celém světě není vztah ke zvířatům jednotný a mění se od obdivu a lásky až po opovrhování a týraní. Oblíbenost a nenávisť člověka k jednotlivým druhům zvířat se táhne celým jeho historickým i kulturním vývojem. To vše se liší v dobách i v místě. Rozdíly můžeme vidět například i v rámci Evropy. Veselovský (2000) zmiňuje, že tvrdý osud mají zvířata ve Středomoří, a to zejména na Balkáně, ale že ani na našem českém venkově se někdy nemůžeme chlubit příliš velkým přátelstvím ke zvířatům. Tvrdí, že se však obecně v České republice vztah ke zvířatům v posledních letech stále zlepšuje, i když nedosahuje takové úrovně jako v Německu či ve Velké Británii.

Otázka rovnosti mezi tolika živočišnými druhy je velmi komplikovaná. Považovat za rovnocenné druhy jako je například vlk a papoušek, je nelogické. Oba mají rozdílný fylogenetický vývoj a jsou přizpůsobeni k životu v rozdílných podmínkách. „Člověk intuitivně více respektuje dlouhověká zvířata či dlouhověké rostliny“ (Veselovský, 2000: 229). Nejspíše je tomu tak, protože si myslíme, že s námi mají shodné vlastnosti, a proto si zasluhují úctu, u některých lze předpokládat uvědomování si sebe sama, zatímco u jiných jen stěží. Právě tato druhá skupina ale zajišťuje existenci mnoha desítkám druhů, a proto si zaslouží naši pozornost. Chránit, preferovat a osvobodovat ta zvířata, která známe,

a přehlížet ta ostatní, je velmi nebezpečné. Pro zachování přírodního bohatství je nezbytné chránit celé druhové bohatství živočichů a rostlin.

V této kapitole jde o kulturní stereotypy v tom smyslu, že lidé si myslí, že nějaký savec trpí v zoologických zahradách více než jiný. Není pochyb, že kulturní stereotypy ovlivňují lidský přístup ke zvířatům. Jinými slovy, k vytvoření určitého přístupu ke zvířeti přispívají již existující kulturní stereotypy. Jsou to faktory, které způsobují změny v přístupech ke zvířatům.

Serpell (2004) tvrdí, že zvířata jako jednotlivci i jako druh jsou zatížena kvantem kulturních a symbolických přítěží, které velmi ovlivňují, jak na ně lidé pohlížejí a jak se k nim následně chovají. Pro usnadnění Serpell rozděluje tyto kulturní faktory do čtyř hlavních překrývajících se kategorií: historické, kulturní/náboženské víry a hodnoty, kulturně definovaná praxe a kulturní reprezentace:

Historické analýzy o lidských postojích ke zvířatům naznačují, že ačkoliv se postoje v průběhu času mění, mohou také přetrvávat v nějaké podobě poté, co přestaly být kulturně nebo prakticky relevantní. Moderní postoje někdy odráží toto historické dědictví. Například, i když vlk (*Canis lupus*) již dávno přestal být tak významnou hrozbou pro lidské životy a živobytí, ve velké části severní polokoule, vlci, nebo alespoň myšlenka vlků, stále podněcuje hrůzu mnoha lidem (Serpell, 2004).

Náboženská a kulturní přesvědčení a hodnoty mohou podporovat konkrétní postoje vůči zvířatům z důvodů, které jsou v průběhu času často nejasné (Noske, 1997). Židovsko-křesťanská myšlenka, že zvířata byla stvořena, aby sloužila lidským zájmům, představuje příklad dojmu užitečnosti podstrkované náboženstvím. Zvláštní posvátnost krav mezi hinduisty v Indii a tabu nečistého statusu prasat mezi islámskými a židovskými kulturami poskytuje příklady náboženských vlivů na emoční reakce ke zvířatům (Serpell, 2004).

Zvířata získávají zvláštní význam také prostřednictvím svého spojení s kulturně definovanými postupy a rituály. Neobvykle pozitivní status býků ve Španělsku například vyplývá z jejich ústřední role ve španělských býčích zápasech nebo koridě, a všechny tyto různé sociální a kulturní významy znamenají, že se tyto značně rituální činnosti ztělesnily (Serpell, 2004).

Dokonce jazyk používaný k popisu zvířat má tendenci posilovat kulturně vytvořené role (Serpell, 2004). Klasifikovat krávy, prasata a drůbež jako „potravinová zvířata“ nebo „užitková zvířata“ například nevyhnutelně nutí lidi k tomu, aby nad zvířaty přemýšleli z instrumentální perspektivy. S přihlédnutím k tomuto faktu se tedy zdá, že tisková a vysílací média využívají nadměrného vlivu na veřejné vnímání zvířat, jak můžeme například vidět v překvapivě rychlém hanobení určitých plemen psů díky senzacechtivému

mediálnímu zpravodajství relativně malého počtu psích útoků (Podberscek, 1994). To platí i pro klasifikaci zvířat na škodlivá či dokonce zlá. Jako nejvhodnější názorný příklad mi přijde vlk. Je označován za zlého, protože krutě strhává ovce a jiná zvířata. Vlk však tato zvířata loví, aby přežil a aby přispíval k rovnováze, která je nutnou podmínkou pro zdraví přírody. Veselovský se zmiňuje o klasifikaci zvířat na chytrá a hloupá. Říká, že z bezobratlých je pro většinu lidí například hlemýžď méně důležitý než ještěrka a že největší úcty se dostalo včele. Z obratlovců má minimální cenu život ryby, žáby, hada a za živé bytosti pokládáme jen ptáky a savce. „V těchto nesprávných, a dalo by se říci i nesmyslných, názorech lidí soustavně utvrzuje většina médií, filmy, televize, literatura i denní tisk. Podstatou a základem zpráv o zvířatech je jen zřídka pravda, média spíše hledají za každou cenu jejich atraktivitu, a to tím, že jim často přisuzují nadpřirozené schopnosti, polidšťují jejich chování či zveličují jejich nebezpečnost a krvelačnost“ (Veselovský, 2000: 176). Zkrátka, pravda je oproti iracionálním báchorkám nezáživná a nepřitažlivá a tyto báchorky navíc své příjemce mystifikují a ohlupují.

1.2.2 Lidské atribuce vztahující se ke zvířatům

Ve zvířecím světě existuje celá škála tvarů a velikostí, stejně tak jako různých dispozic chování a účelů. Pro člověka je obtížné být k těmto atributům určitých zvířat lhostejný. Můžeme říci, že máme sklon je soudit nebo hodnotit na základě těchto znaků.

Pokud bychom chtěli zjistit, co si lidé představí pod pojmem zvíře, nejspíše bychom nedošli k žádnému závěru. Zoolog řadí mezi zvířata všechny živočichy na planetě Zemi, zatímco někteří lidé považují za zvířata pouze chlupaté tvory, tedy především savce.

Serpell (2004) dospěl k závěru, že zvířata, která jsou fylogeneticky blízko lidem, nebo jsou psychicky, chováním nebo kognitivně jim podobní, mají tendenci evokovat víc pozitivní vztah, než ta, které jsou fylogeneticky vzdálená nebo nepodobná. Ta, která považujeme za „roztomilá“ nebo jinak esteticky přitažlivá nebo obdivuhodná, jsou také preferována, stejně tak jako ta, která jsou považována z nějakého důvodu za zranitelná – vzácná, křehká, citlivá atd. Lidské odpovědi na tyto rysy jsou z velké většiny okamžité a spontánní a často jsou považovány za výsledek určité biologické predispozice. Ačkoli zvířata, která jsou považována za užitečná nebo prospěšná člověku, jsou občas nahlížena pozitivněji než ta, která považujeme za neúčinná nebo škodlivá (včely a švábi). K tomuto obecnému pravidlu však existuje mnoho výjimek (Serpell, 2004).

Navzdory tomu, že myši a krysy jsou hlavním pilířem biomedikálního výzkumu, vyvolávají relativně malé, pokud nějaké, pozitivní pocity a jsou často vyřazeny z ochrany

zákonu o animal welfare⁴, který se vztahuje na všechny další savce. Na druhé straně spektra, přemnožený jelenci běloocasí (*Odocoileus virginianus*) jsou na východě Spojených států ekonomicky škodliví a představují značný zdravotní a dopravní hazard, přesto je veřejnost chrání před legálním vybíjením (Serpell, 2004). Také před mnohým týráním zavíráme oči. Při sledování vývoje hnutí za ochranu zvířat můžeme vidět, že se jen málo týká zvířat, která ochranu opravdu potřebují, zaměřují se totiž spíše na zvířata charismatická a „krásná“. V souvislosti s tím ukázal právě výzkum učiněný v ZOO Jersey, že návštěva zoologické zahrady měla značný vliv na prohloubení znalostí o méně charismatických druzích ohrožených zvířat (Broad, 1996).

1.2.3 Antropomorfismus

„Antropomorfismus je definován jako přisuzování lidských psychologických charakteristik zvířatům“ (Povinelli, 1997: 92). Při prvním setkání s termínem bychom se mohli pozastavit nad tím, že pro tuto tendenci existuje speciální termín. Vypovídá to o významnosti tématu. Antropomorfizace zvířat je největší zábranou v poznávání zvířat. Je to zábrana ke skutečnému poznání ostatních živých tvorů a k pochopení jejich chování a potřeb. Mitchell a Hamm (1997) naznačují, že aby lidé mohli psychologicky charakterizovat zvířata, používají jejich vnímanou podobnost lidem, založenou na fyzických podobnostech, fylogenezi a kulturních stereotypech (Mitchell; Hamm, 1997).

Anglický zoolog a etolog Desmond Morris (1967) rozlišuje několik přístupů ke zvířatům. Prvním z nich je ekonomický, do kterého můžeme zařadit pět kategorií mezidruhových vztahů – kořist, symbiont, konkurent, parazit a nepřítel. Těchto pět kategorií existuje rovněž mezi ostatními druhy. Kromě ekonomického přístupu máme své zvláštní přístupy, kterými jsou vědecký, estetický a symbolický.

Právě symbolický přístup je relevantní pro mou diplomovou práci a ráda bych ho nyní přiblížila. Není v něm totiž zahrnut ani hospodářský, ani výzkumný zřetel. Nezkoumá se tu skutečná povaha zvířat, protože nejde o vědecký přístup. „Používá zvířata k zosobňování pojmů“ (Morris, 1967: 134). Morris uvádí názorný příklad, kdy se symbolem války stává druh vypadající divoce, naopak symbolem dětскosti druh neohrabaný a roztomilý. Kdyby roztomilé zvíře cenilo zuby a dovedlo by i zaútočit, ale

---

⁴ Jelikož pro toto slovní spojení neexistuje dostatečně vystihující překlad do českého jazyka, pro účel své diplomové práce ho ponechám v anglickém jazyce. Pod pojmem animal welfare si představme zvířecí blaho/blahobyť či zajištění pohody zvířat.

tato vlastnost by nebyla na první pohled patrná, zatímco roztomilost je patrná okamžitě, klidně ho přijmeme jako symbol dětскosti. Jde jen o zhodnocení zdánlivé, nikoliv však o spravedlivé zhodnocení povahy zvířete. Morris tento symbolický přístup ke zvířatům nazývá „antropomorfický“. Autor dále vysvětluje: „Zcela mimo vědomé rozhodnutí užívat zvířecích podob jako idolů, obrazů a znaků existují v nás jemné skryté tlaky, které nás neustále nutí, abychom se dívali na jiné druhy jako na karikatury sebe samých. I nejosvícenější vědec pozdraví svého psa slovy: ‚Nazdar, starý kamaráde!‘ Ví zcela určitě, že zvíře nemůže jeho slovům rozumět, ale nedovede odolat pokušení, aby je tak oslovil. Jaká je povaha těchto antropomorfických tlaků a proč je tak těžké je přemoci? Proč některá zvířata v nás vyvolávají povzdech „ach“ a jiná nás donutí k výkřiku ‚fuj!‘? To není bezvýznamná úvaha. Těmito reakcemi se vyjadřuje obrovská intenzita našich nynějších kulturních mezidruhových vztahů. Vášnivě zvířata milujeme a zároveň je vášnivě nenávidíme. Tato angažovanost se nedá vysvětlit pouze na základě ekonomických a výzkumných úvah. Specifické signály, které dostáváme, v nás zřejmě vyvolávají netušenou základní reakci. Klameme sami sebe, předpokládáme-li, že bereme zvířata jen jako zvířata. Prohlašujeme, že jsou rozkošná, neodolatelná nebo hrozná, ale proč taková jsou?“ (Morris, 1967: 135).

K nalezení odpovědi se vědci obrátili na 80 000 respondentů v zoologických zahradách a ptali se jich na otázky „Které zvíře máš nejraději?“ a „Které zvíře máš nejméně rád?“ (Morris, 1967). Jedno z nejjednodušších míst na pozorování rozdílů v oblíbenosti zvířat je prostředí zoologických zahrad, které vlastní velkou sbírku různých zvířat umístěných na stejné ploše.

Ještě než se k těmto odpovědím dostaneme, je nutné uvést dětské schéma člověka, které popsal Lorenz v roce 1943⁵. Schéma se zakládá na zřetelně velké hlavě v poměru k velikosti těla, boubelaté tváři, velkých očích a krátkých a baculatých končetinách. Člověk toto schéma nevědomě přenáší i na zvířata, a to i na potenciálně nebezpečná. „Toto dětské schéma se úspěšně uplatňuje v kreslených filmech, kde ho prvně použil W. Disney na myšáku Mickeym a u desítek dalších postaviček. [...] Výrobci hraček, ale i celý průmysl nabízející dětskou výživu, zásypy či plenky, využívají našeho vrozeného dětského schématu jako neúčinnějšího prostředku v reklamě. Vzhled některých zvířat tedy vyvolává u lidí rozumově neopodstatněné soudy“ (Veselovský, 2000: 14 – 16).

---

⁵ „Die angeborenen Formen möglicher Erfahrung“. Z Tierpsychol 5: 94–125.

1.2.3.1 Oblíbenost jednotlivých skupin zvířat

Výzkum Desmonda Morrise:

Přes 97% ze všech respondentů uvedlo jako svého oblíbence některý druh savců. Ptáci představovali pouze 1,6%, plazi 1%, ryby 0,1%, bezobratlí 0,1% a obojživelníci 0,05%. Z těchto výsledků je patrné, že na savcích je něco mimořádného (Morris, 1967).

Výsledek deseti nejoblíbenějších zvířat vypadal takto: šimpanz (13,5%), opice (13%), kuň (9%), poloopice komba (8%), panda (7,5%), medvěd (7%), slon (6%), lev (5%), pes (4%), žirafa (2,5%). Hlasy nebyly ovlivněny ekonomickým ohledem, seznam deseti nejdůležitějších ekonomických druhů by vypadal rozhodně jinak. Tato zvířata také nepatří mezi nejkrásnější, ať už zbarvením či jinou vlastností. Vybraná zvířata však mají právě antropomorfické rysy, na které respondenti reagovali. Každý z těchto druhů něčím silně připomíná náš vlastní druh. Je to automatická a neuvědomělá reakce, neuvědomujeme si, co se nám vlastně líbí (Morris, 1967).

Antropomorfické znaky prvních deseti oblíbenců by se daly shrnout takto:

- 1) mají srst, která je zřejmě pro lidi milejším pokryvem těla než peří či šupiny,
- 2) kladné body dostávala zvířata za oblé obrysy těla,
- 3) mají plochý obličej,
- 4) dovedou vyjádřit své pocity a náladu mimikou obličeje,
- 5) jejich končetiny dovedou obratně zacházet s malými předměty,
- 6) dovedou se občas vzpřímit do vertikální polohy na zadních končetinách

(Morris, 1967).

Morris uvádí, že ze všech velkých koček je zastoupen pouze lev, a to proto, že samec má velkou hřívu, která obklopuje jeho hlavu, a tím zplošťuje jeho obličej. V hodnocení je důležitý rovněž výraz tváře, který se vyvinul jen u několika skupin savců a pět z deseti oblíbenců patří právě k těmto skupinám. Změny ve výrazu tváře vyjadřují totiž změny nálady, a to je hodnotný spojovací článek mezi naším druhem a zvířaty. Také vertikální postavení, tolik příznačné pro náš druh, dává každému zvířeti antropomorfickou výhodu. Primáti, medvědi a pandy sedí, někdy stojí či dokonce chodí ve vzpřímené poloze, žirafa je ve vertikální poloze díky svým rozměrům neustále. V naší touze po antropomorfizaci zvířete jsme tak sobečtí a zašli jsme tak daleko, že psovi zkracujeme ocas, jelikož my sami jsme bezocasí, učíme ho panáčkovat, protože jeho trup je v poloze horizontální, redukovali jsme jeho kosti v oblasti čenichu, protože naše obličejové jsou ploché. „Nedíváme se na zvířata jako na zvířata, ale jenom na odrazy nás samotných,

a jestliže toto zrcadlo příliš zkresluje, buď si je přizpůsobíme do potřebného tvaru, nebo je vyřadíme“ (Morris, 1967: 138).

Morris dále uvádí, že je tu určitá zákonitost, kdy se stoupajícím věkem dětí u nich klesají některá zvířata v oblibě, kdežto u jiných zvířat obliba stoupá. A že menší děti dávají přednost větším zvířatům, starší děti pak menším zvířatům. Objasnění je tedy takové, že menší děti pojmají zvířata jako náhradu rodičů, starší děti chtějí naopak roli rodičů zastupovat. Autor připouští, že lze namítnout, že tyto výsledky mají kulturní původ a nemusí být charakteristické pro náš druh jako celek. „Máme-li nějak reagovat na pandu, musíme se napřed dovědět o jeho existenci. Neexistuje v nás žádná vrozená reakce na pandu. To však není podstatné. Volba pandy může být kulturně zapříčiněna, avšak důvody pro tuto volbu odrážejí hlubší biologický proces“ (Morris, 1967: 139). Kdyby byl výzkum opakován v jiné zemi a v jiné kultuře, oblíbencem by se stal třeba jiný druh, ale hlediska volby by zůstala stejná (Morris, 1967).

Oproti tomu výsledek deseti nejméně oblíbených zvířat dopadl následovně: had (27%), pavouk (9,5%), krokodýl (4,5%), lev (4,5%), krysa (4%), skunk (3%), gorila (3%), nosorožec (3%), hroch (2,5%). Společným znakem těchto zvířat je, že je u nich vnímána nebezpečnost a že nemají antropomorfní rysy, na rozdíl od deseti oblíbenců. Výjimkou je jenom lev a gorila. Právě tato zvířata jsou vnímána jako nebezpečná a gorilí obličej působí neustále útočným dojmem (Morris, 1967). Nejvíce nenáviděný had „... byl dlouho považován za falický symbol. Protože je to jedovatý falus, představuje nevíтанé pohlaví, čímž je možno částečně vysvětlit jeho neoblíbenost. [...] Hada nemůžeme přijmout prostě jen jako silný sexuální symbol. U našeho druhu se střetáváme s vrozenou nechutí ke tvarům, které se podobají hadům“ (Morris, 1967: 140). Toto tvrzení by korespondovalo také s tím, co je známo u našich blízkých příbuzných (šimpanzů, goril a orangutanů), že i oni projevují velmi brzy strach z hadů (Morris, 1967). Nenávisť k hadům ukázal i výzkum s názvem „Emocionální rozměry sledování zoo zvířat“.⁶

To byla tedy láska a nenávisť, kterou cítíme k jiným druhům. „Kombinovány s našimi ekonomickými, vědeckými a estetickými zájmy, jedinečně doplňují komplex mezidruhové angažovanosti, který se mění s naším individuálním stářím“ (Morris, 1967: 141). Autor konstatuje, že existuje sedm období mezidruhových vztahů:

- 1) první je nazýváno infantilní fází – je charakterizováno závislostí na rodičích a mocnou reakcí na obrovská zvířata, která jsou symbolem rodičů,
- 2) fáze infantilně-rodičovská – začínáme soutěžit s rodiči a více reagovat na malá zvířata, která představují náhradu za děti, věk, kdy chováme zvířata,

---

⁶ Viz. kapitola 1.3.1.

- 3) fáze objektivně-nedospělá – převládají zájmy výzkumné, vědecké, sbírání brouků a pěstování rybiček, mikroskopování atd.,
- 4) fáze raně-dospělá – nejdůležitějšími živočichy jsou tu příslušníci druhého pohlaví našeho druhu,
- 5) fáze dospělá rodičovská – pořizujeme zvířata pro naše děti,
- 6) fáze rodičovská – po odchodu dětí nám je zvířata mají nahradit,
- 7) fáze stařecká – zvyšuje se zájem o ochranu zvířat, přičemž je nám tu lhostejné, zda nás tyto druhy přitahují či naopak. Starý jedinec tímto gestem užívá ohrožených zvířat jako symbolu zkázy, která hrozí jemu samotnému. Sám touží po delším životě (Morris, 1967).

Je třeba mít na paměti, že tyto fáze neprobíhají ve všech kulturách stejně.

Jsem si vědoma existence nevýhody použití Morrisova výzkumu, kterou by mohla být jeho zastaralost. Nicméně i v současné době používají jeho koncepci výzkumníci ve svých empirických studiích:

Ptáčková a kol. (2016) ve své studii „Jsou estetické preference k hadům formovány u dětí už v předškolním věku?“ zkoumá estetické preference vůči hroznýšům a krajtám mezi dospělými a dětmi předškolního věku a hodnocení mezi oběma skupinami porovnává. Autoři odkazují na Morrisův koncept ve smyslu, že ačkoli se preference zvířat mění s věkem, hadi patří k nejvíce nenáviděným zvířatům a tento negativní pohled na hady se u dětí s přibývajícím věkem stává více zřejmým. Autoři vybrali hroznýše a krajty, jelikož představují skutečné nebezpečí pro člověka i pro naše předky primáty. Kromě toho vykazují odlišnosti v jejich vzhledu a chybí jim antropomorfní rysy.

Withworth (2012) ve své studii „Zkoumání určujících faktorů ovlivňující přítomnost návštěvníků v zoologické zahradě ve Velké Británii“ zjistil, že zoo by měly na základě výsledku vysokého skóre popularity brát v potaz tento fakt jako součást své plánovací strategie, aby si zajistily budoucí úspěch (ne pouze jako turistické atrakce, ale také jako hlavní ochranné organizace). Autor navazuje na Morris ve smyslu, že popularita zvířat roste s počtem antropomorfních znaků zvířete. Seznam oblíbených zvířat je cenný, protože poukazuje na to, co z nich dělá charismatické druhy. Nejvíce a nejméně populární druhy vykazují shodu se seznamem antropomorfních rysů uvedených v konceptu Morris.

Frynta a kol. (2011) se ve svém výzkumu „Dohoda napříč kulturami ohledně vnímání zvířecí krásy: nahlížení na hroznýšovité lidmi z pěti kontinentů“ rozhodli pro hroznýšovité hady kvůli nedostatku antropomorfních rysů, které, jak je známo, pozměňují

lidské preference. Respondenti se napříč pěti kontinenty shodli na tom, které druhy jsou krásné a které ošklivé, a to i přesto, že tyto studované populace respondentů velmi odlišně vnímají a používají místní habitaty. Zároveň výsledky poskytují důkaz o podobnostech napříč kulturami, které se shodují v tom, že hadi jsou mimořádně silné estetické podněty pro většinu lidí. Zdá se, že lidé napříč kulturami odvozují hodnoty z vnějších rysů, často se tedy uplatňuje zásada „co je krásné, je dobré“.

Holtorf a Ortman (2008) „Charakter ohrožení a ochrany v přírodním a kulturním dědictví: Příklad zoologických zahrad a archeologických nalezišť“ odhalili podobnost argumentací mezi kampaněmi o zachování zoologických zahrad a archeologických nalezišť a také diskutují o konkrétních strategiích na obou polích. Zoo manažeři mají zájem o zobrazení oblíbených a charismatických živočišných druhů. V souvislosti s tím používají Morrisův koncept antropomorfických rysů, které přímo souvisí s oblíbeností zvířete. Není překvapující, že se některé z největších projektů soustředí na populární druhy savců, zatímco ostatní ohrožené druhy jsou přehlíženy.

Výzkum Barbary Woods (2000):

Taktéž Woods se zmiňuje o konceptu antropomorfických rysů v souvislosti se studií o oblíbenosti zvířat. Odhalila, že nejvíce oblíbená zvířata jsou často savci s humanoidními rysy, kteří mají srst, jsou mobilní a zároveň neškodní. Z popisů oblíbených a nejméně oblíbených zvířat bylo patrné, že respondenti používali antropomorfické výrazy pro popis zvířat. Tyto antropomorfické rysy, které u zvířat obdivujeme, také obdivujeme u lidí. Naopak rysy, které se nám nelíbí u zvířat, nemáme rádi ani u lidí.

Výzkum byl prováděn mimo zoologické zahrady v Austrálii a odhalil následující žebříček. Mezi nejoblíbenější zvířata patří: pes (48,2%), delfín (33,2%), koala (29,2%), kočky (24,2%), ptáci (22,1%), koně (21,4%), tygři (20,2%), klokan (18%), ryba (nespecifikován druh – 17,1%), velryby (17,0%), slon (13,6%), opice (9,3%), žralok (11,4%), krokodýl (7,8%) atd.

Slova nebo fráze, které byly použity k popisu oblíbenosti zvířat, jsou následující: krása, inteligence, velká velikost, krásná barva, síla, roztomilost, načechnost, milá osobnost, přátelskost, elegantnost, loajálnost, klidnost, velkolepost, hravost, „plyšovost“, pohyblivost, jedinečnost, zajímavost, společenskost, snadná péče o ně (Woods, 2000).

Žebříček nejméně oblíbených zvířat vypadá takto: had (54%), pavouk (37,8%), ropucha (25,2%), kočka (24,2%), krokodýl (23,3%), žralok (16%), krysa (15%), šváb

(12,6%), komár (10,2%), medúza (6,4%), prase (5,9%), hmyz (nespecifikován druh – 5,7%), ptáci (nespecifikován druh – 5,7%), hyena (5,1%) atd.

Slova nebo fráze používaná k popisu nejméně oblíbených zvířat byla tato: způsobí újmu, ošklivost, nebezpečnost, špinavost/nehygieničnost, zabije, děsivost, negativní vliv na životní prostředí, škůdce, leze na nervy, způsobující alergii, smrad, slizkost, poškodí věci, nechutnost, šíření nemocí, kluzkost, nudnost, divokost, žádná užitečnost (Woods, 2000).

Autorka odkazuje na Kellerta (1989), který popisuje faktory ovlivňující oblíbenost zvířat:

1. Velikost: větší druhy jsou preferovány před velmi malými druhy.
2. Estetika: zvířata považována za „atraktivní“ jsou více preferována. Estetická atraktivita může být založena na formě (např. uhlazený), povrchu (např. načechraný, plyšový), barvě (např. světlé nebo kontrastní) nebo pohybu (např. rychlý, atletický).
3. Inteligence: jsou preferována zvířata, která mají schopnost rozumu, citění a emocí.
4. Nebezpečnost pro člověka: zvířata, která představují vnímanou hrozbu nebo nebezpečnost pro člověka, přes poranění nebo špatnou hygienu, jsou obecně neoblíbená.
5. Pravděpodobnost způsobení škody na majetku: zvířata, která mají škodlivý dopad na majetek, jsou neoblíbená.
6. Dravé tendence: nejasný faktor. Predátoři byli jak na seznamu oblíbených, tak na seznamu nejméně oblíbených.
7. Fylogenetické spojitosti s lidmi: jsou preferována zvířata, která jsou vnímána konstrukčně, chováním nebo „charakterově“ podobná lidem.
8. Kulturní a historické vztahy k lidem: zvířata, která hrají důležitou roli v historické nebo kulturně zeměpisné oblasti, jsou pravděpodobnými favority v této oblasti.
9. Vztah k lidské společnosti: zvířata, která jsou mazlíčky, nebo jsou užitečná lidem, budou s největší pravděpodobností považována za kladná, zatímco škůdci nebo toulavá zvířata budou vnímána negativně.
10. Povrch: tělesný vzhled a struktura: pokud jsou živočichové více podobní lidem, jsou také více upřednostňovány.
11. Zeměpisné varianty: variace mezi druhy považované za oblíbené nebo nejméně oblíbené, se budou pravděpodobně vyskytovat napříč zeměpisnými regiony, v závislosti na konkrétních druzích žijících v této oblasti.
12. Vnímání charakteristik může ovlivnit preference více než aktuální charakteristiky zvířete (Kellert, 1989).

Výzkum serveru Arkive (arkive.org):

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že nejčastěji vybraným důvodem pro oblíbenost konkrétního druhu zvířete je to, že „je v ohrožení a musíme ho chránit; je aktivní v noci; má peří, ale nemůže létat“.

Seznam deseti nejoblíbenějších zvířat dopadl následovně:

Kakapo – Nový Zéland, byl to kriticky ohrožený druh, jediný pták na světě, který nelétá, je aktivní pouze v noci, je to největší a nejtěžší papoušek na světě.

Tygr – kultovní symbol ochrany, důvody k hlasování byly: je působivý a silný, jediná kočka s pruhy, je to plavec na rozdíl od ostatních druhů koček.

Slon africký – jeden z nejvíce emotivních zvířat, důvod pro hlas tomuto tvorovi: je inteligentní, jeho lebka tvoří 25% jeho hmotnosti, dobře používají zvuk pod rozsah lidského sluchu pro komunikaci na velké vzdálenosti.

Šedý vlk – kultovní zvíře a zdroj nejen strachu, ale i respektu, inspiroval mnoho kultur, největší člen psí rodiny, je inteligentní a může pracovat ve skupině, aby chytil kořist až 10x větší než on.

Lední medvěd – má výraznou hustou srst, výrazně černý nos, obrovské přední tlapy, pozoruhodný tvor, který je kvůli změnám klimatu v ohrožení, největší žijící masožravec na zemi, jako jediný může snadno chodit na ledě.

Panda červená – zranitelná kvůli obchodu s kožešinami, jako panda má upravenou zápěstní kost, která působí jako šestý palec.

Gepard – nejrychlejší suchozemský savec na světě, krásný hluboký hrudník, útlý pas a výrazné značení.

Sněžný leopard – má hustou srst, velké tlapy, je silně loven, tajemný tvor, tlustý ocas pro rovnováhu, skokan do dálky.

Borneo orangutan – přezdívka „drzý chlapík“ či „osoba z lesa“, typický nejpomalejším chovem ze všech savců.

Levhart mandžuský – jedna z nejvíce kriticky ohrožené kočkovité šelmy (arkive.org).

Na tomto výčtu můžeme vidět, že všechna jmenovaná zvířata (až na papouška kakapo) jsou savci.

Výzkum Lenky Tempírové (2013):

Diplomová práce Lenky Tempírové ve svém výzkumu odhalila následující oblíbené druhy zvířat v zoologických zahradách: šelmy (60%) – zahrnutí samostatně uvádění tygři

i lvi, opice a lidoopi (40%), sloni (35%), žirafy (30%), lachtani (25%), ptáci (15%), surikaty (13%), tučňáci (10%), zvířata dvorku (9%), plazi (8%), medvědi (7%).

Vztah lidí ke zvířatům, a stejně tak i obliba určitých druhů zvířat, se naprosto neřídí rozumem, ale spíše vrozenými vzorci chování, podle kterých člověk zvířata posuzuje. Lidé se nemohou vyhnout popisování zvířat v antropomorfních způsobech. Většina všech našich popisů zvířat je pravděpodobně antropomorfní. Přinejmenším o zvířatech mluvíme, jako kdyby měla záměry, cíle, plány a znalosti podobné těm našim (Povinelli, 1997). Povinelli zároveň tvrdí, že mít přístup ke konceptu antropomorfismu nám neúmyslně poskytuje mocný nástroj pro přehodnocení psychologie jiných žijících organismů.

Co se týče pohádek, bajek apod., jejich tvůrci by měli s antropomorfismem „...umněji zacházet. Děti dokážou rozpoznat citlivý antropomorfismus a využít jej k pochopení samotného zvířete. Necitlivý antropomorfismus však mate“ (Koucká, 2005). Koucká citlivým antropomorfismem rozumí to, že zvířata mají lidské city a vlastnosti, necitlivým pak například to, když tito tvůrci zajíčka cpou smaženou rybou (Koucká, 2005).

1.2.3.2 Antropomorfismus a přisuzování duševního stavu

Povinelli (1997) uvádí, že podle definice, vyžaduje antropomorfismus schopnost (a motivaci) přisuzovat duševní stavy, jako jsou v první řadě záměr, touha, znalost, štěstí, závist, radost a podobně. Povinelli udává konkrétní příklad situace, ve které můžeme snadno pozorovat způsob antropomorfního myšlení. Nabádá k dojmu představy procházení se určitým místem. Potkáváme robota hledajícího ztracené dítě. Robot vnímá vnější svět jako nezúčastněný pozorovatel, zaznamenává to, co viděl a přizpůsobuje své budoucí činy na základě těchto informací. Tak, při setkání objektu, který mu stojí přímo v cestě, může snadno aktualizovat svůj lokomoční⁷ program a v budoucnu se vyhnout všem takovým podobným objektům. Na prvním místě začneme uvažovat o tom, proč se v parku nachází. Zapojili bychom se tedy do různých antropomorfních myšlenek o robotovi. Povinelli má podezření, že množství antropomorfismů, které bychom zapojili, by bylo přímo úměrné tomu, do jaké míry se tvůrce robota zabýval zručností fyzického vzhledu pro stroj podobný člověku (Povinelli, 1997).

Předpokládejme, že takový robot potkal nás. Vzhledem k tomu, že pátrá pouze po ztracených dětech a my těmito dětmi nejsme, představujeme pouze jiný objekt v jeho cestě.

---

⁷ Lokomoční= týkající se pohybu z místa (slovník-cizích-slov.abz.cz).

Robot byl postaven bez schopnosti přisuzovat psychologické charakteristiky žijícím organismům, je proto neschopný antropomorfního myšlení. Vzhledem k jeho poslání, nemá potřebu vysvětlovat své chování. Pouze nám potřebuje odpovídat způsobem, který by neohrozil dosažení jeho cíle. Povinelli příklad zamýšlel tak, aby ukázal, že lidé se zapojují do antropomorfismu jen proto, že evoluce vyrobila mozky dostatečně sofistikované, aby nám a druhým dovolily přisuzovat duševní zkušenosti (Povinelli, 1997).

Téma antropomorfismu se stává jedním z bodů k pochopení, jak a kdy se schopnost představit si duševní stavy vyvinula. Stručně řečeno, pochopení evoluční historie antropomorfismu se převážně zužuje na pochopení evoluční historie přisuzování duševního stavu (Povinelli, 1997).

1.2.3.3 Psychologická rozmanitost

Povinelli (1997) píše, že charakterizování psychologické rozmanitosti čelí teoretickým výzvám ze tří směrů. Z jednoho směru je tu teoretická tradice, která pohlíží na otázky vztahované k živočišné metakognici⁸ jako na nezodpověditelné, a proto je považuje za nevědecké. Teoretici druhého směru věří, že ani lidé sami nemohou se ziskem studovat jejich vlastní metakognitivní procesy. Konečně, třetí intelektuální tradice, si myslí, že buď některá, většina, nebo všechna zvířata zjevně vlastní tyto schopnosti (Povinelli, 1997).

Povinelli (1997) tvrdí, že jsme omezili naše bádání na oblasti, ve kterých není důvod mít dojem, že psychologická rozmanitost existuje. Přisuzování duševního stavu je jednou takovou oblastí. Velmi málo druhů si je vědomo duševních stavů, které řídí jak jejich vlastní chování, tak chování jiných organismů. Srovnávací šetření poskytly podporu pro tuto pozici tím, že poskytují důkazy, že druhové rozdílnosti v přisuzování duševního stavu, mohou zrcadlit druhové rozdílnosti ve schopnosti sebepoznání. To by znamenalo, že lidé sdílí určité kognitivní schopnosti společně s několika zbývajícími druhy kdysi rozmanité hominidní radiace. A to by také znamenalo, že druhy, které pocházely z dřívějších předchůdců, postrádají tyto poznávací rysy (Povinelli, 1997).

Nicméně, jedná se o otevřenou otázku, zda se přisuzování duševního stavu vyvinulo jako kompletní balíček, jak je to nalezeno u dospělých lidí.⁹ Je tu hodně ukazatelů, podle kterých se šimpanzi, orangutani, gorily a lidé mohou lišit s ohledem na přisuzování duševního stavu. Antropomorfismus nemusí být jednotný jev ve smyslu, že se při každém vývojovém přechodu v individuálním porozumění duševního světa objevuje

---

⁸ Metakognice= poznávání toho, jak člověk poznává, jak se učí (slovník-cizích-slov.abz.cz).

⁹ Viz. kapitola 1.2 Teoretická východiska práce (teorie kulturních stereotypů).

nová forma antropomorfismu. Typ a rozsah duševních stavů přisuzovaný druhým bude jiný, a proto forma antropomorfismu bude možná jedinečná. Tříleté dítě, které přisuzuje lidské charakteristiky nelidským bytostem, bude podle nutnosti přisuzovat jeho vlastní pochopení toho, co je být lidské, ne pochopení jeho matky či otce či staršího sourozence. Jeho antropomorfismus bude na prvním místě ostře vymezen rozsahem duševních stavů a aktivit, které si je schopen představit (Povinelli, 1997).¹⁰ Důležitost tématu psychologické rozmanitosti shledávám právě ve velice úzké souvislosti s utvářením stereotypů.

Povinelli (1997) upozorňuje, že abychom se nezaměřili jen na kognitivní podchycení antropomorfismu, jsou tu také kulturní vlivy, které formují naše psychologické přisuzování zvířatům. Právě toto úzce souvisí s utvářením stereotypů. Kulturní vlivy musí být zvažovány, pokud máme vyvinout kompletní pochopení tohoto jevu. Prohlašované rozdíly napříč kulturami mohou nějak korelovat s rozdíly napříč kulturami v antropomorfismu. Povinelli došel k závěru, že i když tyto rozdíly existují a jsou důležité z kulturní perspektivy, nejsou tu rozdíly mezi lidskými společnostmi a jejich duševním vnitřním světem a vnitřním světem jiných. To neznamená, že kulturní rozdíly v pojetí mysli neexistují (Povinelli, 1997).

1.2.4 Individuální lidské atributy mění přístup ke zvířatům

Když vezmeme v potaz lidský pohled na jednotlivé zvířecí druhy, je jasné, že jsou zde velké individuální rozdíly v lidském přístupu, které jsou alespoň částečně nezávislé na zvířecích vnitřních attributech (Kellert a Berry, 1980).

Některé výzkumy se zaměřily na lidské vnímání citu a užitku vůči zvířatům. Nejdůležitějšími rozpoznávanými trendy jsou zjištění, že pro ženy je důležitější cit ke zvířeti

---

¹⁰ Povinelli (1997) uvádí, že evoluční historie přisuzování duševního stavu mohla tedy vyvolat obdobu k vývojovému antropomorfismu. Jinými slovy, počínaje evolučním příchodem vědomí duševního světa, každá nová evoluční inovace v přisuzování duševního stavu vytvořila nový antropomorfismus. Nicméně, ve skutečnosti nebyly (a nejsou) antropomorfismem vůbec. Pokud se věnují jiné druhy než lidské přisuzování duševního stavu, musí se (podle definice) věnovat analogicky antropomorfismu. Jsou tu šimpanzi (*Pan troglodytes*), kteří se angažují v přisuzování duševního stavu, a proto Povinelli navrhuje, aby jejich jedinečné přisuzování na příslušníky jiných druhů, bylo zmiňováno jako Panmorfismus. Podobně, orangutani (*Pongo pygmaeus*), kteří jsou také pravděpodobně kandidáti přisuzování duševního stavu, by měli vidět členy jiných druhů skrze jejich vlastní oči, a tudíž být vinni Pongomorfismem (Povinelli, 1997). Jedním z důsledků přijetí konceptu morfismu druhového specifikování je, že ukazuje otázku užitečnosti antropomorfismu po všech stránkách. Antropomorfismus nás informuje o přesnosti našeho nevyhnutelného antropomorfního náhledu na svět. Je možná pravda, že nemůžeme utéct antropomorfismu, ale my tomu možná nepotřebujeme utéct, kvůli vytvoření vědeckého pokroku v pochopení mysli, které sídlí v jiných druzích. Studie přisuzování duševního stavu v rozmanitém množství živočišných druhů může odhalit, kdy náš antropomorfismus odráží realitu a kdy odráží jen předsudky vyplývající z naší duševní mašinérie (Povinelli, 1997).

než užitek z něj, než je tomu tak u mužů (Kellert a Berry, 1980; Herzog et al, 1991). Kellertův a Berryho (1980) výzkum ukázal, že vyšší stupeň vzdělání je spojován s pozitivnějším vztahem ke zvířeti a malým zaměřením na užitek, a to samé platí mezi městskými a vesnickými rezidenty (Kellert a Berry, 1980). Výzkumy ukazují, že cit je nejslabší a užitek nejsilnější u konzumní společnosti v porovnání s nekonzumní společností (Kellert a Berry, 1980; Hills, 1993). Podobně dětské vystavení láskyplným vztahům ke zvířatům (například chování mazlíčků) vytváří predispozici lidí vytvořit si pozitivnější cit a menší potřebu užitku (Paul a Serpell, 1993; Paul, 2000). Individuální přístup ke zvířatům se hodně odvíjí od přístupu a modelu rodičů (Paul a Serpell, 1993). Religiozita je spojena se silnější empatií na zvířecí užitek a méně pozitivním láskyplným postojem, ačkoliv většina takovýchto studií se zaměřila výhradně na západní (židovsko-křesťanské) náboženství (Kellert a Berry, 1980; Bowd a Bowd, 1989). Výzkum Broida a kol. (1993)¹¹ a Matthewse a Herzoga (1997)¹² našel důkazy pozitivnějšího láskyplného postoje ke zvířatům a menšího důrazu na užitek u typů osobností „intuitivně/pocitová“ a „senzitivně/představiví“ ve srovnání s jejich protiklady (Serpell, 2004).

Zdá se také, že existuje poněkud komplexní vztah mezi znalostí zvířat a lidským přístupem a chováním k nim. Kellertovy a Berryho (1980) závěry připouští, že méně znalí jedinci/skupiny jsou často mladí nebo staří lidé, ženy a měšťáci, a ukazují převážně negativní nebo lhostejný vztah a relativně utilitární přístup ke zvířatům. Zahrnutí jakéhokoliv druhu aktivit vztahujícím se ke zvířatům (včetně konzumního) je spojováno s vyššími znalostmi, speciálně pokud jsou tyto aktivity rekreační (pozorování ptáků, lovení, rybaření atd.) spíše než profesní (např. farmaření). Z tohoto spojení je nejasné, zda je zvýšená znalost zvířat příčinou změn přístupu, nebo zda jsou znalosti i přístupy produktem vlivu dalších faktorů jako celkový zájem nebo pozornost ke zvířatům. Takzvaná „hypotéza biofilie“, poprvé nastíněná Wilsonem roku 1984 v díle *Biophilia*, se může odvolávat k tomuto kontextu. Hypotéza biofilie předpokládá existenci biologických predispozic, které moderní lidé údajně zdědili od jejich lovecko-sběračských předků. Ačkoliv je empirická podpora pro existenci těchto biofilických predispozic stále velmi limitovaná, je to velmi poutavá myšlenka, která může pomoci vysvětlit při nejmenším některé z vyzkoumaných individuální odlišností v lidském přístupu a chování ke zvířatům (Serpell, 2004).

Někdo se může ptát, proč bychom měli náš stereotypní pohled změnit. Většina populace si často nepřiznává, že další přijatelná existence člověka na planetě Zemi závisí na

---

¹¹ „Personality differences between pro-and anti-vivisectionists“. *Society and Animals* 1: 129-144.

¹² „Personality and attitudes toward the treatment of animals“. *Society and Animals* 5: 169-175.

zachování druhového bohatství i těch nejmenších tvorů. Nebýt jich, ztratili bychom například úrodnou půdu a produkce potravin by již nadále nebyla možná.

1.3 Další empirické studie

1.3.1 Emocionální rozměry sledování zvířat v ZOO – studie Myerse, Saunderse a Birjulina (2004)

Výzkum se zaměřil na hodnocení emocí pro gorilu, okapi a hada. Proměnné, které byly nejdůležitější při ovlivňování emocí, nebyly faktory demografické, ale největší dopad měl druh zvířete, následovala úroveň aktivity a zvířecí pozornost. Skutečnost, že aktivita zvířete a druh zvířete byly proměnnými, které ovlivnily většinu emocí, ukazuje, že návštěvníci jsou docela nároční a pozorní ke zvířeti.

Zprůměrováním intenzit napříč třemi zvířaty (gorila, okapi a had), byly nejvyšší hodnoty pro emoce smyslu pro krásu, respekt a údiv. Z výsledků vyplynuly vysoké úrovně emocí mírumilovnosti, speciálních privilegií, péče a přitažlivosti.

Autoři rozdělili emoční odpovědi do následujících skupin:

- První skupina zahrnuje emocionální odpovědi, u nichž nebyly žádné významné rozdíly mezi zvířaty: respekt, údiv, sympatie, překvapení, znepokojení, hněv a rozpaky.
- Druhá skupina zahrnuje emoce, kde se hodnocení pro okapi a gorilu významně nelišilo, ale byly významně vyšší než pro hada: smysl pro krásu, mírumilovnost, speciální privilegia, péče a přitažlivost.
- Třetí skupina ukazuje, že emoce strachu a zhnusení byly zažívány nejvýrazněji u hada.
- Čtvrtá skupina představuje emocionální odpovědi související s pocitem propojenosti a lásky. Následující žebříčky ukázaly gorilu nejvýše, okapi ve středu a hada nejnižší. Jinými slovy, návštěvníci cítí nejvyšší pocit propojenosti a lásky pro gorilu, méně pro okapi a ještě méně pro hada.

Výzkum poukázal, že pokud návštěvníci vnímali, že zvířata věnovala pozornost buď jim, nebo jiným lidem, ovlivnilo to fakt, do jaké míry byly určité emoce zakoušeny. Je zajímavé, že tyto emoce byly ovlivňovány vnímáním pozornosti k lidem obecně, nikoliv jen vnímáním pozornosti k návštěvníkovi. Navíc druh zvířete neměl žádný významný efekt. Důležité bylo, že návštěvník vnímal, zda zvíře věnovalo pozornost lidem.

Demografické proměnné – u žen byl více pravděpodobný zážitek zhnusení než u mužů, ale to bylo hlavně kvůli reakci na hady. V odpovědích týkajících se goril nebyly zjištěny žádné genderové rozdíly. Okapi evokovali více přitažlivosti a údivu u žen než u mužů. Lidé, kteří vlastnili nějaký druh mazlíčka, zastávali více péče pro zoo zvířata než ti, kteří nevládní žádného mazlíčka.

Gorila měla nejvyšší apel a byla nejvíce diferencována od ostatních. To může reflektovat, že lidé mají tendenci být ohleduplnější k těm, kteří jsou vnímáni jako podobní jim samým. V této studii vyniká výrazně negativní emocionální reakce k hadovi. Emoce, které byly vyjádřené více diskriminujícím způsobem, byly krása, mírumilovnost, speciální privilegia, péče a přitažlivost.

Bylo zjištěno, že lidská emocionalita je tedy vysoce kontextuální, interpretační a funkční fenomén, ať je jeho objektem člověk či ne-lidský subjekt. Výsledky naznačují, že selektivita některých silných emocí může omezovat jejich potenciální úlohu v povzbudivé péči o a pro přírodu, jak bylo zřejmé z pozitivních pocitů cítěných ke gorilám. Autoři na závěr konstatují, že lepším porozuměním komplexu podstaty lidských emocí, je tu naděje, že získáme cenné informace o tom, jak lidé zakouší zvířata, včetně zvířat v prostředí zoo.

1.3.2 Hodnocení welfaru zvířat v zoologických zahradách podle stylu výběhu a výrazu chování – studie Melfiho, McCormicka a Gibbse (2004)

Autoři výzkumu připouští, že to, jaká zvířata připadají veřejnosti vhodná k umístění do zoologických zahrad, do jisté míry souvisí s tím, jaké úsudky si veřejnost dělá o welfaru zvířat na základě toho, co vidí během jejich návštěvy. Melfi a kol. popisují, že přirozené oplocení a výraz divokého chování zvířete ve své podstatě podporují dobrý welfare. Tyto předpoklady se zdají být používány veřejností k posouzení welfaru zvířat umístěných v zoologických zahradách.

V souvislosti s výzkumem v Paignton Zoo Environmental Park ve Spojeném Království byl potvrzen držený předpoklad, že přirozené výběhy jsou dobré. Všichni respondenti ohodnotili nejzelenější výběhy vysoce a mysleli si, že jeho obyvatelé by tu měli mít nejlepší welfare. Veřejnost tu cítila, že výběhy, které mají rádi (tj. přirozené), by měly také být těmi, které by chtěli primáti a že by měly poskytovat nejlepší welfare a plnit tak jejich tělesné potřeby. Zvířecí welfare je téma, u kterého většina lidí cítí, že mu rozumí intuitivně. Mnoho návštěvníků zoologických zahrad se cítí být schopno posuzovat welfare zvířat podle toho, co vidí, když prochází mezi výběhy. Přirozené bydlení může začít splňovat fyzické a psychologické potřeby zvířat v zajetí a poskytnout jim možnost vyjádřit

divoké chování. Autoři shledávají, že se přirozené expozice mohou hodně lišit, stejně jako funkční využití pro jejich obyvatele. Obyvatelům může být například zamítnut přístup do většiny vegetace, a proto je skutečná komplexnost výběhu velmi nízká. Estetická hodnota těchto výběhů je tedy vysoká, ale jejich obyvatelům je uděleno málo výhod. Estetická stránka výběhu, ačkoliv je jasně důležitá pro veřejnost, má málo co do činění s welfarem zvířat a není správným nástrojem pro posuzování, jak dobře výběh vyhovuje potřebám jeho obyvatel. Návštěvníkovo vnímání zvířecího welfaru je široce ovlivněno estetikou, tedy tím, co by chtěli vidět.

Výzkum nepotvrzuje hypotézu divokého chování jako indikátoru dobrého welfare. Veřejnost si totiž například myslí, že šelmy v zajetí a šelmy divoké tráví většinu času vytvářením stejného chování: spánek a procházení se, ačkoliv si nemyslí, že to indikuje dobrý welfare šelem v zajetí. Myslí si, že dobrý welfare by byl indikován vyjádřením aktivního chování: hraní, lezení, jezení. Toto je totiž takové chování, které nejvíce vyžadují při návštěvě zoologické zahrady. Autoři konstatují, že použití chování vyjadřovaného divokými zvířaty v zajetí jako indikátoru dobrého animal welfaru je rozsáhlé a je základem mnoha studií o zoo animal welfare.

Autoři shrnují, že přístup veřejnosti ke stylu výběhů a výrazu chování byl protichůdný. V tom prvním dávali přednost tomu, aby to bylo co nejvíce přírodní, ale v tom druhém nechtěli vidět to nejčastěji se vyskytující divoké chování.

Například výzkum učiněný Bitgoodem, Patersonem a Benefieldem¹³ ukázal, že to, co získává největší pozornost veřejnosti, je aktivní chování a přítomnost mláďete. Návštěvníkovi vadí pohled na spící či odpočívající zvíře, které by se mělo celý den ukazovat či běhat, protože si zaplatil vstupné. Je složité interpretovat, zda návštěvníci zoologických zahrad chtějí vidět aktivní chování, protože je vzácné, a tím více vzrušující, nebo proto, že reprezentuje dobrý welfare.

1.3.3 Sémantické profily zoologických zahrad a jejich zvířat – studie Sommera (2008)

Sommer (2008) oslovil studenty vysokých škol, aby prozkoumal problém vztahující se ke zvířecímu charismatu. Při návštěvách zoologických zahrad studenti chtěli vidět druhy, které jsou velké, atraktivní, silné a neobvyklé, ale chtěli by pracovat s těmi, které jsou přátelské a bezpečné. Ačkoliv studenti při návštěvě zoo chtěli nejvíce vidět lvy a tygry, nechtěli s těmito šelmami profesionálně pracovat, patřily tedy mezi nejvíce

---

¹³ „Exhibit design and visitor behaviour: empirical relationships“. Environment and Behaviour 20.

znevýhodněná zvířata. Opice byly považovány jak za zajímavé a zábavné, tak i za bezpečné. Studenti neprojeví zájem, ani nechtěli pracovat se dvěma biofobickými druhy – hadem a tarantulí.

Studenti nahlíželi na zoologické zahrady jako na poněkud aktivní, velké místo s celkovými pozitivními konotacemi, nicméně zoo hodnotili o pozici níže než parky, kde se mohou divoká zvířata volně pohybovat.

Druhy byly považovány za méně aktivní a méně silné, pokud byly umístěny v kleci oproti tomu, pokud byly umístěny v jejich přirozeném prostředí. To platí jak pro charismatické druhy, tak pro biofobické. Atraktivitu však ani v jednom případě zvířata neztrácela.

Autor připouští, že existují taktické výhody k používání charismatických druhů jako „poutavých zvířat“ pro různá ochranná hnutí, protože je snazší motivovat lidi k jejich ochraně.

1.3.4 Efekt prostředí zoo na postoje veřejnosti k ohrožené divoké přírodě – studie Rhoadse a Goldsworthyho (1979)

Autoři hovoří o tom, že studenti hodnotili, jak na ně působí zvířata v zoologických zahradách. To má do značné míry vliv na dojem prostředí, ve kterém jsou zvířata vystavována. Rozebírají tři typy prostředí a dávají rady, jak by měla být zvířata v zoo umístěná, aby to vzbuzovalo v lidech dobrý dojem a vyvinuli snahu pro jejich záchranu.

Rhoads a Goldsworthy tvrdí, že zoo se zakládaly s edukačními cíli, aby se upozornilo na vymírání druhů. Došlo ale k tomu, že zoo vytváří stereotypy, které jsou protichůdné zájmům zachování druhů. Umístění zvířat do klecí nevzbuzuje v lidech respekt a potřebu učit se o zvířatech více. Instituce zoo je propojená s psychologickým tahem, kdy návštěvníky ovlivňuje kontext. Vhodný kontext, na rozdíl od nesprávného kontextu, umožňuje správné a nezkrácené vnímání zvířat. Tyto poznatky by následně měly být využité při designování zoo.

Autoři vybrali několik zvířat, které na obrázcích umístili do různých prostředí a vytvořili schémata k lepšímu hodnocení. Respondenti měli hodnotit, zda jde o zvíře v prostředí přirozeném, polopřirozeném, nebo v prostředí zoo.

Respondenti hodnotili například půvab zvířat, který byl v prostředí zoo nejnižší. Většina charakteristik se v prostředí zoo snížila, např. hodnocení důstojnosti, štěstí a přirozenosti. Pokleslo také hodnocení bezpečnosti, přičemž právě o bezpečnost zvířat

v zoo jde. Zvířata by měla být chráněna před různými vlivy, které na ně působí v přirozeném prostředí. Další součástí výzkumu se snažila o vyjádření podstaty, proč a jak dochází k rozlišnému vnímání zvířat vzhledem k prostředí. Hodnotili čtyři základní faktory: nebezpečí, přirozenou integritu, estetiku a emocionální efekt. Nejvyšší hodnocení získala zvířata v polopřirozeném prostředí.

Výsledky výzkumu naznačují, že způsob, jakým jsou zvířata v zoo vystavená, podkopává primární záměr zoo – vzdělávat a poučit o vymírání a potřebě chránit některé živočišné druhy.

1.3.5 Postoj návštěvníků zoo k myšlence krmení zvířat v zoo živou kořistí – studie Ingse, Waranové a Younga (1997)

Zoologické zahrady čelí jedné z největších otázek týkající se zvířecího welfare, a tou je krmení masožravců. Tato problematika může být vnímána jako veřejně nepřijatelná a vyvolává vážné etické otázky.

Autoři zjišťovali přístup návštěvníků zoologických zahrad ke krmení živou kořistí. Výzkum poukazuje, že návštěvníci jsou si jisti v tom, že zvířata v zajetí by měla být krmena živou kořistí, protože je to přírodní. Ačkoliv stejní respondenti ne úplně chtěli vidět toto přírodní chování. V tomto kontextu vyvstává domněnka, že společnost může soudit zvířecí welfare na základě toho, co by chtěla vidět, spíše než to, co je obecně pro zvířata dobré.

Většina návštěvníků zoo se shodla na krmení živým hmyzem ve venkovních i vnitřních expozicích. Velký počet návštěvníků schválil krmení živými rybami a králíky pro masožravce také v obou typech expozic. Hlavním rozdílem v přístupu krmení živým obratlovcem bylo, že ženy častěji souhlasily s krmením živou kořistí. Je zajímavé, že hlavním důvodem námitek nebylo, že by to kořisti způsobovalo bolest, ale že by to návštěvníky nebo jejich děti mohlo rozrušit.

Bylo zjištěno, že hierarchie obav rostla od hmyzu ke králíkům. Tento výsledek může odrážet vnímanou taxonomickou hierarchii z řad veřejnosti. Autoři tvrdí, že krmení živými obratlovci bude vyžadovat změny v zákonech a veřejném školství většiny zemí.

2 METODOLOGIE

Jak jsem již zmínila, diplomová práce se zamýšlí nad tím, jaké skupiny savců chovaných v zoologických zahradách vnímá širší veřejnost jako vhodné či nevhodné pro chov v umělých podmínkách. Hlavním cílem této práce je odkrýt současné stereotypy o welfare různých skupin savců chovaných v zoo.

Jako hlavní nástroj sběru dat jsem si vybrala dotazník, který má dvě části. Stěžejní částí je expertní či laické posuzování vhodnosti chovu vybraných skupin savců v podmínkách zoologických zahrad, jejíž součástí je hodnocení savců na pětiškálové stupnici. Druhou částí dotazníku jsou otázky zaměřené na demografické charakteristiky respondentů, jejich zájem o zvířata apod.¹⁴

Výzkumný design byl zvolen vzhledem k tématům, na které se dotazují výzkumné otázky. Právě metoda dotazníku může tyto dvě hlavní výzkumné otázky zodpovědět. K dosažení vytyčeného cíle jsme se proto s vedoucím diplomové práce rozhodli zvolit metodu dotazníku.

2.1 Hlavní výzkumné otázky

- Jaké jsou názory veřejnosti na vhodnost jednotlivých savců chovaných v zoo?
- Jaké jsou názory absolventů oboru zoologie na vhodnost jednotlivých savců chovaných v zoo?

2.2 Dotazníkové šetření

2.2.1 Dotazník

Nástrojem sběru dat bude dotazník s výčtově-posuzovací stupnicí obsahující hlavní skupiny savců. Vzorek dotazovaných se bude skládat ze dvou rozdílných skupin respondentů. Jednu skupinu respondentů budou představovat absolventi oboru zoologie, druhou skupinu respondentů zástupci laické populace.

Dotazník je prostředek kvantitativního sběru dat, jenž umožňuje získat data od velkého počtu respondentů. Jeho výhodami jsou malá nákladnost a velká dostupnost

---

¹⁴ Viz. Příloha 2.

(zejména u dotazníků rozeslaných skrze internet), a také možnost anonymity. Nevýhodou je zejména možnost nízké návratnosti (Nachmias; Nachmias, 1987).

Dotazník pro zoology jsem sestavila v Google formulářích, jejichž výhodou je vytvoření dotazníku online. Zároveň umožňují jednoduché rozesílání respondentům a sběr dat. Dotazník pro laickou veřejnost jsem vytvořila v programu Microsoft Office Word a spolu s fotografiemi savců ho v tištěné verzi rozdala na střední škole.

Pro svůj výzkum jsem si vybrala skupiny savců proto, že jsou pro laickou veřejnost nejvíce atraktivní, s předpokladem, že o nich lidé mají největší povědomí, a zároveň patří mezi zvířata lidem nejbližší z hlediska fylogenetické příbuznosti.

Při výběru savců do dotazníku jsem vycházela z taxonomického řazení zvířat uvedeného v publikaci Zoologie obratlovců (2007). Do dotazníku jsem se rozhodla nezahrnovat domácí savce, a to kvůli předpokladu, že díky domestikaci by mohly být odpovědi respondentů zkreslené.

Pro můj výzkum nebylo nutné, aby respondent uvedl své jméno, tudíž byl celý dotazník anonymní. Zoologům jsem sdělila, že je tabulka s jednotlivými savci vytvořena primárně pro laickou veřejnost, proto jsou v ní savci často pojmenováni triviálně a někteří jsou sloučeni do jedné skupiny. Připojila jsem svou omluvu, jelikož je dotazník vytvořen pro respondenty, kteří nejsou vzděláni v oboru zoologie.

Dotazník pro laickou veřejnost čítá 74 otázek, z toho jsou dvě otázky otevřené, dvanáct otázek uzavřených a šedesát otázek spadá pod škálové hodnocení savců na vhodné, spíše vhodné, odpověď nevím, spíše nevhodné a nevhodné pro chov v zoologických zahradách. Dotazník pro absolventy zoologie byl zúžen o pět uzavřených otázek, a to z toho důvodu, že nejsou pro následné vyhodnocování relevantní. Číslování otázek zůstalo stejné. Zároveň jsem nepovažovala za nutné připojovat k dotazníku pro zoology fotografie jednotlivých savců. Otázku, zda je respondent příznivcem nebo odpůrcem zoologických zahrad, jsme po dohodě s vedoucím práce umístili až na úplný konec dotazníku. Rozhodla jsem se tak z důvodu, že by mohla předem ovlivnit respondentovo zodpovídání dalších otázek.

Hlavní sledované proměnné byly:

- Demografické charakteristiky respondentů (věk, pohlaví, vzdělání).
- Preferování savci v zoologických zahradách.
- Frekvence navštěvování zoologických zahrad a cirkusů.

- Zájem o zvířata (zájmové kroužky, sledování dokumentů, četba publikací a článků).
- Postoj k zoologickým zahradám (postoj jako takový, odpůrce vs. příznivce).
- Hodnocení vhodnosti různých druhů savců pro chov v zoologické zahradě.

Samozřejmě součástí každého dotazníku byl průvodní dopis, ve kterém jsem respondentům oznámila, čeho se diplomová práce týká, sdělila jsem jim instrukce k vyplnění dotazníku a poděkovala za jeho vyplnění.

Výslednou podobu otázek a úpravu dotazníku jsem konzultovala s vedoucím práce.

2.2.2 Charakteristika výběrového vzorku

Absolventy oboru zoologie jsem si vybrala z toho důvodu, že je u nich předpokládána dobrá informovanost o etologii zvířat a o požadavcích zvířat na chov v umělých podmínkách. Zoologové tu tak představují expertní a kontrolní posouzení. „Zoologovi se jeví – nebo by se měla jevit – všechna zvířata stejně zajímavá. Pro něho není špatných ani dobrých druhů. Všechny je studuje a zkoumá kvůli nim samotným“ (Morris, 1967: 134). Je třeba mít na mysli, že i když si absolvent zoologie může myslet, že o určitém druhu vše ví, může nastat výjimka v podobě těchto individuálních rozdílů. Při poznávání určitého druhu si někdy nevystačíme jen s druhově typickým chováním, je tu totiž také rozdílné individuální chování každého zvířete.

Zpočátku jsme s vedoucím práce uvažovali, že bych si pro svůj výzkum vybrala vzorek zoologů pracujících v zoologických zahradách. Nakonec jsme to zamítli z důvodu, že právě oni mohou být ovlivněni druhem, který preferují – mohou být zasaženi chovatelskými stereotypy či preferencemi. Vybrala jsem si proto absolventy zoologických fakult, kteří nikdy v zoologické zahradě nepracovali, a proto je tyto stereotypy tolik neovlivňují.

Druhou skupinu respondentů představuje „běžná“ populace studentů ještě studujících střední školu. U této skupiny předpokládám, že podléhá kulturním stereotypům vůči zvířatům. Jejich výběr není náhodný, ale cílený (kvótní), a to právě proto, že nikdo z nich nemá dokončené vysokoškolské vzdělání. Pro středoškolské vzdělání jsem se rozhodla proto, že tito respondenti budou vhodným vzorkem pro prozkoumání stereotypů ve společnosti. Pro svůj výzkum jsem zvolila studenty středních škol v Mladé Boleslavi, konkrétně studenty Obchodní akademie. Obchodní akademie v Mladé Boleslavi jako

taková má dva obory, a to Ekonomické lyceum a Obchodní akademii. Celkem dotazníkové šetření probíhalo u šesti tříd – druhého, třetího a čtvrtého ročníku. Vybrala jsem si „spíše příznivce“ a „spíše odpůrce“ zoologických zahrad, jelikož odpůrci by nechtěli v zoo žádné savce a extrémní příznivci by tam chtěli pokud možno všechny savce. Následně budu tyto respondenty podle filtračních otázek vyřazovat (například nadprůměrně informované, s nadprůměrným zájmem o zvířata, apod.).

Cílem výzkumu není to, aby byly oba vzorky respondentů porovnatelné. Jde tu o expertní názor vystudovaných zoologů na vhodnost chovu jednotlivých savců v zoologických zahradách.

2.2.3 Postup

Po dohodě s vedoucím práce jsme se rozhodli pro provedení předvýzkumu. Nejprve jsem tedy tento pilotní výzkum realizovala na deseti respondentech, abych na základě jejich reakce vylepšila znění jednotlivých otázek, a zároveň zjistila, jaké položky bude vhodné v dotazníku ponechat. Potřebovala jsem také vědět, zda jsou otázky pro respondenty srozumitelné a s jakou časovou náročností mohu počítat. Nebyla jsem si například jistá, zda v tabulce vhodnosti chovu savce v zoologické zahradě ponechám pětiskálové hodnocení, a nebo zvolím stupnici čtyřiskálovou – bez položky „nevím“. Rozhodla jsem se ponechat první variantu z toho důvodu, že položku „nevím“ respondenti často využili a protože má sama o sobě výpovědní hodnotu. Totiž, po vyřazení té informovanější skupiny laické veřejnosti mi tato položka nebude vadit, ukáže mi, na které savce existují stereotypy, na které ne a o kterých si respondenti myslí, že něco ví. Po provedení úprav jsem začala se sběrem dat. Respondenty pilotního výzkumu jsem rozhodla nezahrnout do hlavního sběru dat.

Při výběru respondentů z řad studentů středních škol je vyžadován souhlas jak vyučujícího, tak ředitele školy. Na internetových stránkách jsem vyhledala kontakty na ředitele daných škol, následně jim napsala email, kde jsem specifikovala základní informace o výzkumu a žádost jeho provedení na jejich škole. Celkem jsem oslovila čtyři střední školy v Mladé Boleslavi – Obchodní akademii, Střední průmyslovou školu, Střední odbornou školu a Střední zdravotnickou školu. Na odpověď jsem dlouho nečekala, ze Střední průmyslové školy, Střední odborné školy a Střední zdravotnické školy přišlo negativní vyjádření, proto jsem svůj výzkum realizovala na Obchodní akademii.

Co se týká sběru dat, dotazníkové šetření na středních školách probíhalo v týdnu 18. – 22. ledna 2016. Jednotlivé průzkumy ve třídách vypadaly zhruba takto: po mém

příchodu do tříd paní učitelka dětem oznámila, že nyní budou mít volno a studenti projevovali radost. Poté jsem představila sebe, obor, který studuji a studentům jsem sdělila, že pracuji na diplomové práci, jejíž součástí je dotazník. Sdělila jsem jim instrukce k vyplnění dotazníku, řekla jsem jim, že dotazník je anonymní a kdyby cokoliv potřebovali, ať se na mě neváhají obrátit. Poté jsem si šla sednout do některé z volných lavic a pozorovala, jak studenti vyplňují dotazník. Hned v první třídě se mě jeden student zeptal, zda některá zoologická zahrada vlastní geparda a poznamenal, že by tento savec měl být spíše na běžeckém stadionu, aby měl možnost běhat. Ráda bych také zmínila, že se často smáli savcům na fotografiích a mnoho z nich opravdu neznali. Zhruba po 15 minutách jsem studenty přerušila s tím, že kdo bude mít hotovo, ať zvedne ruku a já si od něj dotazník vyberu zpět. Většinou dotazníkové šetření netrvalo déle než 20 minut.

Celkem jsem sesbírala 120 dotazníků se záměrem, že ty nejméně vypovídající vyřadím. Dvacet dotazníků bylo vyloučeno, a to takových, kde by mohli být respondenti více informovaní v otázkách zoologie (konkrétně šlo o otázky 8 až 12). Pro svůj výzkum jsem dále pracovala se 100 dotazníky jako s hlavními vzorky pro stereotypy zahrnující 50 respondentů mužského pohlaví a 50 respondentů pohlaví ženského.

Dotazníkové šetření u absolventů zoologů jsem provedla odlišným způsobem. Pro účely zefektivnění návratnosti dotazníku jsem se rozhodla pro odeslání dotazníku online. Již v prosinci 2015 jsem oslovila tajemnice či sekretářky čtyř kateder zoologie v České republice, zda by bylo možné na jejich katedře udělat výzkum k mé diplomové práci. Všechny se vyjádřily pozitivně s tím, až budu mít dotazník sestavený, mám ho i s pokyny, průvodním dopisem a internetovým odkazem na dotazník zaslat, a ony ho přepošlou hromadným emailem postgraduálním studentům a studentům v posledním ročníku studia zoologie.

V České republice se zoologie specializuje, ale jen v podobě předmětu, přímo specializované obory neexistují. V rámci Přírodovědeckých fakult jsem tedy oslovila navazující magisterské studium Biologie: Zoologie na Univerzitě Karlově v Praze. Dále navazující magisterské studium Systematická biologie a ekologie se specializací zoologie na Masarykově univerzitě, navazující magisterské studium Biologie: Zoologie na Univerzitě Palackého v Olomouci a navazující magisterské studium Zoologie na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Během ledna jsem se na tajemnice opět obrátila již s prosbou o rozeslání dotazníků.

U této skupiny respondentů bylo k mému výzkumu potřeba 60 respondentů (z toho 30 mužů a 30 žen). Během prvních pěti dnů od odeslání byla návratnost vysoká, postupem času ale návratnost klesala. Dotazník byl odeslán 14. ledna a sběr dat skončil 21. února.

Jedna respondentka mi zanechala email, že ji téma zaujalo a ráda by znala shrnutí výsledků vyhodnocení dotazníku.

2.3 Hypotézy

V počátcích diplomové práce jsem si položila dvě hlavní výzkumné otázky:
Jaké jsou názory veřejnosti na vhodnost jednotlivých skupin savců chovaných v zoologických zahradách?

Jaké jsou názory absolventů oboru zoologie na vhodnost jednotlivých skupin savců chovaných v zoologických zahradách?

Tyto výzkumné otázky byly pro účely statistického testování¹⁵ rozpracovány do následujících hypotéz, jejichž platnost se budu snažit ověřit na základě posbíraných dat z empirického výzkumu. Výsledky uvádím v kapitole 3.2 Posouzení vhodnosti umístění savců do zoologické zahrady.

- **HV₁: Odborníci a laici se liší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO.** Testována tedy bude H₀₁: Odborníci a laici se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO.
- **HV₂: Subjektivní oblíbenost savců ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v zoologické zahradě.**
Testována bude tedy H₀₂: Hodnocení vhodnosti druhu savce nezávisí na tom, zda jej respondent uvedl jako oblíbeného.
- **HV₃: Muži a ženy se liší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO.**
Testována tedy bude H₀₃: Muži a ženy se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO.

---

¹⁵ Testováno bylo ještě dalších 13 hypotéz týkajících se faktorů ovlivňujících hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v zoo. Statistické vyhodnocení zde nebylo optimální, bylo zapotřebí většího vzorku respondentů. S přihlédnutím k tomuto omezení interpretuji výsledky této části statistické analýzy v Příloze 3.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Statistická analýza dat

Sesbíraná data bylo potřeba podrobit statistické analýze. Nejprve jsem všech 160 dotazníků přepsala do číselných tabulek Microsoft Office Excel. Probíhalo to tak, že jsem všechny dotazníky očíslovala, a tato čísla jsem následně vepsala do řádků. Ve sloupcích pak byly uváděny jednotlivé otázky z dotazníku. Otázky jsem označovala způsobem o1 až o74. Pokud jde o otevřené otázky (zde případ o5 a kombinované o13), rozdělila jsem je do více sloupců. U o5 (oblíbení savci v zoologické zahradě) jsem vytvořila číselné kódy pro jednotlivé savce, přičemž těm frekventovanějším jsem přidělila čísla na začátku. To samé jsem udělala u poslední šesté varianty o13, kde byl první sloupec v Excelu pro uzavřené odpovědi, druhý potom pro otevřenou odpověď. Co se týká stěžejní části výzkumu – tedy jednotlivých druhů savců, byly tu možnosti odpovědi 1 až 5, kde 1 = ne nehodí se, 2 = spíše ne, 3 = nevím, 4 = spíše ano, 5 = ano hodí se. Jeden savec = jedna otázka (celkem 60 savců – o13 až o73). V případě, že respondent neuvedl žádnou odpověď, napsala jsem hodnotu 0. Začala jsem s kódováním skupiny laické veřejnosti a u skupiny zoologů jsem u vynechaných otázek (o8 až o12) uvedla opět hodnotu 0. U obou skupin jsem nejprve uvedla ženské pohlaví, a poté jsem uvedla mužské pohlaví. U laické veřejnosti to bylo 50 a 50, u zoologů 30 a 30 žen a mužů. Rovnoměrné rozložení pohlaví bylo zvoleno proto, aby bylo možné výzkum zobecnit.

List 2 jsem pojmenovala Znění otázek, a na jednotlivé řádky jsem uvedla přesné znění otázky z dotazníku. Na Listu 3 jsem k otázce 5 uvedla pro lepší orientaci číselné kódy pro jednotlivé savce a nakódovala jsem poslední variantu otázky 13.

Jakmile jsem data takto zpracovala a zanesla jsem je do Excelu, předala jsem je statistikovi k provedení statistické analýzy. Statistika jsem oslovila s prosbou o provedení statistické analýzy ke všem otázkám. Požadovala jsem celkové vážené skóre k o13 až o73, kde za odpověď „ano“ přičetl váhu +2 body, „spíše ano“ +1 bod, „nevím“ 0 bodů, „spíše ne“ -1 bod, „ne“ -2 body. Tím jsem získala vážené skóre pro jednotlivé savce, a díky nim jsem následně mohla srovnávat, jak se mezi sebou liší skupina laiků a zoologů. Tím jsem získala žebříček savců, ve kterém respondenti vyhodnotili savce v pořadí vhodnosti chovu v zoologické zahradě – savce s nejvyššími hodnotami považovali za nejvíce vhodné.

Tento seřazený seznam savců jsem rozdělila na $\frac{1}{4}$, tzv. kvartily. V prvním kvartilu jsou umístěni savci s nejvíce body (např. podle zoologů – podle expertního posouzení, velmi vhodní pro chov v zoologické zahradě). Naopak ve čtvrtém kvartilu jsou umístěni savci s nejméně body, tedy velice málo vhodní pro chov v zoologické zahradě. S těmito dvěma skupinami jsem pracovala při interpretaci.

Zjistila jsem tak, zda laici zařazují savce, kteří jsou vhodní nebo nevhodní pro chov v zoologických zahradách, do stejných dvou skupin jako zoologové.

Dalším krokem bylo zjištění, kteří savci se kryli v kvartilech mezi oběma skupinami, tzn. zda byli zároveň ve stejných kvartilech u zoologů a u laické populace.¹⁶ Tam, kde se nekryli, jsem hledala příčinu, proč tomu tak bylo a využila také své rešeršní práce. Předpokládala jsem, že tito savci jsou stereotypně ovlivnění.

3.1.1 Postup statistického testování

Postup statistického testování byl následující: z číselné tabulky v Excelu byly jednotlivým odpovědím na škále přiřazeny průměrné skóry. Pomocí metody nejmenších čtverců byly tyto průměrné skóry vhodnosti savců pro chov v zoo v podobě grafu porovnány mezi odborníky a laiky¹⁷. Poté se Fisherovým testem otestovala nulová hypotéza „Odborníci a laici se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“¹⁸. Fisherův test vyhodnotil relativní počty savců zařazených do skupin vhodnosti. Prostřednictvím Cohenova kappa byla vypočítána nahodilá míra shody, a mohli jsme tak nulovou hypotézu zamítnout. Na základě rozdílu skóre¹⁹ mezi odborníky a laiky byl vytvořen žebříček vhodnosti savců do zoo podle odborníků a laiků, na jehož základě jsem savce rozdělila do čtyř kvartilů. Vliv subjektivní oblíbenosti pěti nejoblíbenějších savců na hodnocení vhodnosti savců pro chov v zoo byl vyhodnocen F testem v analýze rozptylu (jednoduché třídění)²⁰. Podobným způsobem, jako jsme testovali odlišnost hodnocení vhodnosti chovu savců v zoo, jsme testovali hodnocení mezi muži a ženami. Fisherovým testem se tedy otestovala nulová hypotéza „Muži a ženy se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“²¹. Tentokrát nebyla nulová hypotéza zamítnuta, jelikož výsledek Cohenova kappa zjistil relativně přesnou shodu mezi hodnocením oběma pohlavími. Na závěr se také pomocí F testu v analýze rozptylu (jednoduché třídění)

---

¹⁶ Více v kapitole 3.2.1.1 a 3.2.1.2.

¹⁷ Výsledky značí Graf 1.

¹⁸ Výsledky značí Graf 2.

¹⁹ Výsledky rozdílu skóre ve své diplomové práci neuvádím.

²⁰ Výsledky jsou uvedeny v Tabulce 3.

²¹ Výsledky značí Graf 3.

doplňkově otestovaly faktory ovlivňující hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO. Toto testování není součástí hlavní části práce, ale součástí Přílohy 3.

3.2 Posouzení vhodnosti umístění savců do zoologické zahrady

Graf 1 představuje porovnání průměrných skóre vhodnosti k chovu v zoologických zahradách od odborníků a laické veřejnosti. Můžeme v něm vidět, že odborníci hodnotili vhodnost savců více pozitivně než laici. Odborníci přiřadili pouze jednomu savci záporné skóre (krtek, -0.03). V případě laiků to byla více než třetina savců.

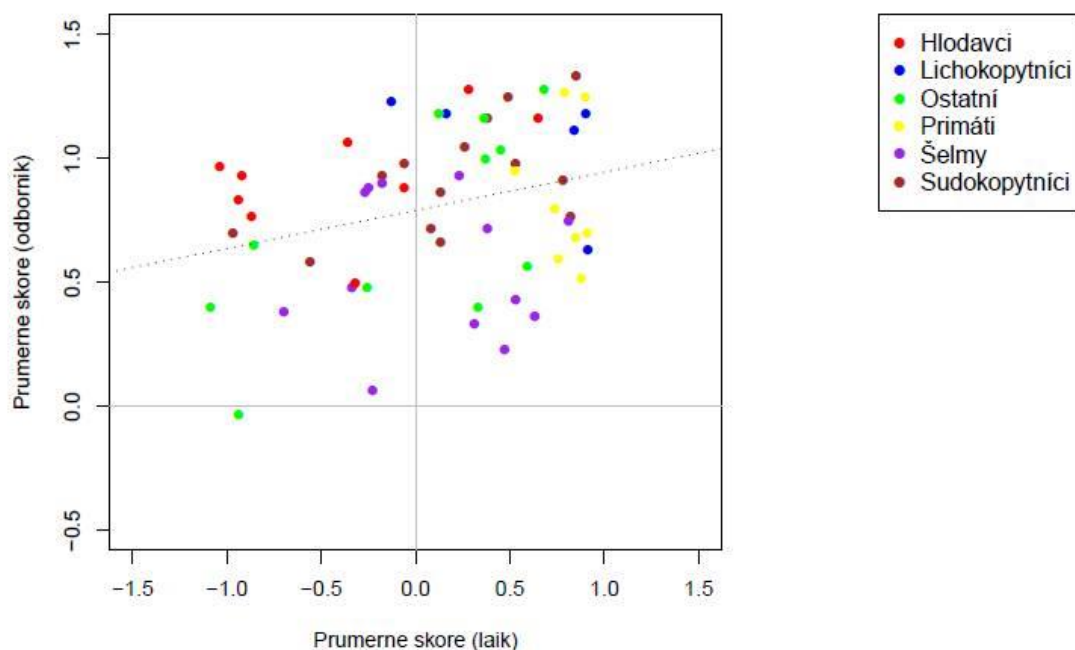
Metoda nejmenších čtverců ukázala, že mezi skórem přiřazeným odborníky a laiky existuje pozitivní závislost. Pozitivní závislost znamená, že je osa rostoucí, což můžeme v tomto případě vidět.²² Test vyhodnotil tuto osu jako signifikantně rostoucí.

U většiny savců se skóre u obou skupin výrazně lišilo. V otázce vhodnosti hodnotili laici primáty jako nejvhodnější a hlodavce jako nejméně vhodné pro chov v zoologické zahradě. Odborníci hodnotili lichokopytníky jako nejvhodnější a šelmy jako nejméně vhodné pro chov v zoo.

Na osách můžeme vidět průměrné skóre skupin, přičemž čím více záporná hodnota, tím více se savec nehodil do zoo. Naopak čím kladnější hodnota, tím byl savec hodnocen jako vhodnější do zoo.

---

²² Pro větší upřesnění, pokud by nastala situace – čím více vhodný u laiků a tím méně u odborníků, byla by osa klesající. Kdyby osa na grafu nebyla, nebylo by zřejmé, že je to pozitivně závislé. Spíše by to vypadalo jako „oblak bodů“, které jsou nezávislé.

Graf 1 porovnává průměrné skóre vhodnosti k chovu v zoologických zahradách od odborníků a od laické veřejnosti. Každý bod v grafu odpovídá jednomu ze savců. Tečkovaná osa udává závislost v hodnocení mezi skupinami respondentů. Pro účel přehlednosti jsem zařadila jednotlivé savce do taxonomické kategorie řádu.

Cílem mé diplomové práce bylo ověření mnou stanovených hypotéz:

3.2.1 Testování H_{01} – odlišnost odborného a laického hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO – Fisherův test

Graf 2 znázorňuje **relativní počty savců zařazených do skupin vhodnosti**. Nejvhodnější savci jsou v 1. skupině. Hodnoty po pravé straně grafu vyjadřují relativní četnost.

Testovali jsme závislost zařazení do čtyř skupin podle vhodnosti mezi odborníky a laiky. Použili jsme přesný Fisherův test, kterým jsme zamítli hypotézu nezávislosti (p hodnota: 0.006)²³, a přijmuli jsme tedy hypotézu alternativní, že mezi skupinami existuje závislost v hodnocení. Dále jsme napočítali relativní míru shody (Cohenovo kappa) $\kappa = 0.11$,²⁴ což indikuje spíše nahodilou shodu.

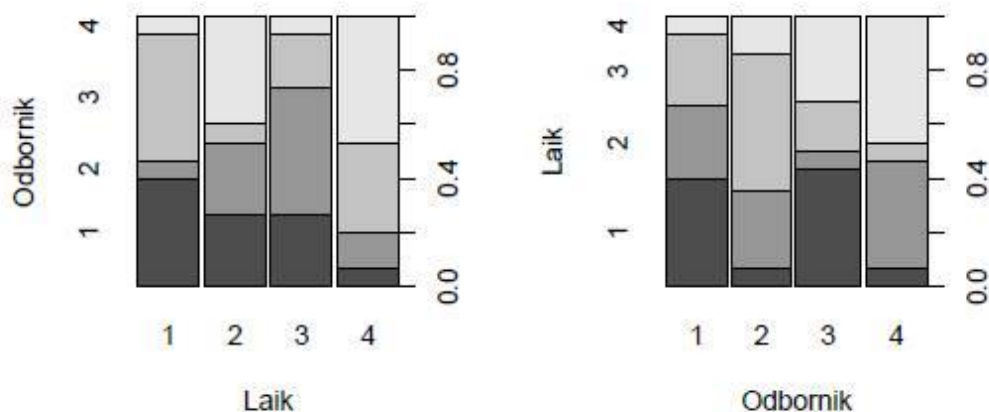
Výsledky Cohenova kappa ukazují, že laici a odborníci hodnotili odlišným způsobem vhodnost savců pro chov v zoo a můžeme tak usoudit, že se odborníci a laici

²³ Hypotéza nezávislosti byla zamítnuta, jelikož p hodnota je menší než 0.05.

²⁴ Cohenovo kappa je interpretováno jako míra shody s tím, že pokud je hodnota 1, jde o dokonalou shodu, hodnota 0 je nahodilá shoda.

neshodli v názoru na vhodnost jednotlivých savců pro chov v zoologických zahradách.²⁵ Na základě Cohena kapa jsme tedy zamítli H_0 „Odborníci a laici se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“ a přijmuli H_1 „Odborníci a laici se liší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“.

Pokud se podíváme po kvartilech, můžeme právě v Grafu 2 vidět zmíněného orangutana v levém horním rohu a psouna či sviště v pravém dolním rohu. Takto můžeme interpretovat zbylé úseky Grafu 2 – v každé skupině se mohou podívat, kolik zde bylo umístěných savců. Například v 1. skupině u laiků i odborníku bylo umístěno šest savců (lama, lenochod, malé opičky, lemur, zebra a tapír), kteří byli shodně hodnoceni jako vhodní pro chov v zoologické zahradě. Naopak, ve 4. skupině (jako nejméně vhodní) ohodnotily obě skupiny respondentů sedm savců (prase divoké, bobra, jezevce, netopýra, zajíce, lišku a krtka).²⁶

²⁵ Graf 2 poslouží jako rychlý přehled o tom, jak se hodnotí savci mezi laiky a odborníky, přičemž nejzásadnější roli hrají savci v krajních rozích grafu, tedy orangutan a psoun či svišť.

²⁶ Více Tabulka 1 a Tabulka 2.

3.2.1.1 Názory zoologů na chov vybraných skupin savců v zoologických zahradách

Tabulka 1: Savce v prvním kvartilu (ti s nejvyšším skóre) hodnotili jako velmi vhodné pro chov v zoologické zahradě. Savce ve čtvrtém kvartilu (s nejnižším skóre) hodnotili jako velice málo vhodné pro chov v zoologické zahradě.

Savec	Odborník skóre	Odborník pořadí	Kvartil
lama	1,33	1	1
kapybara	1,28	2	1
lenochod	1,28	2	1
malé opičky	1,27	4	1
velbloud	1,25	5	1
lemur	1,25	5	1
kůň Převalského	1,23	7	1
osel divoký	1,18	9	1
zebra	1,18	9	1
daman	1,18	9	1
„malá“ antilopa	1,17	12	1
dikobraz	1,17	12	1
pásovec	1,17	12	1
tapír	1,12	14	1
psoun, svišť	1,07	15	1
„velká“ antilopa	1,05	16	2
klokan	1,03	17	2
mravenečník	1,00	18	2
okapi	0,98	19	2
ovce divoká	0,98	19	2
myš, krysa	0,97	21	2
kočkodan	0,95	22	2
horská koza	0,93	24	2
mýval	0,93	24	2
morče, činčila	0,93	24	2
žirafa	0,92	26	2
skunk	0,90	27	2
vydra	0,88	28	2
noháč	0,88	28	2
bizon / zubr	0,87	30	3
fretka, kuna, lasice	0,87	30	3
křeček	0,83	32	3
gibon	0,80	33	3
hroch	0,77	34	3
veverka	0,77	34	3
lachtan, tuleň	0,75	36	3
buvol	0,72	37	3
hyena	0,72	37	3
jelen	0,70	39	3
šimpanz	0,70	39	3
pavián	0,68	41	3
pižmoň	0,67	42	3
ježek	0,65	43	3
nosorožec	0,63	44	3
gorila	0,60	45	3
prase divoké	0,58	46	4
slon	0,57	47	4
orangutan	0,52	48	4
bobr	0,50	49	4
jezevec	0,48	50	4
netopýr	0,48	50	4
lev	0,43	52	4
zajíc	0,40	53	4
ptakopysk	0,40	53	4
liška	0,38	55	4
tygr	0,37	56	4
medvěd	0,33	57	4
gepard	0,23	58	4
vlk	0,07	59	4
krtek	-0,03	60	4

3.2.1.2 Názory laiků na chov vybraných skupin savců v zoologických zahradách

Tabulka 2: Savce v prvním kvartilu (ti s nejvyšším skóre) hodnotili jako velmi vhodné pro chov v zoologické zahradě. Savce ve čtvrtém kvartilu (s nejnižším skóre) hodnotili jako velice málo vhodné pro chov v zoologické zahradě.

Savec	Laik skóre	Laik pořadí	Kvartil
nosorožec	0,91	1	1
šimpanz	0,91	1	1
zebra	0,90	3	1
lemur	0,90	3	1
orangutan	0,88	5	1
lama	0,85	6	1
pavián	0,85	6	1
tapír	0,84	8	1
hroch	0,82	9	1
lachtan, tuleň	0,81	10	1
malé opičky	0,79	11	1
žirafa	0,78	12	1
gorila	0,76	13	1
gibon	0,74	14	1
lenochod	0,68	15	1
dikobraz	0,65	16	2
tygr	0,63	17	2
slon	0,59	18	2
okapi	0,53	20	2
lev	0,53	20	2
kočkodan	0,53	20	2
velbloud	0,49	22	2
gepard	0,47	23	2
klokan	0,45	24	2
„malá“ antilopa	0,38	25	2
hyena	0,38	25	2
mravenečník	0,37	27	2
pásovec	0,36	28	2
ptakopysk	0,33	29	2
medvěd	0,31	30	2
kapybara	0,28	31	3
„velká“ antilopa	0,26	32	3
mýval	0,23	33	3
osel divoký	0,16	34	3
pižmoň	0,13	35	3
bizon / zubr	0,13	35	3
daman	0,12	37	3
buvol	0,08	38	3
ovce divoká	-0,06	39	3
noháč	-0,06	39	3
kůň Převalského	-0,13	41	3
horská koza	-0,18	42	3
skunk	-0,18	42	3
vlk	-0,23	44	3
vydra	-0,25	45	3
netopýr	-0,26	46	4
fretka, kuna, lasice	-0,27	47	4
bobr	-0,32	48	4
jezevec	-0,34	49	4
psoun, svišť	-0,36	50	4
prase divoké	-0,56	51	4
liška	-0,70	52	4
ježek	-0,86	53	4
veverka	-0,87	54	4
morče, činčila	-0,92	55	4
křeček	-0,94	56	4
krtek	-0,94	56	4
jelen	-0,97	58	4
myš, krysa	-1,04	59	4
zajíc	-1,09	60	4

3.2.1.3 Nejrozpornější hodnocení

Zjištění mé diplomové práce spočívají v tom, jak se lišily názory obou skupin na jednotlivé druhy savců. Výsledky mají vést k odhalení stereotypů, které měla veřejnost ohledně chovu jednotlivých skupin savců, v porovnání s odborným názorem absolventů přírodovědeckých fakult.

Z Tabulky 1 vidíme, že odborníci vyhodnotili ze všech 60 savců jako nejvhodnější pro chov v zoologické zahradě savce v následujícím pořadí: lama, kapybara, lenochod, malé opičky, velbloud, lemur, kůň Převalského, osel divoký, zebra, daman, „malá“ antilopa, dikobraz, pásovec, tapír, psoun/svišť.

Laici ze všech 60 savců vyhodnotili jako nejvhodnější pro chov v zoologické zahradě savce v následujícím pořadí: nosorožec, šimpanz, zebra, lemur, orangutan, lama, pavián, tapír, hroch, lachtan/tuleň, malé opičky, žirafa, gorila, gibbon, lenochod (viz. Tabulka 2).

Z výše uvedeného vyplývá, že se obě skupiny shodly v posouzení těchto skupin savců jako vhodných pro chov v zoo: lama, lenochod, malé opičky, lemur, zebra a tapír.

Následující savci se u skupiny laiků objevili v jiných kvartilech: kapybara, velbloud, kůň Převalského, daman, osel divoký, pásovec, „malá“ antilopa, dikobraz a psoun/svišť.

Velbloud, pásovec, „malá“ antilopa a dikobraz se objevili v následujícím 2. kvartilu, proto jsem se zaměřila na savce, které laici vyhodnotili způsobem odpovídajícím umístění do 3. a 4. kvartilu. Pět savců, kteří byli **podle expertního posouzení velmi vhodní pro chov v zoologických zahradách, laická veřejnost vyhodnotila jako nevhodné do zoologických zahrad. Šlo o kapybaru, koně Převalského, damana, osla divokého a psouna/sviště.**

Opačný případ – odborníci vyhodnotili ze všech 60 savců jako nejméně vhodné pro chov v zoologické zahradě: prase divoké, slona, orangutana, bobra, jezevce, netopýra, lva, zajíce, ptakopyska, lišku, tygra, medvěda, geparda, vlka, krtek (viz. Tabulka 1).

Laici vyhodnotili ze všech 60 savců jako nejméně vhodné pro chov v zoologické zahradě: netopýr, fretka/kuna/lasice, bobr, jezevec, psoun/svišť, prase divoké, liška, ježek, veverka, morče/činchila, křeček, krtek, jelen, myš/krysa, zajíc (viz. Tabulka 2).

Obě skupiny se shodly v posouzení těchto skupin savců jako nevhodných pro chov v zoo: prase divoké, bobr, jezevec, netopýr, zajíc, liška a krtek.

Následující savci se u skupiny laiků objevili v jiných kvartilech: slon, orangutan, lev, ptakopysk, tygr, medvěd, gepard a vlk.

Vlka hodnotili v předcházejícím 3. kvartilu, proto jsem se zaměřila na savce, které laici vyhodnotili způsobem odpovídajícím umístění do 1. a 2. kvartilu. Sedm savců, kteří byli **podle expertního posouzení nevhodní pro chov v zoologických zahradách, laická veřejnost vyhodnotila jako vhodné do zoologických zahrad. Jde o slona, orangutana, lva, ptakopyska, tygra, medvěda a geparda.**

3.2.2 Testování H_0 – oblíbenost savců a její vliv na hodnocení vhodnosti pro chov v zoologické zahradě – F test v analýze rozptylu (jednoduché třídění)

U každého z pěti nejoblíbenějších savců byl proveden F test analýzy rozptylu hypotézy H_0 „Hodnocení vhodnosti savce nezávisí na tom, zda jej respondent uvedl jako oblíbené“, oproti alternativě H_1 „Subjektivní oblíbenost savců ovlivňuje hodnocení vhodnosti savců pro chov v ZOO“.

Výsledky pro jednotlivé savce jsou uvedeny v **Tabulce 3**:

Savec	p-hodnota	Výsledek testu
Tygr	0,089	Nezamítáme H_0
Žirafa	0,026	Zamítáme H_0
Slon	0,022	Zamítáme H_0
Lev	0,542	Nezamítáme H_0
Gepard	0,983	Nezamítáme H_0

Test ukázal, že pouze v případě žirafy a slona jsme mohli přijmout H_1 : Subjektivní oblíbenost savců ovlivňuje hodnocení vhodnosti savců pro chov v ZOO. V případě tygra, lva a geparda jsme H_1 přijmout nemohli.

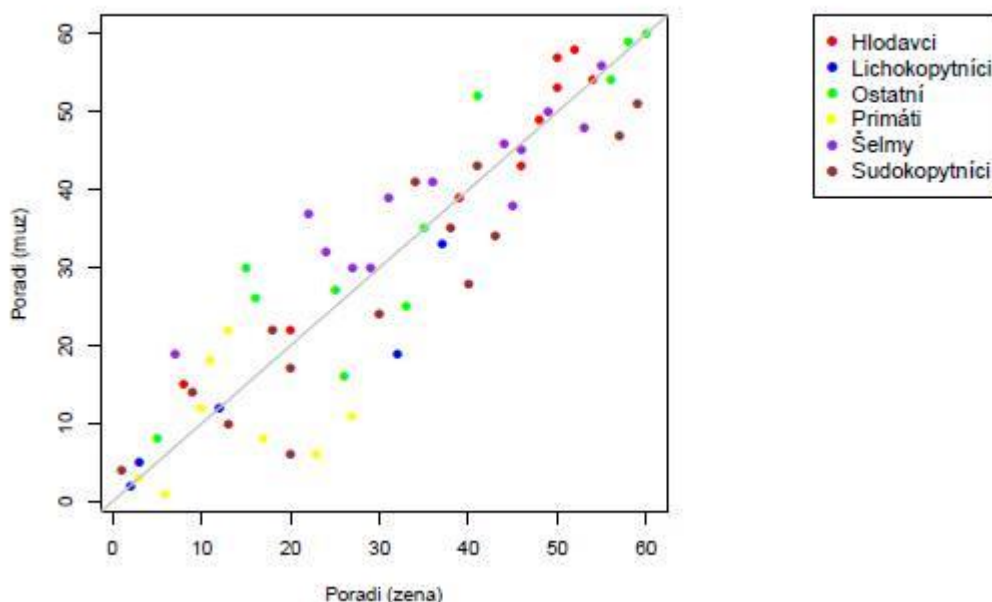
Nemůžeme celkově říci, zda subjektivní oblíbenost savců ovlivňovala hodnocení vhodnosti savců pro chov v zoo, jelikož bylo hodnoceno pouze pět savců. Ostatních 55 savců nebylo hodnoceno z důvodu, že je jako oblíbené uvedlo méně než 15 respondentů a výsledky by tak nebyly relevantní. Dalším důvodem je fakt, že test byl prováděn pro každého savce zvlášť. Nemůžeme tedy obecně tvrdit, že laické hodnocení vhodnosti savce pro chov v zoo bylo dáno subjektivní oblíbeností savce.

3.2.3 Testování H₀₃ – testování genderových rozdílů – Fisherův test

Při testování závislosti hodnocení mezi oběma pohlavími jsme zamítli hypotézu nezávislosti (p hodnota: 0.000). Mezi muži a ženami tedy existovala závislost v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v zoologické zahradě. V tomto případě $\kappa = 0.62$, což značí relativně přesnou shodu.

Na základě Cohena kappu jsme přijmuli H₀₃ „Muži a ženy se neliší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“ a zamítli jsme H_{V3} „Muži a ženy se liší v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO“.

Graf 3 znázorňuje rozdíly v hodnocení vhodnosti savců mezi pohlavími. Podle grafu můžeme vidět, že rozdíly nebyly tak významné jako při porovnání odborníků a laiků, podobnost hodnocení tu byla zřejmá, u většiny savců se hodnocení signifikantně nelišilo.

Porovnání určeného pořadí vhodnosti k chovu v zoologických zahradách oběma pohlavími. Každý bod v grafu odpovídá jednomu ze savců. V levém horním rohu jsou savci, kteří byli považováni za jedny z nevhodnějších ženami, ale za jedny z nejméně vhodných muži. V pravém dolním rohu tomu bylo obráceně. Body poblíž hlavní diagonály (znázorněna šedou čarou) označují savce s podobným pořadím u obou pohlaví, můžeme tu vidět ty nejlepší shody, tzn. že zde byla shoda relativně přesná.

- Podél a v blízkosti diagonály se muži a ženy shodovali.
- V levém horním a v pravém dolním rohu jsou savci, u kterých se muži a ženy nejradikálněji neshodli, vykazují tedy nějakou neshodu. V tomto případě nevidíme žádného takového savce, můžeme tu vidět podobnost hodnocení.

- Z Fisherova testu je zřejmé, že se hodnocení mezi pohlavími signifikantně nelišilo. Níže jmenovaní savci jsou ti, u kterých se hodnocení mezi muži a ženami lišilo nejvíce.
  - ➔ Savec, který se tomuto bodu nejvíce přiblížil, je *lev*, kterého muži hodnotili na 37. pozici, oproti ženám, které ho hodnotily na 22. pozici. Dále pak *lachtana/tuleně* hodnotili muži na 19. pozici a ženy na 7. pozici, *mravenečníka* hodnotili muži na 30. pozici a ženy na 15. pozici.
  - ➔ Na druhé straně, ženy hodnotily *velblouda* na 20. pozici, kdežto muži na 6. pozici. Dále pak *gibona* ženy hodnotily na 23. pozici a muži na 6. pozici, *kočkodana* hodnotily ženy na 27. pozici a muži na 11. pozici, *osla divokého* hodnotily ženy na 32. pozici a muži na 19. pozici, *bizona/zubra* ženy hodnotily na 40. pozici a muži na 28. pozici, *buvola* hodnotily ženy na 43. pozici a muži na 34. pozici.
- Naopak, obě pohlaví se shodla v levém dolním rohu, kde hodnotila savce jako vhodné pro chov v zoologické zahradě a v pravém horním rohu jako nevhodné pro chov v zoologické zahradě.

4 INTERPRETACE

Nyní se dostáváme se ke stěžejní části diplomové práce. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, kulturní stereotypy ovlivňují lidský přístup ke zvířatům. Jsou to faktory, které způsobují změny v přístupech ke zvířatům. Tyto stereotypy ovlivňují, jak na zvířata pohlížíme a jak se k nim chováme. Jak můj výzkum ukázal, lidé si mysleli, že nějaké zvíře trpí v zoologické zahradě více, než tomu tak podle expertního posouzení ve skutečnosti je a naopak (viz. kapitola 3.2.1.3).

Klíčovým termínem je též antropomorfismus. Jednoduše řečeno, v nahlížení na zvířecí druhy jsme ovlivněni naším lidským pohledem. V našem pojetí má termín význam v tom smyslu, že máme tendenci vyjadřovat větší ohleduplnost k těm, které vnímáme jako podobné nám samým. Je to zábrana k poznání ostatních živých organismů.

4.1 Savci vhodní pro odbornou veřejnost, nevhodní pro laickou veřejnost

Nyní bychom se zaměřili na konkrétní savce, kteří byli laickou veřejností vyhodnoceni jako nevhodní pro chov v zoologické zahradě, avšak podle expertního posouzení zoologů byli vyhodnoceni pro chov v zoo jako vhodní.

Kůň Převalského

Kůň Převalského je ukázkovým příkladem druhu, který se podařilo zachránit chovem v lidské péči. Nemalou zásluhu má na tomto úspěchu pražská zoologická zahrada (casopis.ochranaprirody.cz). Je zajímavé, že ačkoli byl kůň Převalského před několika lety úspěšně reintrodukovan do volné přírody, považovala ho laická veřejnost za nevhodného pro chov v zoologických zahradách. Pravděpodobně to bude skutečností, že koně jako takového si většina populace představila především jako domestikované zvíře, a proto byl pro chov v zoologických zahradách nevhodný. Vysvětlení může být i takové, že kůň je symbolem svobody a nespoutanosti, a proto byl laiky hodnocen jako nevhodný pro chov v zoo.

Další interpretaci můžeme hledat v jezdeckví na koních. Reprezentace koňovitých v naší české kultuře je taková, že koně jsou savci, na kterých se dá opravdu jezdit. Jsou běžně chováni v ohradách a mohou být pomocníci člověka, proto se respondenti mohou domnívat, že by neměla být chována v zoo, jelikož by tu mohla trpět odlišným typem chovných podmínek. Pokud je kůň chovaný v blízkosti člověka, obývá větší prostor než v zoologické zahradě, můžeme s ním jezdit do přírody apod. Zkrátka, koně máme v kultuře

reprezentovaného jinak, než jako zvíře v zoologické zahradě. Kůň je velice zakořeněný v české kultuře, a to s dlouhodobou tradicí.

Statistiky z roku 2015 říkají, že v České republice je cca 34 tisíc koní a stále jich přibývá.²⁷ Počty koní v České republice rostou. Pořídit si koně není již tak drahá záležitost, lidem se po ekonomicko stránce dobře daří a nemají problém si ho pořídit.²⁸ V dnešní době zažíváme tedy i boom oblíbenosti tohoto savce.

Paradoxem je, že kůň má v zoologické zahradě stejně prostorný výběh jako při lidských obydlích. Rozdíl je však v tom, že „doma“ se o něj často stará jeho majitelka – pravidelně ho čistí, stará se o jeho srst, pečuje o něj. Na druhou stranu, by se dalo zjednodušeně říci, že samotnému koni nezáleží na tom, zda má na své hřívě zdobné copánky.

Osel divoký

Osel je odedávna pomocníkem člověka, zejména v těžko přístupných terénech. Na svém hřbetě dokáže unést velmi těžká břemena.

Zajímavé je přirovnání „být hloupý jako osel“, tento savec zřejmě díky svému vzhledu působí ne příliš inteligentním dojmem. Osel nevykazuje žádný z antropomorfních znaků kromě toho, že je obdařen srstí. Plochý obličej, mimiku obličje, obratné končetiny ani vzpřímený postoj u něj nenajdeme.

Pravděpodobný důvod, proč laická veřejnost považovala osla za nevhodného pro chov v zoologických zahradách, může být, že si vybavili osla jako pomocníka v horách, nesoucího břemena, nikoli uzavřeného v zoologické zahradě. Respondenti si ho mohli také vybavit jako známou vtipnou a mazanou postavičku osla v oblíbené animované pohádce Shrek. Tudíž, mohli se za tím skrývat předsudky plynoucí z televizního vyobrazení savce v této pohádce.

Interpretace osla je podobná jako interpretace koně. Můžeme tu uplatnit ty samé důvody, proč byl osel laiky zvolen jako nevhodný pro chov v zoologické zahradě.

Pokud se podíváme na rozdíly v hodnocení vhodnosti savců mezi pohlavími, muži hodnotili koně Převalského na 33. pozici, ženy na 37. pozici. V případě osla divokého muži hodnotili osla na 19. pozici, ženy na 32. pozici.²⁹ V obou případech ženy hodnotily savce jako méně vhodné pro chov v zoo než muži. Konkrétně u osla byl tento rozdíl velký.

---

²⁷ <http://www.konicii.cz/clanky/chovatelstvi-90/horse-boom-po-cesku-14166/>.

²⁸ Osobní sdělení vedoucího diplomové práce Ing. Radka Trnky, Ph.D.

²⁹ Více Graf 3.

Jak již bylo zmíněno u koně Převalského, ženy mají koně rády, dívky se o ně rády starají, a tudíž je hodnotily jako nevhodné pro chov v zoologické zahradě.

Kapybara

Kapybara je největší žijící hlodavec.

Z celkového počtu 60 savců se kapybara v žebříčku oblíbenosti u laické veřejnosti umístila na 16. místě. Tuto skutečnost bychom neměli přehlédnout. Otázka oblíbenosti savců v zoo byla otázkou otevřenou, respondenti si tedy mohli vybrat jakéhokoli savce. A tedy, pokud se savec umístil vysoko v hodnocení oblíbenosti, má to velkou výpovědní hodnotu.

Podle odborníků však kapybara v podmínkách zoologických zahrad netrpí, stačí jí pouze prostor ke koupání. Je to hlodavec, tudíž je relativně nenáročný na chov, nepotřebuje nijak velký výběh.

Pokud se podíváme na rozdíly v hodnocení vhodnosti savců mezi pohlavími, výzkum neprokázal žádné významné genderové rozdíly. Muži hodnotili kapybaru na 22. pozici, ženy na 20. pozici.

Daman a psoun/svišť

Laik běžně nerozlišuje, že daman hlodavec není.³⁰ Daman je savec hlodavcům podobný. Laik si ho zkrátka mohl zařadit do skupiny hlodavců, které chováme doma, můžeme se o ně starat a hrát si s nimi.

Daman je malý savec, velký přibližně jako kočka. Jeho pozici (nevhodný pro laickou veřejnost a vhodný pro odbornou veřejnost) si vysvětlují tak, že pro laickou populaci byl daman víceméně neznámý savec, jeho vhodnost posuzovali pouze na základě jedné fotografie v příloze dotazníku. Z toho důvodu ho mohli posuzovat jako „dalšího hlodavce“. Navíc daman je podobný morčeti, které doma běžně chováme, není důvod, proč by měl být uzavřený v zoologické zahradě.

Psoun a svišť je také malý savec, kterého si laická veřejnost nedokázala představit žít v zoologické zahradě a někdy bývá chován jako domácí mazlíček. Co se týká rozdílů v hodnocení vhodnosti savců mezi pohlavími, výzkum neprokázal žádné genderové rozdíly.

Pokud máme interpretovat psouna, damana i kapybaru, jsou to savci reprezentovaní v české kultuře jako běžně chovaní doma, tudíž respondentům se zdáli nevhodní pro chov

---

³⁰ „Damani jsou překvapivě blízce příbuzní se slony a dále se sirénami“ (<http://www.mundo.cz/damani>).

v zoologické zahradě. Můžeme je totiž chovat doma na zahradě či v teráriu. Respondenti mohli mít pocit, že tito savci v zoo nemají svého jednoho chovatele, který by je měl rád, dal jim jméno a staral se o ně. Možná je posuzovali jako nevhodné do zoo z toho důvodu, že prostředí zoo chápou jako anonymní pro chov zvířat běžně chovaných jako domácí mazlíčci.

Dílčí shrnutí

Savci laiky vyhodnocení jako nevhodní pro chov v zoo a odborníky jako vhodní, můžeme obecně zařadit do skupiny koňovití a hlodavci. Na obecné úrovni je to manifestace, že v naší kultuře mohou být tito savci chováni doma, jsou stereotypně považováni za domácí savce. V zoologické zahradě nemají takové prostředí, do kterého z našeho stereotypního pohledu patří. Jsou to domácí savci, nikoli natolik exotičtí jako savci následující – ti, které v české přírodě nenajdeme (laiky posuzovaní jako vhodní pro chov v zoo, zoology nikoli).

4.2 Savci vhodní pro laickou veřejnost, nevhodní pro odbornou veřejnost

Savci laickou veřejností vyhodnocení jako vhodní pro chov v zoo. Podle expertního posouzení zoologů jako nevhodní.

Slon

Lidé si častokrát spojují slona s pracovním zvířetem v Indii, a tak jim pravděpodobně nevdí vidět ho v zoologické zahradě. Laická veřejnost může často vidět slona v televizi, učebnici, knize apod. společně s mahútem, který s ním pracuje. Působí tedy jako domestikované zvíře, které tím pádem může být uzavřené v menším prostoru a nevdí mu to. Zoologové věděli, že je to problematické zvíře ve smyslu chovu v zoo – dosahuje velkých rozměrů, je náročný na prostor, který mu žádná zoologická zahrada nemůže poskytnout. Se slony africkými dokonce není zvykem v zoo pravidelně cvičit, takže mají o dost méně pohybu než sloni indiští.³¹

V českém jazyce se objevuje přísloví „chovat se jako slon v porcelánu“. Slon je pokládán za symbol síly a pevnosti, a tak ho často můžeme vidět i ve filmech jako pomocníka při válečných akcích. Může se dožít velmi vysokého věku, což by potvrzovalo, že lidé preferují dlouhověká zvířata. Slon je zároveň vyobrazován v hinduistickém náboženství. Je příslibem štěstí.

---

³¹ Osobní sdělení vedoucího diplomové práce Ing. Radka Trnky, Ph.D.

Slon se u laické veřejnosti umístil na 3. místě v žebříčku oblíbenosti savců. Téměř ve všech prováděných výzkumech³² na oblíbenost zvířat, se slon umístil v první desítce. Ve výzkumu prováděném serverem Arkive (arkive.org) byl hodnocen jako jeden z nejvíce emotivních zvířat, a hlavním důvodem byla jeho inteligence. Zvířata považována za ta, která mají schopnost rozumu, jsou preferována. Slon africký i indický je ve volné přírodě ohroženým druhem, což může být jeden z důvodů, proč ho respondenti volili jako oblíbeného. Slon je mohutné zvíře, a tím se potvrzuje, že větší druhy jsou preferovány před menšími.

Antropomorfické znaky³³: tělo slona srst nepokrývá; jeho obličej může působit plochým dojmem, a to kvůli velkým kulatým uším podél celé tváře; nedovede své pocity a náladu vyjádřit mimikou obličeje; jeho končetiny nedovedou zacházet s předměty – k tomu ale využívá svůj chobot, který končetinu nahrazuje; občas se dokáže vzpřímit na zadních končetinách. U slona můžeme nalézt některé antropomorfické znaky, a tím se potvrdila jeho oblíbenost mezi respondenty.

Z celkového počtu 60 savců muži hodnotili slona na 27. pozici pro chov v zoologické zahradě a ženy na 25. pozici. Zde tedy nebyly zjištěny významné genderové rozdíly.³⁴

Tygr

Co se týká oblíbenosti, tygr se u laické veřejnosti umístil na 1. místě z celkového počtu 60 savců. Téměř ve všech prováděných výzkumech na oblíbenost zvířat, se i tygr umístil v první desítce. Ve výzkumu prováděném serverem Arkive (arkive.org) byl tygr hodnocen jako jeden z nejvíce působivých a silných zvířat a uváděn jako jediná kočka s pruhy. Tato šelma je ve volné přírodě ohrožená, což může být jeden z důvodů, proč tygra respondenti volili jako oblíbeného. Tygr je poměrně velké zvíře, potvrzuje se tu opět domněnka, že větší druhy jsou preferovány.

Antropomorfické znaky: tělo má pokryté srstí; obličej působí plochým dojmem; dovede své pocity a náladu vyjádřit mimikou obličeje; jeho končetiny nedovedou zacházet s předměty a na zadních končetinách se dokáže vzpřímit. Některé antropomorfické znaky splňuje, a tím se potvrdila jeho oblíbenost mezi respondenty.

---

³² Morris (1967), Woods (2000), server arkive.org, Tempírová (2013).

³³ Více o antropomorfických znacích v kapitole 1.2.3.1. Pro účel této kapitoly jsem se rozhodla druhý antropomorfický znak (oblé obrysy těla) nepoužít, jelikož konceptualizace tohoto antropomorfického znaku není jednoznačná. Z našeho pohledu není relevantní, je relativní, může záležet na jiných faktorech jako např. velikosti těla zvířete.

³⁴ Více Graf 3.

Z Grafu 3 vidíme, že z celkového počtu 60 savců muži hodnotili tygra na 32. pozici pro chov v zoologické zahradě a ženy na 24. pozici. Stejně jako u lva je patrné, že podle mužů se tygr hodil do zoologické zahrady méně než podle žen.

Obecně, ze všech šesti kategorií řádu však odborníci hodnotili šelmy jako nejméně vhodné pro chov v zoologických zahradách.³⁵

Lev

Někoho by mohlo napadnout, jak je možné, že oblíbená kapybara byla laicky hodnocena jako nevhodná do zoologických zahrad, kdežto oblíbený lev byl hodnocen jako vhodný pro chov v zoologických zahradách. Vysvětlení může být takové, že lev je člověku nebezpečný, kdežto kapybara je považována za mazlíčka. Lev dokáže člověka zranit či zabít. Pokud s ním chce být člověk v bližším kontaktu, nejlepším řešením je, „pokud je umístěn za mřížemi“. Respondenti se na něj rádi dívají, člověk se totiž čas od času rád vystavuje bezpečnému kontaktu s nebezpečím.³⁶ Veřejnost chtěla lva vidět v zoologické zahradě, jelikož je ale nebezpečný, nevadilo jí, že je zavřený za mřížemi.

V mýtech představuje často symbol statečnosti či rytířskosti, je to majestátní zvíře s velkou autoritou. Bývá zmiňován jako král zvířat. Patří mezi známé heraldické postavy, vyskytuje se v erbech a znacích zemí a měst. To potvrzuje, že zvířata, která hrají důležitou roli v historické nebo kulturně zeměpisné oblasti, jsou preferována.

Co se týká oblíbenosti, lev se u laické veřejnosti umístil na 4. místě z celkového počtu 60 savců. Téměř ve všech prováděných výzkumech na oblíbenost zvířat, se i lev umístil v první desítku. Tato šelma je ve volné přírodě ohrožená, což opět může být jeden z důvodů, proč ho respondenti volili jako oblíbeného – zranitelná zvířata lidé preferují. Lev je poměrně velké zvíře, potvrzuje se tu opět, že větší druhy jsou preferovány.

Antropomorfické znaky: tělo lva pokrývá srst; samec má hřívu, která obklopuje jeho hlavu, a tak zplošťuje jeho obličej; dovede své pocity a náladu vyjádřit mimikou obličeje; jeho končetiny nedovedou zacházet s předměty a na zadních končetinách se dokáže vzpřímit (dokonce je takto vyobrazován v erbech a znacích). To značí, že minimálně tři antropomorfické znaky splnil, a tím se potvrdila oblíbenost mezi respondenty.

Z Grafu 3 je patrné, že podle mužů se lev hodil do zoologické zahrady méně než podle žen.

---

³⁵ Více Graf 1.

³⁶ Osobní sdělení vedoucího diplomové práce Ing. Radka Trnky, Ph.D.

Obecně, ze všech šesti kategorií řádu však odborníci hodnotili šelmy jako nejméně vhodné pro chov v zoologických zahradách.³⁷

Orangutan

Orangutan, nebo také v překladu „lesní muž“. Už jen substantivum „muž“ značí, že toto zvíře hodnotíme jako rovné nám samým. Zvířata, která jsou fylogeneticky blízko lidem, nebo jsou psychicky, chováním nebo kognitivně jim podobní, mají tendenci evokovat více pozitivní vztah, než ta, která jsou fylogeneticky vzdálená nebo nepodobná.

Může se dožít poměrně vysokého věku, což potvrzuje domněnku, že lidé preferují dlouhověká zvířata. Orangutan je poměrně velké zvíře, opět se tu potvrzuje, že větší druhy jsou preferovány. Může působit plyšovým dojmem a budit v nás dojem roztomilosti – zvířata, která považujeme za „roztomilá“ nebo jinak esteticky přitažlivá nebo obdivuhodná, jsou také preferována.

Co se týká oblíbenosti, orangutan se u laické veřejnosti umístil na 13. místě z celkového počtu 60 savců. Orangutana můžeme zajisté považovat za inteligentního a emocionálního savce. Zvířata považována za taková, která mají schopnost rozumu, citění a emocí, jsou preferována. Tento primát je ve volné přírodě ohrožen, což může být jeden z důvodů, proč ho respondenti volili jako oblíbeného.

Antropomorfické znaky: tělo orangutana je pokryto srstí; má plochý obličej; dovede vyjádřit své pocity a náladu mimikou obličeje; jeho končetiny dovedou obratně zacházet s předměty; dovede se vzpřímit do vertikální polohy na zadních končetinách. Má všechny antropomorfické znaky, a tím se potvrdila oblíbenost mezi respondenty.

Z celkového počtu 60 savců muži hodnotili orangutana na 18. pozici pro chov v zoologické zahradě a ženy na 11. pozici.

Lidoop patří do řádu primátů, které laická veřejnost hodnotila ze všech šesti kategorií řádu jako nejvíce vhodné pro chov v zoologických zahradách.³⁸

Ráda bych v této souvislosti zmínila dalšího primáta – gorilu, která se u laiků vyskytla na 13. pozici a u odborníků na 45. pozici (tedy na konci 3. kvartilu), což je důvodem, proč savec není uveden v této kapitole. Mohli bychom u ní uplatnit tu samou interpretaci jako u orangutana. Stejně tak šimpanz – hodnocen laiky na 1. pozici (tedy jako nejvhodnějšího pro chov v zoo) a odborníky na 39. pozici (tedy rovněž ve 3. kvartilu).

---

³⁷ Více Graf 1.

³⁸ Více Graf 1.

Medvěd

V mýtech představuje často symbol síly a odolnosti. V českém jazyce se můžeme setkat s přirovnáním „spát jako medvěd“, „silný jako medvěd“. Medvěd je heraldické zvíře.

Na žebříčku oblíbenosti savců se umístil na 8. místě z celkového počtu 60 savců. Mládě medvíděte působí plyšovým dojmem a budí v nás dojem roztomilosti, čímž se potvrzuje, že jsou preferovány roztomilejší druhy. Medvídek vítězí i jako plyšová hračka u dětské populace, může tak znázorňovat symbol dětскosti.

Antropomorfické znaky: tělo medvěda pokrývá srst; obličej působí plochým dojmem; nedovede své pocity a náladu vyjádřit mimikou obličej; jeho končetiny dovedou zacházet s předměty a na zadních končetinách se dokáže vzpřímit. Medvěd má všechny antropomorfické znaky, s výjimkou jednoho, a tím se potvrdila oblíbenost mezi respondenty.

Z Grafu 3 vidíme, že z celkového počtu 60 savců muži hodnotili medvěda na 41. pozici pro chov v zoologické zahradě a ženy na 36. pozici. Stejně jako u lva a tygra je patrné, že podle mužů se medvěd hodil do zoologické zahrady méně než podle žen.

Obecně, ze všech šesti kategorií řádu však odborníci hodnotili šelmy jako nejméně vhodné pro chov v zoologických zahradách.³⁹

Gepard

Gepard se umístil na 5. místě v žebříčku oblíbenosti savců z celkového počtu 60 savců. Ve výzkumu prováděném serverem Arkive (arkive.org) byl gepard hodnocen jako jedno z nejoblíbenějších zvířat. Nejčastěji zmiňovaným důvodem bylo, že je to nejrychlejší suchozemský savec na světě, má krásné výrazné značení a útlý pas. Opět se potvrdilo, že zvířata, která považujeme za „roztomilá“ nebo jinak esteticky přitažlivá nebo obdivuhodná, jsou také preferována. Tato šelma je ve volné přírodě ohrožená, což opět může být jeden z důvodů, proč ho respondenti volili jako oblíbeného.

Antropomorfické znaky: jeho tělo je pokryté srstí; obličej působí plochým dojmem; dovede své pocity a náladu vyjádřit mimikou obličej; jeho končetiny nedovedou zacházet s předměty a na zadních končetinách se dokáže vzpřímit. To značí, že se vyznačuje antropomorfickými znaky, a tím se potvrdila oblíbenost mezi respondenty.

Z Grafu 3 je patrné, že podle mužů se gepard hodil do zoologické zahrady méně než podle žen.

---

³⁹ Více Graf 1.

Obecně, ze všech šesti kategorií řádu však odborníci hodnotili šelmy jako nejvíce nevhodné pro chov v zoologických zahradách.⁴⁰

Ptakopysk

Podivné, atypické, netradiční, záhadné zvíře, které lidé chtěli vidět na vlastní oči. To je nejspíše důvodem, proč ho respondenti uváděli jako vhodného pro chov v zoologické zahradě. Ptakopysk klade vejce, zároveň má chlupy, zobák a drápy. Na první pohled nepůsobí jako savec, ale pták to není. Z pohledu laika mohl působit jako zvláštní kreatura. Tomu všemu napovídá i samotný název savce – ptakopysk podivný. O ptakopyskovi se často mluví v učebnicích, lidé ho znají, ale málokdo ho viděl v zoo na vlastní oči, jelikož v zoo jsou zastoupeni jen velmi zřídka. Důvod, proč se ptakopysk umístil právě zde, je nejspíše čistě v jeho tělesné formě – tak zajímavé a podivné zvíře, že respondenty lákalo vidět ho na vlastní oči v zoo.

Savec, který se vymyká ostatním zde vyjmenovaným savcům, a to hlavně kvůli svým antropomorfním znakům: jeho tělo je sice pokryté srstí, ale ostatní antropomorfní znaky nevykazuje. To může vysvětlovat, že se umístil až ve spodní části na žebříčku oblíbenosti.

Z celkového počtu 60 savců muži i ženy hodnotili ptakopyska na 35. pozici pro chov v zoologické zahradě. Zde tedy nebyly zjištěny žádné genderové rozdíly.⁴¹

Dílčí shrnutí

Většina zde zmíněných savců byla vysoce hodnocena v oblíbenosti, a zároveň má většinu antropomorfních znaků. Tygr se umístil na 1. místě, slon na 3. místě, lev na 4. místě, gepard na 5. místě, medvěd na 8. místě a orangutan na 13. místě. Důvod, proč je laická veřejnost hodnotila jako vhodné pro chov v zoologické zahradě, je nejspíše ten, že patří mezi nejoblíbenější savce, a proto s nimi lidé chtějí zažít skutečný kontakt. Avšak podle statistického testování to můžeme v tomto případě statisticky potvrdit pouze u slona.⁴² Jediný z těchto savců, který se neumístil vysoko v oblíbenosti, je ptakopysk.

---

⁴⁰ Více Graf 1.

⁴¹ Více Graf 3.

⁴² Viz. Tabulka 3.

4.3 Interpretace genderových rozdílů

Výsledky statistické analýzy ukázaly, že se hodnocení mezi pohlavími signifikantně nelišilo. Výjimku tvořil lev, lachtan/tuleň a mravenečník, tedy savci, u kterých se genderové rozdíly v hodnocení projevily nejvíce. Jsou to savci z kategorie řádu šelmy a „ostatní“. Muži by je viděli raději ve volné přírodě, hodnotili je jako méně vhodné pro chov v zoologických zahradách než ženy. Pro muže by měla být šelma volná, je totiž symbolem dravosti a nebezpečí, kterému jsou muži odedávna vystavováni více než ženy.

Na druhé straně ženy hodnotily velblouda, gibona, kočkodana, osla divokého, bizona/zubra a buvola jako méně vhodné pro chov v podmínkách zoologických zahrad oproti mužům. Jsou to savci z kategorie řádu primáti a kopytníci. To může znázorňovat ženské emoce lítosti nad kopytníky, kteří jsou často kořistí šelem.

5 SOUHRN HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

- Odborníci hodnotili vhodnost savců pozitivněji než laici.
- Savci podle expertního posouzení velmi vhodní pro chov v zoologických zahradách, podle laické veřejnosti nevhodní do zoologických zahrad, byli tito: kapybara, kůň Převalského, daman, osel divoký a psoun/svišť.
- Savci podle expertního posouzení nevhodní pro chov v zoologických zahradách, podle laické veřejnosti velmi vhodní do zoologických zahrad, byli: slon, orangutan, lev, ptakopysk, tygr, medvěd a gepard.
  - Důvod, proč je laická veřejnost hodnotila jako vhodné pro chov v zoologické zahradě, je nejspíše ten, že patří mezi nejoblíbenější savce, a proto s nimi chtějí lidé zažívat osobní kontakt.
- Muži a ženy se celkově nelišili v hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO – výsledek Cohenova kappa zjistil relativně přesnou shodu mezi hodnocením oběma pohlavími. U většiny savců nebyly rozdíly signifikantní.
  - Jedny z mála zjištěných genderové rozdílů byly, že šelmy byly hodnoceny jako vhodnější k umístění do zoologických zahrad ženským pohlavím, kopytníci byly hodnoceni jako vhodnější k umístění do zoologických zahrad mužským pohlavím.

DISKUSE

V kapitole diskuse vykládám výsledky výzkumu v souvislosti s teoretickým rámcem práce. Zároveň interpretuji Serpellovo mínění o důležité součásti tématu – roli vědy v pozměňování lidských názorů na zvířata.

Dotazník pro laickou veřejnost byl rozšířen o pět otázek zaměřených na oblast vědomostí vztahujících se k přírodě a ke zvířatům. V dotazníku pro odborníky jsem těmto otázkám nepřikládala důležitost, jelikož předpokládám, že vzhledem k zoologickému vzdělání byly jejich znalosti dostatečně adekvátní.

V teoretické části práce, při hledání výzkumů na oblíbenost zvířat, pro mě nebylo překvapující, že s naprostou převahou vítězili v oblíbě savci, a to právě díky svým antropomorfickým znakům. Vliv antropomorfických rysů je nezanedbatelný v našem vnímání zvířat, což se potvrdilo nejen v Morrisově výzkumu (1967). V Morrisově výzkumu se neočekávaně na žebříčku neoblíbených zvířat umístila gorila. Mračící se tvář tohoto primáta může působit našťvaným či útočným dojmem a pro lidi se tak stává nebezpečným zvířetem.

Co se týká Morrisova výzkumu z roku 1967, uvědomuji si jeho možnou zastaralost. Pokud bych měla srovnávat výsledky výzkumů⁴³ na oblíbenost a neoblíbenost zvířat, dovoluji si tvrdit, že výčet zmiňovaných zvířat se v jednotlivých výzkumech příliš nelišil, a to i přesto, že mezi výzkumy byla velká časová prodleva. Zdá se, že oblíbenost a neoblíbenost zvířat je napříč časem a odlišnými kulturami hodnocena relativně stejně.

Každá země a každá kultura je jiná, v každé hraje roli rozdílné vnímání zvířat, a proto se jeví jako nutný předpoklad, že oblíbenost bude ovlivněna kulturou a zemí, ve které je výzkum prováděn.

Můj výzkum shledal jako nejvíce oblíbeného tygra, žirafu, slona, lva, geparda, šimpanze, zeburu, medvěda, lachtana/tuleně, lemuru, lamu, lenochoda, orangutana, gorilu, vlka, kapybaru. Milým a trochu překvapujícím zjištěním pro mě bylo, že naprostá většina zvířat se v případě mého i ostatních výzkumů shodovala. Existenci antropomorfických rysů těchto zvířat nemůžeme přehlédnout.

Testování genderových rozdílů ukázalo, že ženy a muži se v hodnocení příliš nelišili. Otázkou zůstává, zda by odlišný vzorek respondentů neodpovídal v otázkách

---

⁴³ Morris (1967), Woods (2000), server arkive.org, Tempírová (2013).

vhodnosti chovu savců v zoologických zahradách odlišně. Jednalo se o vzorek mnou vybraných respondentů. Při určování vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v zoo, nezáleželo na hodnocení obou pohlaví – můžeme tvrdit, že obě pohlaví hodnotilo savce stejně. Výsledky analýzy ukázaly šelmy jako vhodnější k umístění do zoologických zahrad pro ženské pohlaví. Kopytníci byli hodnoceni jako vhodnější k umístění do zoo pro mužské pohlaví. Tento rozdíl si vysvětluji tak, že muži odedávna šelmy lovili a byli vystavováni kontaktu s nimi. Mohou vyjadřovat obdiv nad těmito savci, a proto je hodnotili jako méně vhodné do zoologických zahrad oproti ženám, které mohou mít ze šelem strach, a proto je raději vidí umístěné v zoo tak, aby neohrozily jejich bezpečnost. Kopytníci jsou rozhodně savci mírumilovnější, a proto ženám nevadí vystavovat se těsnému kontaktu s nimi. Co se týká mužů, kopytníci pro ně nemuseli vyjadřovat přílišnou atraktivitu a oproti šelmám mohli působit až nudným dojmem.

Jeden z výzkumů (Ward a kol.) potvrdil, že co se týká vztahu mezi popularitou a velikostí těla u zvířat v zoologických zahradách, udržet v zoologických zahradách větší zvířata je dražší záležitostí, než tu udržet ta menší. Větší se navíc množí pomalejším tempem. V důsledku toho by se zoologické zahrady mohly více podílet na úsilí o zachování, soustředěním se na menší druhy. Problém je, že zoo by tím mohly ztratit přízeň, jelikož návštěvníci zoologických zahrad preferují vidět větší druhy. Tento výzkum zkoumal vztah mezi popularitou zoo expozic a velikostí těla zvířat. Výzkumníci zjistili, že expozice s většími zvířaty byly preferovány jako dospělými, tak dětmi. Z toho by mohlo plynout, že chov menších druhů může mít pravděpodobně za následek menší popularitu zoo. Tento trend byl jasný i v případě mého výzkumu, i když analýza byla omezena jen na savce. Návštěvníci zoologických zahrad vyjádřili výrazné preference u větších zvířat než u menších (Ward a kol., 1998).

Pokud máme interpretovat faktory ovlivňující hodnocení vhodnosti chovu savců v zoologických zahradách, statistické vyhodnocení nebylo optimální, statistika by v tomto případě potřebovala větší vzorek respondentů. U těchto grafů můžeme sice vidět nějakou závislost, která však není statisticky významná, protože jsem pro svůj výzkum oslovila málo dotazovaných, aby se tato významnost statisticky prokázala⁴⁴. S přihlédnutím k tomuto omezení interpretuji výsledky statistické analýzy v Příloze 3.

---

⁴⁴ Pokud mám říci něco o tom, jak odpovídali respondenti, mohly by postačit pouze výsledky deskriptivní statistiky. Pokud mám ale zjištění zobecnit na celou populaci, je nutné statistické testy používat. Jsem si

Co se týká zvolené metody diplomové práce, metoda dotazníku se osvědčila. Respondenti měli možnost jednoduše a přehledně vyplnit tabulku s výčtem šedesáti savců, nad každým savcem se pozastavit, podívat se na fotografii a popřemýšlet, zda je podle nich vhodný pro chov v podmínkách zoologických zahrad.

Výkladový rámec teoretické části práce se v souvislosti s empirickou částí práce potvrdil a je tedy možné s jistotou tvrdit, že kulturní stereotypy ovlivňují naše vnímání vhodnosti savců pro chov v zoologických zahradách. Troufám si tvrdit, že kulturní stereotypy neovlivňují lidský postoj a lidské vnímání pouze v otázce nahlížení na zvířecí obyvatele planety.

Serpell (2004) zdůrazňuje důležitou součást tématu a tou je role vědy v pozměňování lidských názorů na zvířata. Po celou dobu raného novověku věda hrála významnou, a z větší části pozitivní roli v ovlivňování západního postoje ke zvířatům. Podle něj tento proces pokračuje a zrychlil se během posledních dvou století hlavně prostřednictvím postupných vědeckých výzev na údajnou předpokládanou jedinečnost lidí. Studie o chování a vědomí zvířat (DeGrazia, 1996) směřují ke zvýšení celkové úrovně vnímání podobností mezi lidmi a alespoň některými ne-lidskými bytostmi, a tím je tak podporováno více pozitivních emočních postojů k druhým. Serpell (2004) píše, že výzkumy welfaru zvířat obecně ukázaly na zvířata, která jsou více citlivá a zranitelnější vůči stresu a utrpení, než za která byla předtím považována. Vědecká zjištění také pozměnila vnímanou užitečnost zvířat. Například vnímaná negativní zemědělská užitečnost psounů prériovitých (*Cynomys species*) na americkém západě byla do určité míry úspěšně potlačena vědeckými důkazy o pozitivním ekologickém užitku jako klíčového druhu, na kterém závisí života mnoha jiných druhů zvířat ve volné přírodě (Serpell, 2004).

Vědecký výzkum zároveň naplnil touhu veřejnosti po detailních popularizovaných zprávách ze života zvířat. Serpell si je vědom, že ačkoliv je těžké změřit vliv těchto literárních nebo televizních vyobrazení života zvířat na lidské postoje, zdá se být rozumné navrhnout, že výsledný nárůst vědomostí a znalostí by mohl podporovat více emočního vnímání, i kdyby jen tím, že pomůže překonat lhostejnost nebo odpor. Věda také hraje důležitou roli v potlačení negativních kulturních reprezentací zvířat. Tyto reprezentace, obecně udržované směsí neznalosti a hmotným zájmem, přispívají přímo k veřejné lhostejnosti vůči zvířecímu welfaru. Věda je nástrojem, který může kulturní stereotypy

---

vědoma toho, že omezení mé diplomové práce mohou být právě v nedostatečném vzorku populace, ze kterého bych mohla poznatky rozšiřovat na celkovou populaci.

měnit. Přes systematické pozorování a objektivní studie nám věda ideálně přivádí blíže k vidění zvířata, tak jak jsou, spíše než jaké jsme si je představovali (Serpell, 2004).

Přes hodnotu vědy jako nástroje pozitivní změny postoje, je třeba uznat, že je to také dvousečný meč. Vědecký důkaz může být použit jak aby degradoval ne-lidskou bytost, stejně jako k jejich propagaci, pokud jde o jejich užitečnost, zranitelnost, citlivost nebo podobnost k lidem. Veřejnému přijetí vědeckých poznatků (i těch pozitivních) může být také zabráněno pochopitelným důrazem vědce na nestrannou objektivitu (Serpell, 2004).

Žádné množství vědeckých důkazů nikdy nebude dostatečné, aby přineslo zlepšení v péči o zvířata, dokud tyto důkazy nebudou korespondovat s přístupem veřejnosti a jejich hodnotami. Základní potřebou je proto pochopení počátku těchto přístupů a hodnot jako takových (Serpell, 2004).

ZÁVĚR

Předmětem této diplomové práce bylo zkoumání názorů odborné a laické veřejnosti na chov různých skupin savců v podmínkách zoologických zahrad. Výsledky výzkumu vedou k odhalení stereotypů, které má laická veřejnost ohledně chovu jednotlivých savců v porovnání s odborným názorem zoologů. Pro svůj výzkum jsem si vybrala skupiny savců proto, že jsou pro laickou veřejnost nejvíce atraktivní, s předpokladem, že o nich lidé mají největší znalosti, a zároveň patří mezi zvířata lidem nejbližší z hlediska fylogenetické příbuznosti.

V teoretické části práce jsem se zabývala odbornými texty, které zkoumaly teorii kulturních stereotypů a texty vymezující zásadní pojem – antropomorfismus. Pozornost byla také věnována antropomorfismu nejen v souvislosti s oblíbeností zvířat.

V empirické části jsem odpovídala na vytyčené výzkumné otázky a došla jsem k závěrům, že odborníci a laici se lišili v hodnocení vhodnosti chovu savců v zoo.

Největší rozdíly v hodnocení mezi oběma skupinami respondentů byly následující:

Laici vyhodnotili jako nevhodné a odborníci jako vhodné pro chov v zoo savce, které můžeme zařadit do skupiny koňovití a hlodavci. V naší kultuře jsou to skupiny savců chované při lidských obydlích, a proto tyto skupiny savců mohou respondenti stereotypně považovat za domácí zvířata. V zoologické zahradě nemají takové prostředí, do kterého ze stereotypního pohledu respondenta patří.

Oproti této skupině savců byli laiky vyhodnoceni jako vhodní a odborníky jako nevhodní pro chov v zoo savci, kteří byli zároveň vysoce hodnoceni v otázce oblíbenosti a disponující většinou antropomorfních znaků. Laici chtějí být s těmito savci blízko v kontaktu, a proto je hodnotili vysoko v oblíbenosti a vhodnosti pro chov v zoo. Tento bezprostřední kontakt se zvířaty může poskytnout právě zoologická zahrada.

Vyhodnocení vhodnosti savců pro chov v zoo a následné zhodnocení antropomorfních rysů u každého z těchto savců, jasně potvrdilo, že při posuzování savců na oblíbená a neoblíbená či vhodná a nevhodná pro chov v zoo, se nevědomě a nevyhnutelně rozhodujeme na základě těchto antropomorfních znaků popsaných v kapitole 1.2.3.1. Popularita zvířete je tedy v přímé závislosti na počtu jeho antropomorfních rysů.

Součástí výzkumu byla i otázka, jak oblíbenost savců ovlivnila jejich zařazení na škále vhodnosti u obou skupin respondentů. Statistická analýza se zaměřila na pět nejoblíbenějších savců (tygr, žirafa, slon, lev a gepard). Vliv subjektivní oblíbenosti na

hodnocení vhodnosti pro chov v zoo se ukázal pouze u žirafy a u slona. Nemůžeme tedy obecně tvrdit, že laické hodnocení vhodnosti savce pro chov v zoo bylo dáno subjektivní oblíbeností savce.

Další část výzkumu byla zaměřena na rozdíly v hodnocení mezi pohlavími. Výzkum ukázal, že muži a ženy se celkově nelišili v hodnocení vhodnosti chovu savců v zoologické zahradě. Z Grafu 3 můžeme pozorovat zřejmou podobnost hodnocení. U většiny savců nebyly rozdíly signifikantní.

Vhodné zaměření dalšího výzkumu by mohlo směřovat na takový vzorek populace, který by obsahoval respondenty napříč všemi věkovými kategoriemi s různým dosaženým vzděláním. Kapacita diplomové práce však není dostačující na provedení takového výzkumu.

Přínos mého výzkumu (tedy toho, jak laická veřejnost ohodnotila vhodnost jednotlivých savců pro chov v zoo) spatřuji v možné využitelnosti pro zoologické zahrady. Zoologická zahrada by se měla zaměřit na informování návštěvníků o životě savců, kteří byli laiky hodnoceni jako nevhodní pro chov v zoo, zatímco odborníky jako vhodní a naopak. Tím by návštěvníkům pomohla uvědomit si, kam až předsudky v podobě kulturních stereotypů sahají, pomohla by přispět k větší informovanosti o živočišné říši, a tím i k ochraně biodiverzity, bez které se na planetě Zemi v budoucnu neobejdeme. Záleží na každém obyvateli planety Země, nikoli jen na zooložích, kteří umisťují zvířata do zoologických zahrad, aby se počet nenávratně vyhubených druhů stále nezvyšoval. Snahy o zachování biodiverzity však nebudou úplné, pokud nebudou doprovázeny snahami o udržitelný způsob života.

KRITICKÉ ZHODNOCENÍ PRÁCE

V některých částech teoretické části práce jsem čerpala z populárně naučné literatury Zdeňka Veselovského, předního českého etologa. Ačkoli je Veselovského práce „Člověk a zvíře“ (2000) určena pro širokou veřejnost, pro mou diplomovou práci je přínosná právě pro své pozoruhodné myšlenky.

V kapitole 1.2.3 Antropomorfismus vycházím z konceptu antropomorfismu a antropomorfických znaků Desmonda Morrise. Jsem si vědoma nevýhody této koncepce, kterou spatřuji právě v zastaralosti konceptu z roku 1967. Pro účely mé diplomové práce jsem si i přesto jeho koncept zvolila. Na straně 26 předkládám důkazy, že i v současné době se k Morrisovi autoři hlásí a používají jeho koncept ke svým empirickým výzkumům.

Co se týká způsobu sběru dat, tištěné dotazníky pro dotazování respondentů laické populace jsem kombinovala s dotazníky v internetové podobě pro respondenty absolventů oboru zoologie. Zde spatřuji drobnou metodologickou chybu, které jsem si vědoma.⁴⁵

Současně jsem si vědoma nedostatku, že zástupci laické veřejnosti netvořili reprezentativní vzorek populace. Jejich odpovědi mohly být také závislé v tom smyslu, že spolu jako studenti tráví hodně času a zdroje jejich informací mohou být v některých tématech totožné.

Jistou limitu spatřuji v tom, že pořadí savců bylo pro každého respondenta stejné. Rozhodla jsem se tak z důvodu lepší orientace v tabulce. Savci byli totiž řazeni podle toho, do kterého řádu savců náleží. V tomto počtu savců se mohla u nezaujatého respondenta projevit jednotvárnost odpovědí u savců ke konci dotazníku. Dopady do výsledků analýzy nemohu jednoznačně určit.

Diskutabilní může být, zda by odlišný vzorek respondentů či odlišný vzorek populace odpovídal v otázkách vhodnosti chovu savců v zoologických zahradách shodně jako dotazovaný vzorek respondentů, a zda by tak interpretace výsledků analýzy byla totožná.

---

⁴⁵ Respondenti mohou odpovídat rozdílně na tištěné a na elektronické dotazníky, tato rozdílnost se může ukazovat např. v rozdílném čase přemýšlení nad otázkami.

BIBLIOGRAFIE

Publikace a články:

BOWD, A. D.; BOWD, A. C. 1989. *Attitudes toward the treatment of animals: a study of Christian groups in Australia*. Anthrozoös. 3: 20-24.

BROAD, G. 1996. *Visitor profile and evaluation of informal education at Jersey Zoo*. Dodo Journal of the Wildlife Preservation Trusts. 32: 166-192.

DEGRAZIA, D. 1996. *Taking Animals Seriously: Mental Life and Moral Status*. Chapter 4. Cambridge University Press: Cambridge, UK.

DOBŘÝ, J.; HOFFMEISTEROVÁ, R.; KŮS, E.; ROUDNÁ, M. 2006. *Úloha botanických a zoologických zahrad při ochraně a reintrodukci ohrožených druhů*. Praha: Ministerstvo životního prostředí. ISBN 80-7212-440-4.

FOUTS, R. 2000. *Nejbližší příbuzní: co jsem se od šimpanzů dozvěděl o nás*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0878-9.

FRYNTA, D. a kol. 2011. *Cross-Cultural Agreement in Perception of Animal Beauty: Boid Snakes Viewed by People from Five Continents*. Human Ecology. 39: 829-834.

GAISLER, J.; ZIMA, J. 2007. *Zoologie obratlovců*. 2. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1484-9.

HERZOG, H. A.; BETCHART, N. S.; PITTMAN, R. B. 1991. *Gender, sex role orientation, and attitudes toward animals*. Anthrozoös. 4: 184-191.

HILLS, A. M. 1993. *The motivational bases of attitudes to animals*. Society and Animals I: 111-128.

- HOLTORF, C.; ORTMAN, O. 2008. *Endangerment and Conservation Ethos in Natural and Cultural Heritage: The Case of Zoos and Archaeological Sites*. International Journal of Heritage Studies. 14: 74-90.
- INGS, R.; WARAN, N. K.; YOUNG, R. J. 1997. *Attitude of Zoo Visitors to the Idea of Feeding Live Prey to Zoo Animals*. Zoo Biology. 16: 343-347.
- KELLERT, S. R.; BERRY, J. K. 1980. *Phase III: Knowledge, Affection and Basic Attitudes Toward Animals in American Society*. United States Government Printing Office: Washington, DC, USA.
- KELLERT, S. R. 1989. *Perceptions of animals in America*. Perceptions of animals in American Culture. Washington DC: Smithsonian Press.
- KORAN, J. J. et al. 1984. *Attention and curiosity in museums*. Journal of Research in Science Teaching. 21 (4): 357-363.
- MELFI, V. A.; McCORMICK, W.; GIBBS, A. 2004. *A preliminary assessment of how zoo visitors evaluate animal welfare according to enclosure style and the expression of behavior*. Anthrozoös. 17 (2): 98-108.
- MITCHELL, R. W.; HAMM, M. 1997. *The interpretation of Animal Psychology: Anthropomorphism or Behavior Reading?* Behaviour. 134 (3): 173-204.
- MOLDAN, B. 2009. *Podmaněná planeta*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1580-6.
- MORRIS, D. 1967. *Nahá opice*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta.
- MYERS, O. E., Jr.; SAUNDERS, C. D.; BIRJULIN, A. A. 2004. *Emotional Dimensions of Watching Zoo Animals: An Experience Sampling Study Building on Insight from Psychology*. Curator. 47 (3): 299-321.
- NACHMIAS, D.; NACHMIAS, Ch. 1987. *Research Methods in the Social Sciences*. 3rd edition. New York: St. Martin's Press. ISBN 0-312-7627-1.

- NOSKE, B. 1997. Speciesism, anthropocentrism, and non – Western cultures. *Anthrozoös*. 10: 183-90.
- PAUL, E.; SERPELL, J. A. 1993. *Childhood pet keeping and humane attitudes in young adulthood*. *Animal Welfare*. 2: 321-337.
- PODBERSCEK, A. L. 1994. *Dog on a tightrope: the position of the dog in British society as influenced by press reports on dog attacks (1988 – 1992)*. *Anthrozoös*. 7: 232-241.
- POPP, T. a kol. 2006. *Žijeme spolu aneb Jak na téma ochrany zvířat*. SSEV Pavučina.
- POVINELLI, D. J. 1997. *Panmorphism*. *Anthropomorphism, Anecdotes, and Animals*. 92-103.
- PTÁČKOVÁ, J. a kol. 2016. *Are the aesthetic preferences toward snake species already formed in pre-school aged children?* *European Journal of Developmental Psychology*.
- PUNCH, K. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-468-7.
- RHOADS, D. L.; GOLDSWORTHY, R. J. 1979. *The effect of zoo environments on public attitudes toward endangered wildlife*. *Environmental Studies*. 13: 283-287.
- RYNDA, I. 2000. *Trvale udržitelný rozvoj a vzdělávání*. In: Dlouhá, J., ed. *Hledání odpovědi na současné výzvy světa*. Praha: COŽP UK. 10-16.
- SERPELL, J. A. 2004. *Factor influencing attitudes to animals and their welfare*. *Animal Welfare*. 13: SI145-151.
- SOMMER, R. 2008. *Semantic Profiles of Zoos and Their Animals*. *Anthrozoös*. 21: 237-244.
- TEMPÍROVÁ, L. 2013. *Dvě tváře ZOO: Vnímání zoologických zahrad z pohledu jejich příznivců a odpůrců*. Praha.

VESELOVSKÝ, Z. 1970. *Doslov*. In: Morris, D. 1967. *Nahá opice*. 1.vyd. Praha: Mladá Fronta.

VESELOVSKÝ, Z. 2000. *Člověk a zvíře*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0756-3.

VESELOVSKÝ, Z. 2005. *Etologie: biologie chování zvířat*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-1331-8.

WARD, P. I. a kol. 1998. *The Relationship between Popularity and Body Size in Zoo Animals*. *Conservation Biology*. 12 (6): 1408-1411.

WAZA. 2005. *Budoucnost ohrožených druhů zvířat. Světová strategie ochrannářské práce zoo a akvárií*. Ministerstvo životního prostředí ČR.

WOODS, B. 2000. *Beauty and the Beast: Preferences for animals in Australia*. *The Journal of Tourism Studies*. 11 (2): 25-35.

Webové materiály:

KINDLMANN, P. 2011. *Náklady na udržování zoologických zahrad jsou enormně vysoké*. In: *Debata Ekolistu: Zoo – kruté vězení nebo spása ohrožených zvířat?* [online]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/pavel-kindlmann-naklady-na-udrzovani-zoologickych-zahrad-jsou-enorme-vysoke> [cit. 2015-12-09 17:52 SEČ].

KOUCKÁ, P. 2005. *Obraz zvířete v pohádkách*. *Psychologie dnes*. č. 6 [online]. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/vsechny-clanky/obraz-zvirete-v-pohadkach/> [cit. 2015-12-01 17:49 SEČ].

WITHWORTH, A. W. 2012. *An Investigation into the Determining Factors of Zoo Visitor Attendances in UK Zoos*. PLoS ONE. [online]. Dostupné z: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0029839> [cit. 2016-05-01 13:19 SEČ].

<http://www.arkive.org> [cit. 2015-12-10 10:27 SEČ].

<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/> [cit. 2016-03-22 12:00 SEČ].

<http://www.mundo.cz/damani> [cit. 2016-03-22 11:47 SEČ].

http://www.schez.cz/historie_zubra.html [cit. 2016-04-19 11:30 SEČ].

<http://www.toulamese.cz/2013/07/vite-kdy-a-kde-vznikla-prvni-zoo/> [cit. 2016-04-20 9:17 SEČ].

Poznámka: Pokud není ISBN uvedeno, nebylo dohledatelným údajem.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha P1 – Projekt diplomové práce

Příloha P2 – Dotazník

Příloha P3 – Faktory ovlivňující hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců
v ZOO

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: **Bc. Kristýna Vágnerová**
2. Osobní číslo (UKČO): 58374471
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2013
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): září 2013
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:

Principy ekologické filosofie v díle J. Šmajse a E. Koháka

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Specializace v pedagogice, obor Český jazyk – humanitní studia. V Liberci 19. 6. 2013

6. Předběžný název DP:
Názory odborné a laické veřejnosti na chov různých skupin savců v podmínkách zoologických zahrad

7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

Diskuse nad funkcí zoologických zahrad v současné době zahrnuje i otázku, jaké skupiny zvířat by měly být v zoo chovány?

Nekonečnou etickou otázkou zůstává, zda jsou ZOO trápením zvířat, nebo záchranou zvířecích životů. Tuto otázku vnímá každý velice subjektivně, a proto je těžké na ni jednoznačně odpovědět. Záleží na konkrétní situaci, konkrétním druhu a důvodu chovu zvířete v ZOO.

Vyvstává tu také otázka, jaký welfare tu zvířata mají? Jakou míru nadbytečného stresu tu zažívají?

Co pro nás vlastně ZOO znamenají? Jsou našim únikem do „přírody“, chutí poznat exotično nebo snad vyplněním volného času? Splňují opravdu funkci vzdělávací a kulturní? Jedním z cílů zoologických zahrad je navrácení zvířat do přírody, tedy reintrodukce. Vyvstává tu však problém, jímž je úspěšnost navrácení druhu do přírody.

Cituji zoologa Zdeňka Veselovského, který ve své knize Člověk a zvíře napsal „Kdybychom se na základě ankety chtěli dobrat statisticky průkazného významu, co si lidé pod pojmem zvíře představují, zjistíme, že je to úkol naprosto neřešitelný. Pro zoologa je zvíře každý z téměř 5–30 milionů živočišných druhů obývajících naši planetu. Zvířaty jsou stejně jednobuněční prvoci jako medúzy, koráři, červi, hmyz, plazi, ptáci a všichni savci. Někteří lidé však považují za zvířata jen chlupaté tvory, tedy pouze většího savec.“ Proto jsem si pro svůj výzkum vybrala právě skupiny savců, které jsou pro laickou veřejnost nejvíce

atraktivní, s předpokladem, že o nich lidé mají největší povědomí a zároveň nám jsou nejpřibuznější. Samotný vzhled zvířat tedy zřejmě vyvolává u lidí rozumově neopodstatněné soudy. Kdybych se zabývala například skupinami hmyzu, málokdo by mi byl schopen na dotazník odpovídat.

8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Ve své diplomové práci budu porovnávat názory veřejnosti a absolventů přírodovědeckých fakult na vhodnost jednotlivých skupin savců pro chov v podmínkách zoologických zahrad.

Ve své práci se pohybuji v oboru sociální a kulturní ekologie, která se snaží o celostní zkoumání vztahu přírody a společnosti. Zároveň se budu pohybovat na půdě sociologie – zkoumat postoje lidí na chov jednotlivých druhů.

Předpokládám, že oslovím 30 absolventů přírodovědeckých fakult mužského pohlaví a 30 ženského pohlaví (dále absolventi). Absolventy jsem si vybrala z toho důvodu, že zoologové v zoologických zahradách už podléhají nějakým chovatelským stereotypům. Zároveň oslovím cca 120 respondentů běžné populace bez vysokoškolského vzdělání, opět mužského i ženského pohlaví. Zjistím názor z řad veřejnosti na skupiny savců, které v zoo nejméně a nejvíce trpí. Vybírat si budu „spíše příznivce“ zoologických zahrad, jelikož odpůrci by nechtěli v ZOO žádná zvířata a extrémní příznivci by tam chtěli pokud možno všechna zvířata. Následně budu tyto respondenty podle filtračních otázek vyřazovat (například přírodovědce, ochránáře, lesníky či nadprůměrně informované, jelikož potřebuji ty, kteří nejsou podrobeni odbornému vzdělání).

Ve společnosti existují kulturní stereotypy, které si tvoříme jak o lidech (otázka menšin, náboženství atd.), tak o zvířatech (např. že nějaké zvíře trpí v ZOO více než jiné).

Absolventi nejsou tolik ovlivnění stereotypy, které má právě široká veřejnost. V první vlně se budu dotazovat dostudovaných absolventů, popřípadě budu mít v záloze i studenty pátých ročníků.

9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (24 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:

Výzkumné otázky:

Jaké jsou postoje veřejnosti na vhodnost jednotlivých savců chovaných v ZOO?

Jaké jsou postoje absolventů zoologie na vhodnost jednotlivých savců chovaných v ZOO?

10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Nástrojem sběru dat bude dotazník s výčtově-posuzovací stupnicí obsahující hlavní skupiny savců. Vzorek dotazovaných se bude skládat jak z absolventů, tak z respondentů běžné populace zhruba podobného věku.

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Diplomová práce se zamýšlí nad tím, jaké skupiny savců chovaných v ZOO vnímá širší veřejnost jako vhodné či nevhodné pro chov v umělých podmínkách. Hlavním cílem bude odkrytí stereotypy o welfare různých skupin saveců chovaných v ZOO, které v současnosti panují.

Dosavadní rešeršní práce nepotvrdila žádný podobný výzkum v České republice.

12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Zjištění mé diplomové práce budou spočívat právě v tom, jak se budou lišit názory obou skupin na jednotlivé druhy savců. Výsledky povedou k odhalení stereotypů, které má veřejnost ohledně chovu jednotlivých skupin savců, v porovnání s odborným názorem absolventů přírodovědeckých fakult.

13. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Diplomová práce si klade za cíl odhalit stereotypy, které má veřejnost ohledně chovu jednotlivých skupin savců. Práce může mít teoretický přínos pro odhalování typů stereotypů a jejich pravděpodobných příčin.

14. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

Úvod

1. Teoretická část

- funkce ZOO v současné době
- teoretická východiska této práce
- empirická studie

2. Metodologie

3. Empirická část

- názory veřejnosti na chov skupin savců
- názory absolventů přírodovědeckých fakult na chov skupin savců
- vyhodnocení výsledků – interpretace vzhledem ke kulturním stereotypům

Diskuse

Závěr

15. Předběžná bibliografie k tématu:

Publikace:

Dobry, J.; Hoffmeisterová, R.; Kús, E.; Roudná, M. (2006), *Úloha botanických a zoologických zahrad při ochraně a reintrodukci ohrožených druhů*. Ministerstvo životního prostředí: Praha.

Fouts, R. (2000), *Nejbližší příbuzní*. 1. vyd., Mladá fronta: Praha. 332 s. ISBN 80-204-0878-9

Gaisler, J.; Zima, J. (2007), *Zoologie obratlovců*. 2. vyd., Academia: Praha. 692 s. ISBN 978-80-200-1484-9

Chapouthier, G. (2013), *Zvířecí práva*. 1. vyd., Triton: Praha. 118 s. ISBN 978-80-7387-607-4

Jiroušek, V. (2005), *Zoologické zahrady a jejich přínos k ochraně biologické rozmanitosti*. Ministerstvo životního prostředí: Praha. 52 s. ISBN 80-7212-362-9

Tempírová, L. (2013), *Dvě tváře ZOO. Vnímání zoologických zahrad z pohledu jejich příznivců a odpůrců*. Praha. 136 s.

Veselovský, Z. (2000), *Člověk a zvíře*. 1. vyd., Academia: Praha. 246 s. ISBN 80-200-0756-3

Články:

Acampora, R. (2005), *Zoos and Eyes: Contesting Captivity and Seeking Successor Practices*. In: *Society & Animals* 13:1

Kús, E. 2011. *Ex situ, nebo in situ? Dilema zoologických zahrad 21. Století*. *Ochrana přírody* 6: 25-27.

Rhoads, D. L.; Goldsworthy, R. J. (1979!), *The effects of Zoo environments on public attitudes toward endangered wildlife*. *Int. J. Env. Stud.* 13, 283–287

Sommer, R. (2008), *Semantic Profile sof Zoos and Their Animals*. In: *Anthrozoös*. Volume 21, Issue 3, p 237-244

Wickins-Dražilová, D. (2006), *Zoo Animal Welfare*. In: Journal of Agricultural and Environmental Ethics 19:27-36

Webové stránky

<http://www.waza.org/en/site/home>

16. Předpokládaný vedoucí DP:

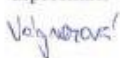
Ing. Radek Trnka, Ph.D.

17. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta):¹

Zajímá mě problematika ochrany a práv zvířat. V budoucnosti bych se ráda podílela na ochraně zvířat nejen v zoologických zahradách.

Jinonice 14. května 2015

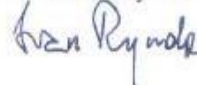
dipломant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE

---

¹ nepovinné

Příloha P2 – Dotazník

Milí respondenti, předem Vám děkuji za vyplnění tohoto dotazníku, který se týká posouzení vhodnosti chovu savců v podmínkách zoologických zahrad. Poslouží jako materiál pro vypracování mé diplomové práce „Názory odborné a laické veřejnosti na chov různých skupin savců v podmínkách zoologických zahrad“.

Otevřené otázky vyplňte, prosím, co nejstručněji, ale zároveň co nejvýstižněji. U uzavřených otázek vyplňte vždy jen jednu možnost. Správnou odpověď, prosím, podtrhněte.

Děkuji, Kristýna Vágnerová

1. Pohlaví:

1. žena
2. muž

2. Věk: ..... let

3. Převážnou část svého dětství jste trávil/a:

1. ve městě nad 100.000 obyvatel
2. ve městě od 30.000 – 100.000 obyvatel
3. ve městě od 2.000 – 30.000 obyvatel
4. v obci pod 2.000 obyvatel

4. Nejvyšší dosažené vzdělání:

1. středoškolské s maturitou **uved'te obor:** .....
2. vysokoškolské **uved'te obor:** .....

5. Jaká zvířata v zoo jsou Vaše oblíbená? (uved'te alespoň 3)

.....
.....
.....

6. Jak často navštěvujete zoologickou zahradu?

1. nenavštěvuji vůbec
2. 1x ročně
3. 2x ročně
4. vícekrát ročně

7. Jak často navštěvujete cirkus?

1. nenavštěvuji vůbec
2. 1x ročně
3. 2x ročně
4. vícekrát ročně

8. Navštěvujete jednu zoo nebo je střídáte?

1. jednu a tu samou zoo
2. střídám dvě zoologické zahrady
3. střídám více zoologických zahrad

9. Navštěvoval/a jste v dětství zájmové kroužky, kde byla tématem příroda, zvířata či ekologie?

1. ano
2. ne

10. Jak často se díváte v TV na dokumenty o zvířatech?

1. téměř nikdy
2. maximálně jednou měsíčně
3. jednou až dvakrát za měsíc
4. každý týden
5. několikrát do týdne

11. Čtete (četl/a jste v minulosti) nějaké populárně-vědecké časopisy (nebo články na internetu) týkající se zvířat?

1. ano často
2. občas
3. vůbec ne

12. Čtete (četl/a jste v minulosti) nějaké odborné vědecké články o chovu zvířat v zajetí?

1. ano často
2. občas
3. vůbec ne

13. Jaký je Váš postoj k zoologickým zahradám?

1. je to zábava
2. je to odpočinek
3. něco se dozvím
4. mohu mít blízký kontakt se zvířaty
5. je to týrání zvířat
6. jiný-
vypište.....

Zaškrtněte na stupnici, jak moc se podle Vás dané zvíře hodí pro chov v zoologické zahradě. V případě, že některé zvířete neznáte, máte k dispozici fotografie, které jsou umístěné za dotazníkem.

Zvíře	Ne	Spíše ne	Nevím	Spíše ano	Ano
14. kůň Převalského					
15. osel divoký – např. kiang					
16. zebra					
17. tapír					
18. nosorožec					
19. prase divoké					
20. hroch					
21. velbloud					
22. lama					
23. jelen					
24. okapi					
25. žirafa					
26. pižmoň					
27. bizon / zubr					
28. buvol					
29. ovce divoká – např. muflon					
30. horská koza – např. kozorožec					
31. „velká“ antilopa – např. losí, adax					
32. „malá“ antilopa – např. gazela, sitatunga					
33. liška					
34. vlk					
35. medvěd					
36. mýval					
37. fretka, kuna, lasice					
38. vydra					
39. skunk					
40. jezevec					

Zvíře	Ne	Spíše ne	Nevím	Spíše ano	Ano
41. hyena					
42. lev					
43. tygr					
44. gepard					
45. lachtan, tuleň					
46. šimpanz					
47. orangutan					
48. gorila					
49. gibbon					
50. lemur					
51. kočkodan					
52. pavián					
53. malé opičky – např. kosman, tamarin					
54. slon					
55. bobr					
56. veverka					
57. psoun, svišť					
58. noháč					
59. myš, krysa					
60. křeček					
61. morče, činčila					
62. kapybara					
63. dikobraz					
64. zajíc					
65. klokan					
66. ježek					
67. krtek					
68. netopýr					
69. ptakopysk					
70. mravenečník					
71. lenochod					
72. pásovec					
73. daman					

74. Jste příznivcem nebo odpůrcem zoologických zahrad?

1. rozhodně příznivec
2. spíše příznivec
3. spíše odpůrce
4. rozhodně odpůrce

Děkuji za Váš čas a za vyplnění dotazníku!

Fotografie jednotlivých zvířat

kůň Převalského

kiang

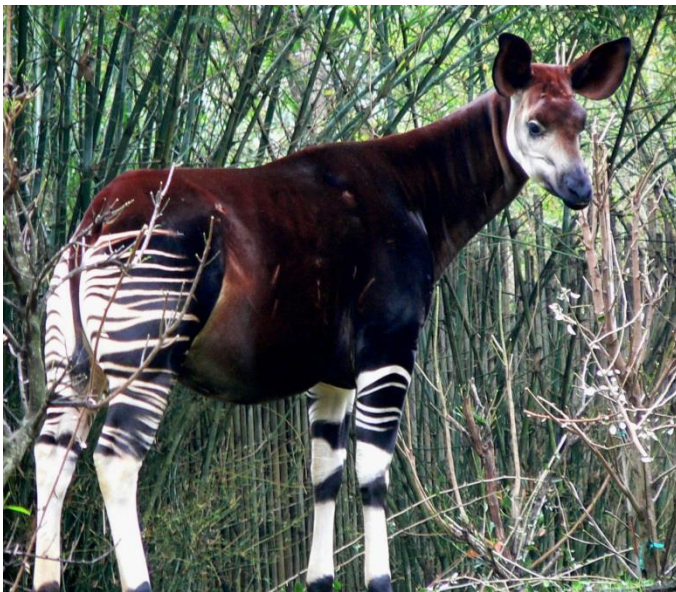

tapír

lama

okapi

pížmoň

bizon

buvol

muflon

kozorožec

„velká“ antilopa losí

„velká“ antilopa- adax

„malá“ antilopa- gazela

„malá“ antilopa- sitatunga

mýval

vydra

skunk

jezevec

hyena

gepard

šimpanz

orangutan

gorila

gibon

lemur

kočkodan

pavián

kosman

tamarín

psoun

svišť

noháč

kapybara

dikobraz

ptakopysk

mravenečník

lenochod

pásovec

daman

Příloha P3 – Faktory ovlivňující hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO

Hypotézy

Původně byly otestovány následující hypotézy:

- **HV4- HV16: Průměrné skóre závisí alespoň na jednom z následujících faktorů.**
Testována bude tedy H_{04} - H_{016} : Průměrné skóre nezávisí na žádném z následujících faktorů.

Konkrétně:

- **HV4: Pohlaví respondentů ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{04} : Pohlaví respondentů neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV5: Věk respondentů ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{05} : Věk respondentů neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV6: Místo strávení dětství ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{06} : Místo strávení dětství neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV7: Dosažené vzdělání respondenta ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{07} : Dosažené vzdělání respondenta neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV8: Frekvence návštěv ZOO ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{08} : Frekvence návštěv ZOO neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV9: Frekvence návštěv cirkusu ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H_{09} : Frekvence návštěv cirkusu neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₀: Střídání zoologických zahrad ovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H₀₁₀: Střídání zoologických zahrad neovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₁: Navštěvování zájmových kroužků s přírodovědnou tematikou v dětství ovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testována bude tedy H₀₁₁: Navštěvování zájmových kroužků s přírodovědnou tematikou v dětství neovlivňuje laickou veřejnost v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₂: Frekvence sledování TV dokumentů o zvířatech ovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testovaná bude tedy H₀₁₂: Frekvence sledování TV dokumentů o zvířatech neovlivňuje laickou veřejnost v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₃: Četba populárně-vědecké literatury týkající se zvířat ovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testovaná bude tedy H₀₁₃: Četba populárně-vědecké literatury týkající se zvířat neovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₄: Četba odborné vědecké literatury týkající se zvířat ovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testovaná bude tedy H₀₁₄: Četba odborné vědecké literatury týkající se zvířat neovlivňuje respondenty laické veřejnosti v hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₅: Postoj k ZOO ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testovaná bude tedy H₀₁₅: Postoj k ZOO neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

- **HV₁₆: Sympatie či antipatie k instituci ZOO ovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.**

Testovaná bude tedy H_{016} : Sympatie či antipatie k instituci ZOO neovlivňuje hodnocení vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v ZOO.

Testování H_{04} - H_{016} – faktory ovlivňující hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO – F test v analýze rozptylu (jednoduché třídění)

Testovaná byla hypotéza H_{04} - H_{016} „Průměrné skóre nezávisí na žádném z následujících faktorů“ oproti alternativě H_{V4} - H_{V16} „Průměrné skóre závisí alespoň na jednom z následujících faktorů“. Testování bylo provedeno F testem v analýze rozptylu (jednoduché třídění). Výsledkem je, že jsme nemohli zamítnout hypotézu nezávislosti (p-hodnota: 0,650). Statistická analýza ukázala, že jsme tedy neměli dostatek důkazů pro prokázání vlivu těchto otázek na hodnocení vhodnosti chovu savců v ZOO.

Z tohoto důvodu níže uvádím alespoň výsledky deskriptivní statistiky, kde v grafech můžeme závislost pozorovat. Vliv těchto faktorů ovlivňujících hodnocení vhodnosti chovu savců v ZOO nebyl statisticky prokazatelný, protože jsme neměli dostatek dat a data tak nebyla validní.

Výsledky deskriptivní statistiky s ohledem na statistickou neprokazatelnost:

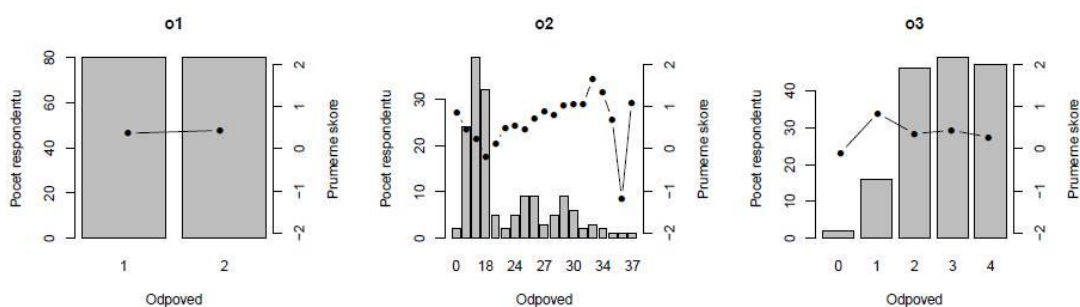
V **Grafech 4** můžeme vidět čtrnáct grafů znázorňujících čtrnáct otázek z dotazníku. Značí **počty odpovědí po jednotlivých otázkách a jejich vliv na určování vhodnosti vybraných skupin savců pro chov v zoologické zahradě.**

Zda tu byl vliv na určování hodnocení, určuje, zda je křivka nějakým směrem – zda je to rovnoběžka nebo má nějaký nárůst.

Po grafickém zhodnocení můžeme vidět, že vliv na určování hodnocení mělo především pět otázek – Převážnou část svého dětství jste trávil/a (o3), Jak často navštěvujete zoologickou zahradu? (o6), Jak často se díváte v TV na dokumenty o zvířatech? (o10), Jaký je Váš postoj k zoologickým zahradám? (o13), Jste příznivcem nebo odpůrcem zoologických zahrad? (o74).

U o8 až o12 bylo třeba brát v potaz, že v dotazníkovém šetření byly zastoupeny pouze u skupiny laické veřejnosti.

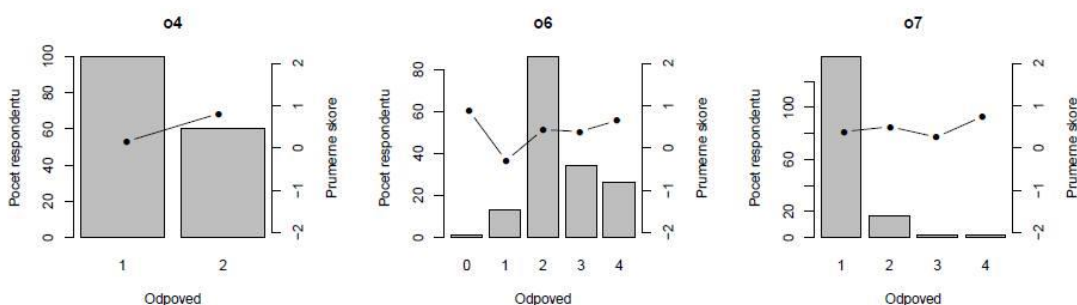
Interpretace

o1 – „Pohlaví“. Více Graf 3.

o2 – „Věk“. Závislost je tu vidět, ale z grafu nemá smysl vyvozovat závěry. Víme, jaký byl vztah mezi odborníky a laiky a v tomto případě nemůžeme například tvrdit, že čím byl respondent starší, tím hodnotil savce jako vhodnějšího do zoologické zahrady.

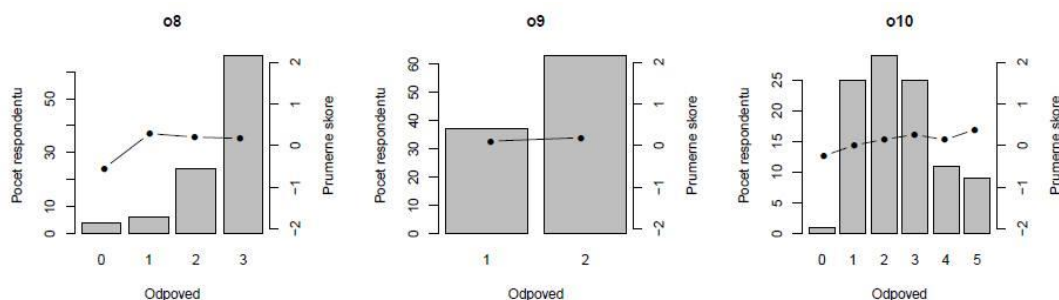
o3 – „Převážnou část svého dětství jste trávil/a“. Můžeme tu vidět nárůst v jednom bodě. → Zhruba 15 lidí vyjádřilo, že trávilo dětství ve městě nad 100.000 obyvatel a jejich průměrné skóre bylo 0.9. Oproti ostatním skupinám odpovědí, kde bylo průměrné skóre těsně nad 0. **Lidé vyrůstající ve městě nad 100.000 obyvatel hodnotili savce jako vhodnější pro chov v zoologické zahradě.**

o4 – „Nejvyšší dosažené vzdělání“. Více Graf 1.

o6 – „Jak často navštěvujete zoologickou zahradu?“. **Lidé, kteří nenavštěvují zoo vůbec, hodnotili savce jako méně vhodné pro chov v zoologických zahradách, než respondenti, kteří zoo navštěvují.**

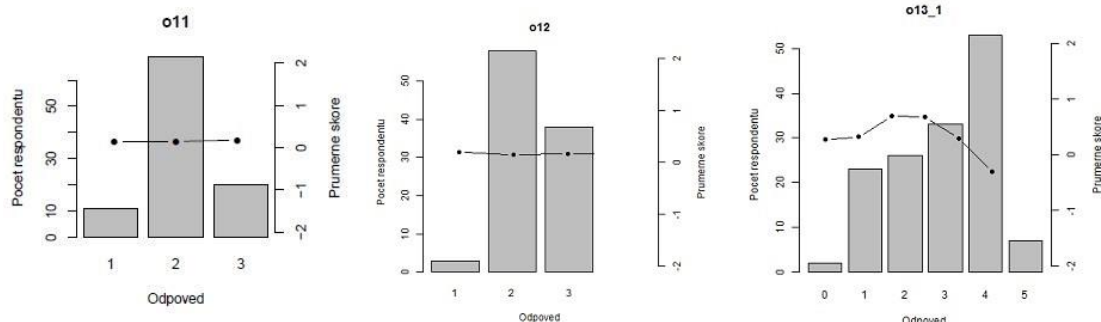
o7 – „Jak často navštěvujete cirkus?“: Můžeme říci, že tu je vzrůstající tendence. Na pozadí byly však ještě počty respondentů, a v tomto případě jich bylo minimum. Nemohli jsme tedy na základě takového minima lidí tvrdit nějaký výsledek.

o8 – „Navštěvujete jednu zoo nebo je střídáte?“: Žádná z odpovědí nijak významně neovlivnila průměrné skóre hodnocení vhodnosti savce pro chov v zoologické zahradě oproti jiným odpovědím. Pokles u respondentů, kteří neodpověděli, není relevantní – tato skupina byla zastoupena minimem respondentů.

o9 – „Navštěvoval/a jste v dětství zájmové kroužky, kde byla tématem příroda, zvířata či ekologie?“: → Nad 60 respondentů navštěvovalo v dětství takové kroužky a jejich průměrné skóre bylo nepatrně vyšší, než necelých 40 respondentů, kteří kroužky navštěvovali. **Tato větší část respondentů hodnotila savce jako vhodnější pro chov v zoo oproti skupině, která nějaký kroužek v dětství navštěvovala.** To by mohlo potvrdovat domněnku, že dětské vystavení láskyplným vztahům ke zvířatům a k přírodě vytváří predispozici lidí vytvořit si pozitivnější cit a menší potřebu užitku ke zvířatům.

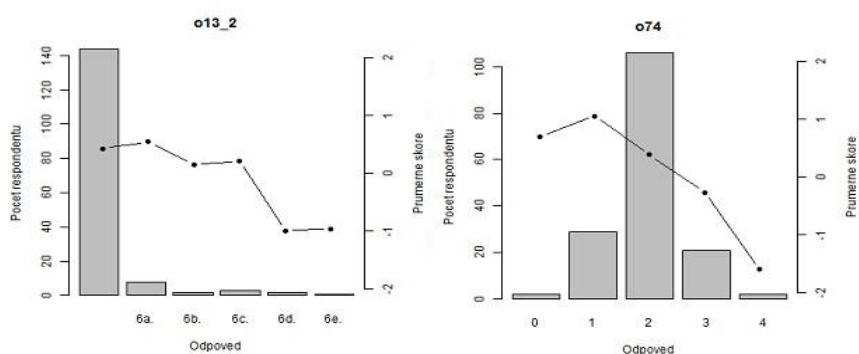
o10 – „Jak často se díváte v TV na dokumenty o zvířatech?“: Možnosti odpovědí od téměř nikdy až po několikrát do týdne. → Můžeme vidět, že čím častější je sledování dokumentů, tím je přímka rostoucí. To platí s výjimkou možnosti odpovědi 4 („každý týden“), kde přímka trochu klesá. **Čím více se respondenti dívají na dokumenty o zvířatech, tím více je hodnotili jako vhodnější pro chov v zoologické zahradě.**

o11 – „Čtete (četl/a jste v minulosti) nějaké populárně-vědecké časopisy (nebo články na internetu)?“. Žádná z odpovědí nijak významně neovlivnila průměrné skóre hodnocení vhodnosti savce pro chov v zoologické zahradě oproti jiným odpovědím.

o12 – „Čtete (četl/a jste v minulosti) nějaké odborné vědecké články o chovu zvířat v zajetí?“. Žádná z odpovědí nijak významně neovlivnila průměrné skóre hodnocení vhodnosti savce pro chov v zoologické zahradě oproti jiným odpovědím.

o13_1 – „Jaký je Váš postoj k zoologickým zahradám?“. Nejvíce lidí volilo možnost odpovědi „mohu mít blízký kontakt se zvířaty“. **To by mohlo potvrdovat domněnku, že zoologické zahrady pro lidi představují náhradu přírody.** Při možnosti odpovědi „je to týrání zvířat“ bylo průměrné skóre -0.4, **zde se jasně ukazuje, že respondenti, kteří zaujímali postoj k zoo jako k týrání zvířat, hodnotili savce jako spíše se nehodící do zoologických zahrad.**

o13_2 – „Jaký je Váš postoj k zoologickým zahradám?“. Graf vyznačuje poslední možnost otevřené odpovědi o13. První sloupeček představuje všechny předchozí odpovědi. Respondenti volili otevřenou odpověď tak minimálně, že jsme z této přímky nemohli cokoli vyvozovat.

o74 – „Jste příznivcem nebo odpůrcem zoologických zahrad?“. V tomto případě vidíme, že přímka je klesající. **Čím více byl respondent odpůrce zoologických zahrad, tím méně se podle něj savec hodil pro chov v zoologické zahradě a naopak.** U radikálních odpůrců zoologických zahrad jsme opět nemohli vyvodit žádné výsledky, jelikož u nich bylo zastoupeno minimum respondentů. To samé platí pro respondenty, kteří na otázku neodpověděli.

Diskuse

Co se týká testování faktorů ovlivňujících hodnocení vhodnosti chovu vybraných skupin savců v ZOO, mým úmyslem bylo vysledovat, zda nějakým způsobem souvisí s tím, že respondent hodnotil savce jako vhodné či nevhodné pro chov v ZOO. Ačkoli test vztah nepotvrdil, ve vzorku bylo patrné, že lidé vyrůstající ve městě nad 100 tisíc obyvatel hodnotili savce jako vhodnější pro chov v ZOO, což se projevilo v souladu s mým očekáváním. Městští obyvatelé si tak mohou vynahradiť chybějící kontakt s přírodou a se zvířaty právě skrze instituci zoologické zahrady.

Lidé, kteří nenavštěvují zoologickou zahradu vůbec, hodnotili savce jako méně vhodné pro chov v ZOO oproti respondentům, kteří ZOO navštěvují. Tedy, v možnostech odpovědí „1x ročně“, „2x ročně“ a „vícekrát ročně“ vidíme vzrůstající tendenci. Mohli bychom to interpretovat tak, že čím častěji respondenti zoologickou zahradu navštěvují, tím častěji chtěli savce vidět a tím je hodnotili jako vhodnější pro chov v ZOO. Z výsledků je jasně vidět, že respondenti volili nejčastěji odpověď 1x ročně, z čehož můžeme soudit, že instituce ZOO je natolik oblíbená, že ji většina respondentů alespoň jednou ročně navštíví.

Respondenti, kteří nenavštěvují cirkus vůbec, hodnotili savce jako méně vhodné pro chov v ZOO. Respondenti, kteří navštěvují cirkus vícekrát ročně, hodnotili savce jako více vhodné pro chov v ZOO, což je v souladu s očekáváním. Pokud někdo navštěvuje cirkus, souhlasí s umístěním zvířat do lidské péče a tedy i do zoologické zahrady. V drtivé většině bylo nejčastější volenou odpovědí „cirkus nenavštěvuji vůbec“. Zdá se, že cirkus jako forma zábavy přestává být v naší kultuře populární.

V otázce střídání zoologických zahrad laickou veřejností jsme nezaznamenali žádné interpretovatelné výsledky. Nejčastěji respondenti odpovídali „střídám více zoologických zahrad“. Zařízení ZOO je pro respondenty natolik zajímavé, že se nespokojí s návštěvou jedné a té samé ZOO a raději volí možnost střídání více zoologických zahrad, kde mohou například vidět jiné živočišné druhy či se dozvědět odlišné informace.

Ta část laických respondentů, která nenavštěvovala v dětství zájmové kroužky s přírodovědnou tematikou, hodnotila savce jako vhodnější pro chov v ZOO oproti skupině, která nějaký takový kroužek navštěvovala. Lze to interpretovat tak, že dětské vystavení láskyplným vztahům ke zvířatům a k přírodě vytváří predispozici lidí vytvořit si k nim pozitivnější vztah a tedy respondenti, kteří takový kroužek navštěvovali, by raději savce viděli ve volné přírodě. Respondentů, kteří v dětství navštěvovali tyto kroužky, bylo podstatně méně. Zájem o přírodu, zvířata a obecně o ekologii se v současné době a soudobé společnosti nezdá být atraktivní.

Čím častěji se laičtí respondenti dívají na televizní dokumenty o zvířatech, tím více hodnotili savce jako vhodné pro chov v zoologické zahradě. Mírný pokles přímky ve čtvrté odpovědi („každý týden“) nemůžeme vyložit. Tato skutečnost se jevila proti mému očekávání, kdy jsem spíše předpokládala, že méně znalí jedinci budou vykazovat převážně negativnější vztah ke zvířatům a hodnotit je tedy jako vhodnější do ZOO. Ze všech možností odpovědí bylo nejčastější volenou odpovědí „maximálně jednou měsíčně“. Respondentů, kteří by se na takové dokumenty dívali „každý týden“ či dokonce „několikrát do týdne“, bylo v porovnání s touto odpovědí velmi málo. Tento výsledek může opět značit nezájem či malou atraktivitu pro respondenty ve věku 16 až 19 let.

V otázce četby populárně-vědeckých a odborně vědeckých časopisů laickou veřejností se neprokázalo žádné významné zjištění. V obou případech volili středoškolští respondenti nejčastěji možnost odpovědi „občas“. Myslím si, že výsledek může být zkreslený z toho důvodu, že respondenti nejraději zvolili, jak se říká, zlatou střední cestu.

V otázce postoje k zoologickým zahradám volilo nejvíce respondentů možnost odpovědi „mohu mít blízký kontakt se zvířaty“, hodnotili savce průměrným skórem 0 (tedy spíše se hodí). Z toho logicky vyvozují domněnku, že zoologické zahrady představují pro tyto respondenty náhradu přírody. Při možnosti odpovědi „je to zábava“, bylo průměrné skóre v záporné části osy (tedy spíše se nehodí), z čehož můžeme jen těžko cokoli vyvozovat. Při možnosti odpovědi „je to odpočinek“ a „něco se dozvím“ (uváděna jako druhá nejčastější odpověď), bylo průměrné skóre v kladné části osy (tedy spíše se hodí) a jasně tu pozorujeme souvislost s pozitivním postojem k ZOO. Při nejméně časté odpovědi „je to týrání zvířat“, bylo průměrné skóre v záporné části osy (tedy spíše se nehodí), což potvrzuje domněnku, že respondenti zaujímající postoj k ZOO jako týrání zvířat, hodnotili savce jako nehodící se do zoologických zahrad. Při možnosti zvolit otevřenou odpověď, odpovídali respondenti na otázku jejich postoje k ZOO následovně: ochrana ohrožených druhů a savci tu netrpí; raději savce v přirozeném prostředí; ochrana ohrožených druhů, ale omezena jejich svoboda; ZOO je dobrá instituce, pouze pokud

pomáhá ohroženým druhům; rádi vidí savce, kteří nejsou v ČR, přičemž zvířata do klecí nepatří.

Sympatie či antipatie k zoologickým zahradám ovlivňovaly v souladu s očekáváním hodnocení vhodnosti savců pro chov v ZOO. Čím více byl respondent odpůrce zoologických zahrad, tím méně se podle něj savec hodil pro chov v zoologické zahradě. Naopak, čím více byl respondent příznivce ZOO, tím více se podle něj hodil pro chov v ZOO. Tato interpretace by byla vyvoditelná i pouze na základě racionální úvahy. S velkou převahou zvítězila možnost odpovědi „jsem spíše příznivce ZOO“, nejméně častou odpovědí byla „jsem rozhodně odpůrce ZOO“. Troufám si tvrdit, že možnost „jsem rozhodně příznivce ZOO“ nebyla nejčastější, protože si většina lidí byla vědoma a uvažovala nad negativní stránkou ZOO jako takové.

Posuzovat věk se zdálo být neadekvátní a nemělo smysl zde vyvozovat závěry, i přesto, že z grafu můžeme vidět závislost. Známe vztah mezi odborníky a laiky a nemůžeme proto například tvrdit, že čím byl respondent starší, tím hodnotil savce jako vhodnějšího do zoologické zahrady. U skupiny zoologů se vyskytly větší věkové rozdíly v rozmezí 23 až 37 let, ale to nehrálo v souvislosti s hodnocením vhodnosti žádnou roli. Šlo nám především o vztah a kontrast laik versus odborník.

Závěr

Poslední část výzkumu byla věnována faktorům, které mohly ovlivnit odpovídání v otázce hodnocení vhodnosti chovu savců v zoologických zahradách. Pro statistickou prokazatelnost nebyla data dostatečně validní, a proto byly výsledky interpretovány z dat deskriptivní statistiky, kde z grafů můžeme závislost pozorovat. Vliv na určování hodnocení měly především tyto otázky:

- „Převážnou část svého dětství jste trávil/a“,
- „Jak často navštěvujete zoologickou zahradu?“,
- „Jak často se díváte v TV na dokumenty o zvířatech?“,
- „Jaký je Váš postoj k zoologickým zahradám?“,
- „Jste příznivcem nebo odpůrcem zoologických zahrad?“.